

ΒΑΣΙΛΗΣ ΛΑΔΑΣ

ΣΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ ΔΕΝ ΜΠΟΡΕΙΣ ΝΑ ΚΑΝΕΙΣ ΤΟΝ ΕΞΥΠΝΟ

Θέλω να μιλήσω για τον δάσκαλο Σωκράτη Σκαρτσή και όχι για τον ποιητή. Και οφείλω να ξεκαθαρίσω ένα πράγμα εξ αρχής. Η ποίηση του Σωκράτη είναι ένα ποτάμι στο οποίο φοβάμαι να μπω. Μου είναι άγνωστα τα ρεύματά του. Νιώθω ενστικτώδικα τον επικόλυρισμό που τραβάει μακριά, αλλά δεν μπορώ να τον προχωρήσω. Αυτό δε σημαίνει πως στο μυαλό μου δεν έρχονται στίχοι του Σωκράτη, που τους θυμάμαι από τα μέσα της δεκαετίας του '60, όταν έφηβος εγώ, νέος άνδρας ο Σωκράτης, γνωριστήκαμε.

Τότε ο Σωκράτης ήρθε στην Πάτρα ως νέος φιλόλογος, μαζί με την αγαπημένη του Ευαγγελία και έμεινε εδώ, για πάντα, σαν στρογγυλό πιθάρι. Δεν ήταν Πατρινός, ούτε νομίζω πως θέλει να είναι Πατρινός. Κατάγεται από το Επιτάλειο Ηλείας. Δίπλα από τον Αλφειό, εκεί που το ποτάμι ανάμεσα από τα πεύκα χύνεται στο Ιόνιο Πέλαγος με όλα τα κουδουνίσματα από τις πηγές των βουνών της Αρκαδίας. Το τοπίο της γενέτειράς του ταιριάζει καλύτερα στον Σωκράτη, όχι το νόθο σύμπλεγμα των πολυκατοικιών της Πάτρας. Έμεινε όμως εδώ, δεν έφυγε ποτέ του, εκτός από ένα μικρό διάστημα που η χούντα τον έστειλε εξορία στη Μάνη, για το καλό του, θα 'λεγα.

Στα μέσα λοιπόν της δεκαετίας του '60 στην Πάτρα έβρεχε συνέχεια, αλλά κανείς δεν μπορούσε να πει με σιγουριά πως η βροχή αυτή ήταν βροχή της γονιμότητας. Η Ελλάδα είχε πίσω της τον Εμφύλιο Πόλεμο και μπροστά της τη Δικτατορία. Γινόταν όμως μια ανακατανομή στις ιδεολογίες και την τέχνη. Μερικοί γρηγορούσαν, χωρίς να είναι σίγουροι σ' εκείνη τη ρευστή εποχή πως θα αφύπνιζαν τους λοιπούς. Ωστόσο επί τάπητος είχαν τεθεί προβληματισμοί και ανησυχίες και οι νέοι της εποχής ξεκινούσαν την περιπέτειά τους χωρίς τα όπλα μιας επανάστασης, αλλά με την αναζήτησή της, χωρίς την πράξη, αλλά με τη θεωρία, χωρίς την ανάγκη, αλλά με την ευαισθησία και, για να συμπληρώσω, και με την πολυτέλεια μιας πρώιμης οικονομικής άνεσης.

Οι νέοι λοιπόν στην Πάτρα, όπως και σε όλες τις επαρχίες της Ελλάδος, ακολουθούσαν την εποχή τους. Μετά τη νέκρα και τον φόβο της δεκαετίας του '50, είναι η δεκαετία του '60 που προσιωνίζεται ένα φως που δεν ξέρεις πώς και πού θ' ανάψει. Οι νέοι έφηβοι συσπειρώνονται, σχηματίζουν ομάδες, γράφονται στο ημιπαράνομο κόμμα της Ε. Δ. Α. Όλα αυτά σε μικρό κύκλο, μέσα σε μια πραγματικότητα που μιλούσε άλλη γλώσσα. Στην Πάτρα σχηματίζουμε τον Όμιλο των Λαϊκών Αναγνωστηρίων. Μέσα στη Δημοτική Βιβλιοθήκη, κάθε Κυριακή δίνουμε διαλέξεις πάνω σε θέματα φιλοσοφίας, αισθητικής και κοινωνικού προβληματισμού. Είμαστε μαθητές της πέμπτης και της έκτης Γυμνασίου. Ως φοιτητές αργότερα περάσαμε όλοι σχεδόν στην Αριστερά. Οι χειρότεροι από μας συμμετέχουν ενεργά σήμερα στην πολιτική. Εκείνη την εποχή λοιπόν ήρθε ο Σωκράτης στην Πάτρα ως ποιητής! Ήταν φυσικό οι ευαίσθητοι έφηβοι να πλησιάζουν το νέο ποιητή και ο νέος ποιητής να νιώθει άνεση, κυρίως με τους νέους και τις νέες που ως ηλικία και δύναμη είναι πιο κοντά στην ποίηση. Εκεί λοιπόν, σ' αυτό το σμίξιμο λειτούργησε ο Σωκράτης, ως δάσκαλος αυτής της πόλης και όχι μόνον.

Έχουν περάσει σχεδόν τριάντα και πλέον χρόνια, τα πράγματα έχουν ξεκαθαρίσει. Ό,τι πέτυχε έγινε καθεστώς, ό,τι απέτυχε έγινε τρυφερή ή μελαγχολική ανάμνηση· κι εγώ πλέον μπορώ να μιλώ εκ του ασφαλούς, να κρίνω εκ των υστέρων, να κάνω κοινωνική ανάλυση με τα σημερινά δεδομένα, να θεωρώ λάθος όσα απέτυχαν και να κάνω τέλος τον έξυπνο. Τον έκανα ήδη δηλαδή λέγοντας πως οι χειρότεροι από κείνη τη γενιά ασχολούνται σήμερα με την πολιτική —αλλά δυστυχώς έτσι είναι.

Πού λοιπόν πέτυχε ο Σωκράτης Σκαρτσής και πού απέτυχε ως δάσκαλος; Απέτυχε ως δάσκαλος ποίησης, γιατί στην ποίηση δεν υπάρχουν δάσκαλοι. Δε διδάσκεται, δεν είναι μέθοδος, δεν είναι μόνον τεχνική. Χρειάζεται ο μοναχικός δρόμος του δημιουργού, τα μυστικά του περάσματα, οι αναβάσεις και οι κατωφέρειες ενός δρόμου που κανείς δεν μπορεί να τον δείξει. Ο Σωκράτης ηδονιζόταν με τους ωραίους στίχους, έκλεινε τα μάτια και έψαχνε τους μυστικούς ήχους! Έστρωνε τα νέα παιδιά τότε να γράψουν ποίηση. Πίστευε στην αποστολή της ποίησης και ήθελε αποστόλους και πήρε —όπως έχω ξαναπεί— αρκετούς από τους νέους στο λαιμό του γιατί, ενώ θα μπορούσαν να είναι μέτριοι πεζογράφοι (κάτι που είναι σχετικά ευκολότερο), έγιναν κακοί ποιητές. Πέτυχε όμως να διδάξει σε αρκετούς νέους το ήθος της ποίησης. Την πρώτη ύλη δηλαδή της γλώσσας. Τα αποικιακά και εδώδιμα της τέχνης. Τους έστρεψε στους μεγάλους μύθους. Στα αποκαλυπτικά κείμενα. Στη δύναμη του προφορικού λόγου που είναι κοντά στη γλώσσα της μουσικής και του σώματος. Με την «Υδρία» και το «Οστρακο», τα περιοδικά του, πήγε κόντρα στο γενικό ρεύμα που ήθελε και θέλει περιοδικά «μπουτίκ». Βιτρίνες και μπιμπελό. Εφήμερη μόδα. Ο Σωκράτης έστρωσε χύμα στα περιοδικά τη μεγάλη ποίηση, τους προφήτες, τα Δημοτικά Τραγούδια και τους προδρόμους, αδιαφορώντας για την εξωτερική εμφάνιση των περιοδικών, για την κόμμωση δηλαδή. Αυτό το νιώθω ως πάθος, ως σχέση ουσιαστική με τη γλώσσα χωρίς τύπους. Και σήμερα που βλέπω λογοτεχνικά περιοδικά και εκδόσεις να εμμένουν στους τόνους και τις δασείες, ενώ η γλώσσα έχει πάρει το δρόμο της, νιώθω πως ο Σωκράτης εδώ πέτυχε και πίσω του θα μείνει όλος ο σχολαστικισμός, ο τύπος και η φιγούρα.

Απέτυχε όμως ο Σωκράτης, εκείνη την εποχή, να αποτρέψει τους εφήβους από την κομματική δραστηριότητα. Πίστευε πως υπάρχει μια φυσική τάξη, ανώτερη της κοινωνικής τάξης. Πως η πολιτική ασχολείται με την κοινωνική τάξη και συνεπώς είναι κατώτερη από την ποίηση, την τέχνη που αναζητά την ισορροπία της φυσικής τάξης. Έλεγε πως οι πολιτικοί είναι κατώτεροι των ποιητών, αλλά οι περισσότεροι δεν τον άκουσαν. Μπήκαμε στην Αριστερά και στα παρακλάδια της, αναζητώντας το κοινωνικό φως και αποτύχαμε. Αλλά τούτο το βλέπουμε τώρα. Πέτυχε όμως ο Σωκράτης ως δάσκαλος να ενσταλάξει ήθος, ηθικές ανασχές στην εύκολη σταδιοδρομία, στην κοινωνική ανέλιξη, στη λουστραρισμένη προβολή.

Η Πάτρα, όπως και κάθε πόλη, δεν εξαρτάται από τη δύναμη και τη θέληση ενός ανθρώπου. Όσο κι αν έπερασε σ' αυτή την πόλη σφρίγγος από τη ζωή του Σωκράτη δε γίνεται τούτο αντιληπτό. Χρειάζεται και αεράκι για να το νιώσεις. Σήμερα η πόλης μας είναι μια πόλη 250.000 κατοίκων. Πόλη υπηρεσιών με αρκετή μικροαστική διανοήση. Όταν φάνηκε ο Σωκράτης και πήρε θέση στην πόλη μας, η Πάτρα ήταν μικρότερη καθ' ύψος και κατά πλάτος. Το λιμανάκι νεκρό, χωρίς φορτηγά φορτωμένα σταφίδα και χωρίς επιβατικά που ήρθαν αργότερα με το άνοιγμα του τουρισμού. Υπήρχε όμως η θάλασσα και ο φάρος του μόλου και τα όνειρα των εφήβων που ήθελαν να ταξιδέψουν πέρα από τη θάλασσα. Η υπόλοιπη κοινωνία ήταν σφιχτή, μίξερη, παρηκμασμένη και φοβισμένη. Γι' αυτό τα όνειρα είχαν μεγαλύτερη ένταση. Τότε όποιος δήλωνε ποιητής, κινδύνευε να πει φαρμάκι ή στην καλύτερη περίπτωση να του πετάξουν μαγαρισιές. Τώρα όλα έχουν ενταχθεί στον καταμερισμό της εργασίας και η ευμάρεια αποδέχεται και την ποίηση ως αγαθό. Στην Πάτρα πλέον έχουμε εκδόσεις, ποιητικές βραδιές, θιάσους, ηθοποιούς αρωματισμένους, σιθώνιους νέους που απαγγέλλουν Καβάφη κι ένα πλήθος έτοιμο να χειροκροτήσει μετακινούμενο από εκδήλωση σε εκδήλωση και πάντα παρόν στις φεστιβαλικές πρεμιέρες. Αυτή η λεγόμενη πνευματική κίνηση οφείλεται και στις προσπάθειες του Σωκράτη, με τα περιοδικά, με το Συμπόσιο της Ποίησης, και τη συμπαράστασή του σε κάθε νέο. Μεγάλωσε όμως η Πάτρα και κατά βάθος ή μένει ένας αφρός που ξεγελά με όλη την κίνηση; Τώρα μετακινούνται από την Αθήνα συγγραφείς που συνδυάζουν την έξοδό τους με την αναζήτηση καμιάς περιπετειούλας. Μιλούν επί παντός επιστητού και φεύγουν με τη φαλάκρα που είχαν πριν έρθουν! Τα βιβλιοπωλεία μας ενημερώνονται, συναγωνίζονται ποιο θα πρωτοκάνει εκδήλωση και υπάρχει το κοινό που τρέχει από εδώ κι από εκεί ξεχαρβαλωμένο. Τι μένει όμως; Στη δεκαετία του 1960, όπως είπαμε, δεν ήταν έτσι. Τώρα που τα σκέπτομαι δεν ξέρω πότε ήταν καλύτερα. Τότε με τη στέρηση και τη δίψα ή τώρα με την αφθονία και τη φτώχεια! Πού πετύχαμε λοιπόν όλοι μας και μαζί κι ο Σωκράτης ως δάσκαλος και πού αποτύχαμε βλέποντας όλα τα φρούτα που ξεφύτρωσαν; Αλλά, αν μπορούμε να τα βλέπουμε όλα αυτά

και να τα ψέγουμε, τούτο δε σημαίνει πως κάτι πετύχαμε; Στο τέλος όλα θα ξεκαθαρίσουν, δε μας πήραν δα και οι αιώνες. Στο κάτω κάτω της γραφής τριάντα χρόνια πέρασαν περίπου. Πού πάει το καλύτερο ο χρόνος θα το δείξει. Όταν είδαμε στα τριάντα αυτά χρόνια ποιητές και συγγραφείς να λάμπουν εφήμερα και μετά να καταποντίζονται, νιώθω πως τα βασικά, που ως δάσκαλος δίδαξε ο Σωκράτης, ισχύουν. Συγκρατώ το κυριότερο και τελειώνω: «Στην ποίηση δεν μπορείς να κάνεις τον έξυπνο».

Αφιέρωμα περ. *Μανδραγόρας*, Αθήνα 1996

ΧΡΗΣΤΟΣ ΤΣΙΑΜΗΣ

Ο ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΚΙ ΕΜΕΙΣ Για το Σωκράτη Σκαρτσή

1

Η Πρώτη Μέρα

1965, κι ενώ στην Ευρώπη έπνεαν άνεμοι αλλαγής, στην πόλη μας δεν κουνιόταν κλαρί. Μια προπατορική άπνοια υποβάσταζε την πηχτή υγρασία που βάραινε αφόρητα τα νεανικά μας βλέφαρα. Ωσπου άνοιξε η πόρτα από την ορμή του, και μπήκε σηκώνοντας τη σκόνη απ' τα θρανία μας. Στην αναμαλλιασμένη τη μορφή του καλωσορίσαμε τα πρώτα μελτέμια της ψυχής μας.

Στον Όμηρο, βρες τα επίθετα και τις χρήσεις τους, βρες τις αντιστοιχίες τους με το σήμερα. Για τις γιορτές, διάβασε τα Χριστουγεννιάτικα Κάλαντα (του Κάρολου Ντίκενς βέβαια) κι έλα να μας τα πεις με τη δική σου φωνή!

Ύστερα, στα νέα ελληνικά, η πεταλούδα του Σολωμού από της λίμνης τα νερά περνάει στις συζητήσεις μας, και συνεχίζει τα παιχνίδια της για έναν ολόκληρο μήνα. Ένα ένα άνοιγε ο Σωκράτης, ο νεαρός μας φιλόλογος, τα παράθυρα της φαντασίας μας απ' όπου μερικοί αρχίσαμε να την κοπανάμε για ταξίδια χωρίς σύνορα. Και άντε να μας πιάσεις τώρα!

2

Όταν πετάν οι πεταλούδες

Η βροχή είχε περάσει την ασφαλτο με το χρώμα της μοναξιάς το βαθύ. Και συνέχιζε να πέφτει ατάραχη. Λίγοι κυκλοφορούσαν. Βολτάροντας κάτω από τις ψηλές στοές των πεζοδρομίων στο κέντρο της πόλης μας, με τα χέρια στις τσέπες του παλτού, αισθάνθηκα σαν ντετέκτιβ όταν στην προθήκη του βιβλιοπωλείου ανακάλυπτα το μυστικό του νεαρού καθηγητή. Ένα απέριττο λευκό εξώφυλλο με τρεις μπλε λέξεις σαν χειρόγραφο: νερο στις μερες. Αμέσως μπήκα να ρωτήσω την τιμή. Μέχρι που να γυρίσω με τις δεκαπέντε δραχμές την επομένη το απόγευμα, ένας Θεός το ξέρει πώς κράτησα τη σιωπή μου, με τους φίλους, με τους συμμαθητές, και με τον ίδιο τον ποιητή!

Και πως φεύγουν τα κύματα... είδα την πεταλούδα του Σολωμού παιχνιδίζοντας να ξανοίγεται από τη λίμνη στη γειτονική της θάλασσα, και ήξερα πως μέσα μου κάτι είχε αρχίζει να αλλάζει όταν άκουσα τη φωνή μου μαζί με του ποιητή να ανακράζει «Τι θελουν τα κορίτσια / κι οι πεταλούδες στη θάλασσα»;

Ήταν αφότου διάβασα την ευμενή κριτική γνωστού βιβλιοκριτικού στην εφημερία την απογευματινή, που ξεθάρρεψα να εκμυστηρευτώ στο νεαρό μας καθηγητή ότι στο μυστικό του είχε αρχίσει κι αυτός εδώ ο μαθητής να συμμετέχει. «Εσείς δεν είστε αυτός;» του έδειξα το απόκομμα. Μου απάντησε με ένα περιεκτικό χαμόγελο. Την επομένη στο τέλος της ώρας, πριν βγει από την αίθουσα, εγώ με το βιβλίο στο χέρι: «το κενό της σελίδας επάνω απ' τα ποιήματα, είναι μήπως για να γράφει ο αναγνώστης τα δικά του συναισθήματα;». Το περιεκτικό του χαμόγελο και πάλι (σίγουρα όμως τούτη τη φορά με διαφορετική περιεκτικότητα, μιας και, αν το σκεφτείς εκ των υστέρων, μάλλον το στρίμωχναν τεράστιοι

χώροι ανεκτικότητας για τέτοιου είδους ερωτήματα). Και με την ταχύτητα εξελισσόμενη οικειότητα, κατέφθασε και το αναπόφευκτο ερώτημα: «Καλά, τι πείραζαν οι πεταλούδες στη θάλασσα:». Κάτω έτσι εξασφάλισα την πρόσκληση στο «άντρον του ποιητή» — για να με αποσιωπήσει φαντάστηκα!

3

*Ο ποιητής κι ο μαθητής
Θυμάται στα μαλλιά του
τα μακρὰ δαχτυλά του αέρα.
Θυμάται τη φωνή του
αμφιρροπή
να βγαίνει μέσα από φαραγγιά
η να γλιστράει με χαρή
πάνω στη λεία θάλασσα.
Θυμάται τη φωτιά,
καθώς από την άλλη πλευρά
προσπαθούσε να διαβάσει
τα σχιστά ματιά
Παρ' όλο που (θυμάται)
καθόταν πίσω από το γραφείο
στο ημίφως ενός δωματίου
χωρίς παραθύρα,
κι έκανε πολύ κρυό.*

*Στα χέρια του κρατούσε ένα βιβλίο
Κι ο μαθητής κρατούσε την ανασα
καθώς τον είδε να βυθίζεται
στις σελίδες το σχήμα, σαν πισίνα,
σε βαθιά άδυτα κι αποτομά να σαλταρεί.
Αφηνοντας
μια τρύπα στο ταβάνι
απ' όπου εμπαινάν χαρταετοί και συννεφά.
Συλλογιστήκε «οφθαλμαπατη!» ο μαθητής
κι έτριψε ζώηρα τα ματιά του να μη χάθει.*

*Σπιτί του, άρχισε να χαραζεί
σε έναν ασπρό τοίχο από χαρτί
γραμμές με μαύρο μελανί
(όπως φανταστήκε τον ποιητή να κάνει)
Λεξείς βαλμένες προσεκτικά
η μια δίπλα στην άλλη, σχήμα γεωμετρικό
τρεις-τεσσερες άραδες πλατύ
Που ζαφνικά ανοίξε
σαν φεγγιτής
Και στριμώξε το πρόσωπο του
στο άνοιγμα για να δει
Και γλιστρήσε στην άλλη μεριά
σαν τη μικρή Αλική*

*Όταν τον φώναζαν για φαΐ
έκείνο το βράδυ
χρειάστηκε να τινάζει από πάνω του
το λίγο σκοταδί
που μαζέψε καθώς προβαλλέ
απ' της ψυχής του τα βαθιά.*

*Με τετοια πεινα, που να τους εξηγει
πως ηταν ποιηση... κομματι!*

4

Ο κύκλος μεγαλώνει

Πέρασαν δυο χρόνια χωρίς να δω τον ποιητή, που είχε στο μεταξύ μετατεθεί σε άλλο γυμνάσιο της πόλης. Στο μεταξύ, έγγραφα, έγγραφα, έγγραφα ποιήματα. Και δεν τα έδειχνα σε κανέναν. Τι να δείξω; Με είχε συνεπάρει το ταξίδι. Ήταν νωρίς ακόμα για οποιοσδήποτε στάσεις κι αποτιμήσεις. Ωσπου έπεσε στα χέρια μου το πρώτο τεύχος της «Παρουσίασης», το περιοδικό όνειρο και όρεξη του νεαρού καθηγητή και ποιητή που άρχισε να ταράζει το λήθαργο της πόλης μας. Οι πολυγραφημένες του σελίδες αναδίνανε το άρωμα μιας άνοιξης. Ανακάλυπτα ένα χώρο μέχρι τώρα αόρατο, που έβλεπα ότι μου πάει. Και αποφάσισα να το τολμήσω, να βρω κι εγώ τη θέση μου ανάμεσα σε αυτή την άνθηση.

Είχα ένα φίλο συμμαθητή, τον Ηρακλή, που συμμετείχε στην ομάδα έκδοσης. Δουλεύοντας ημερονύχτια, ώσπου ένιωσα πως βγήκε κάτι αξιο εμφανίσεως, παρέδωσα στο φίλο τα λίγα ποιήματα να τα υποβάλει, με χαιρετισμούς, στο Σωκράτη για το επόμενο φύλλο. Τα καλά νέα μου ήρθαν ένα φωτεινό απόγευμα στο φροντιστήριο της Φυσικής. Είχε αποφασίσει, μου είπε, δυο ποιήματά μου να δημοσιευτούν στο δεύτερο τεύχος της «Παρουσίασης». Καθ' όλη την ώρα της παράδοσης, η είδηση αυτή είχε αρχίσει να ανεβάζει την τάση στους πυκνωτές και στις αντιστάσεις που αντέγραφα αφηρημένα από τον πίνακα. Και πριν το τέλος της ώρας, τα γλομπάκια στο φωτοστέφανο, με το οποίο ο νους μου είχε φροντίσει να στέψει εαυτόν πια επισήμως ποιητή, είχαν ανάψει. Πλην όμως, λίγες μέρες μετά ήρθε η δικτατορία, με τις φοβέρες της και με τη λογοκρισία, και το τεύχος μας δεν κυκλοφόρησε. Τα μοιραστήκαμε, οι συνεργάτες του, τα φύλλα και τα χαρίζαμε, επί χρόνια, στους συγγενείς και τους φίλους μας.

Θυμάμαι όμως καλά την τύχη ενός από τα τεύχη αυτά. Δεν ξέρω πώς έπιασε το μάτι μου τα ποιήματα της θελκτικής και ατίθασης μικρής συμμαθήτριάς μου στα γαλλικά, της Έρσης. Καθόμαστε σε θρανία αντικρινά στις τελευταίες σειρές της αεράτης τάξης του Γαλλικού Ινστιτούτου, σε απόσταση ασφαλείας από το αυτί και από το μάτι της καθηγήτριας, χαϊδευτικά επονομαζόμενης «το γεράκι».

Ξεφύλλιζε νευρικά, ίσως επιδεικτικά, το τετράδιό της, και μου τράβηξαν την προσοχή οι στίχοι με τα πράσινα γράμματα. Της συστήθηκα ποιητής, όταν βγαίναμε από την τάξη, και της υποσχέθηκα το περιοδικό και ακρόαση με τον διευθυντή του, αν μου εμπιστευόταν τα ποιήματά της.

Απ' την απόσταση αυτήν εδώ, οι προετοιμασίες και της επίσκεψης το τελετουργικό, μου θυμίζουν τις επισκέψεις εκείνων που ζητούσαν χάρες από της Μαφίας το Νονό, στο γνωστό κινηματογραφικό έργο, ή αυτά που τελευταία ακούω για τις ακροάσεις τους με τον Φιντέλ Κάστρο κάτι επισήμων και ανεπισήμων Αμερικανών καλοθελητών. Αφού αλλάξαμε τις ημερομηνίες πολλές φορές, συναντηθήκαμε στην κάψα του μεσημεριού στην έρημη πλατεία, χωρίς πολλές κουβέντες φτάσαμε στο σπίτι στη στενή οδό, κι ανοίξαμε μόνοι μας την πόρτα που είχε αφεθεί ξεκλειδωτή να μην αναστατώσουμε μεσημεριάτικα τον κόσμο με το κουδούνι. Μας υποδέχτηκε ο Σωκράτης, όπως πάντα ορεξάτος για κάθε καινούριο πιάτο που του προσκομίζαμε στο τραπέζι του των ποιημάτων. Όμως είχα αντιληφθεί ότι, καθώς εκείνος με γενναιοδωρία κοίταγε να μεταφέρει μια αισιοδοξία για εκείνο που είχε μόλις γευτεί και ίσως καμιά νύξη για τη βελτίωση της συνταγής, η μικρή και ατίθαση φίλη με γκριμάτσες, με παντομίμα, και μιας διαολιάς σιωπής, είχε αρχίσει να θέτει τα θεμέλια της δικής της ποιητικής.

Με τη φίλη δεν ξαναείδαμε τον ποιητή μαζί επί χρόνια. Όμως ο κύκλος της ποίησης είχε μεγαλώσει. Δίπλα μου στο θρανίο, ο Κώστας είχε αρχίσει κι αυτός να γράφει κι ανταλλάσσαμε ποιήματα και ενθαρρύνσεις. Κι ερχόμασταν παρέες παρέες στο σπίτι του ποιητή, δίπλα στη θάλασσα, μέσα στα αμπέλια και τον ήλιο, και μέσα στην καρδιά μας. Γιατί αν συνέβαινε κάτι το αξιόλογο στην πόλη μας εκείνη την εποχή, κάτι που μας τραβάει το ενδιαφέρον, συνέβαινε ακριβώς εκεί. Και του διαβάσαμε τα δικά μας, και μας διάβαζε δικά του και των άλλων, που του τα είχαν αφήσει για τις εκτιμήσεις του, και σχολιάζαμε, και θαυμάζαμε, και πειράζαμε, μα πάνω απ' όλα στήναμε τα αυτιά μας για τα λόγια του εκείνα που σαν πυγολαμπίδες αναβόσβηναν στο μυαλό μας, καθώς παίρναμε το δρόμο για τα σπίτια

μας και για καινούρια ποιήματα. Κι όταν σκορπίζαμε στου χάρτη τα σημεία, κάθε του γράμμα ήταν και μια πυγολαμπίδα.

5

Γράμμα που περιμένει (πάντα) ένας νέος ποιητής

«Σου γράφω όπως διαβάζω τα γραφτά σου, με τη σειρά... Κάποια έμφαση-επιτήδευση στις λέξεις... Λίγο φτιαχτά τα περι... εύκολα. Θαυμάσιο το... γιατί το πλάτυνες έτσι; Είναι πολύλογο... σπουδαίοι οι στίχοι... πολύ δικό σου...»

Γενικά: Μ' αρέσεις, με την ψυχή μου. Πας για δική σου ποίηση. Έχεις δύναμη και κόβεις με τους στίχους ατμόσφαιρα. Πρόσεξε μόνο λίγο την κίνηση (δική σου και του στίχου). Ζήσε πιο βασανιστικά και πιο άμεσα ακόμη. Θα φτάσεις σ' ελευθερία. Κάποτε σφίγγεσαι, ελευθερώσου πιο πολύ.

Μπράβο, ..., μου 'δωσες πραγματική χαρά... Κι αν το θέλεις... ρώτα με πιο άμεσα, πιο συγκεκριμένα, σ' αναφορά μ' όσα γράφεις...

Διάβασα και στα παιδιά και θα τα ξαναδιαβάσω... πρέπει να σε προσέξουν...

Μ' αγάπη Σωκράτης»

6

Το νερό της Υδρίας, ο ψαχνός απ' τα Όστρακα

Πλήθαιναν τα ποιήματα που έφταναν στο σπίτι δίπλα στη θάλασσα. Κι έφταναν με τον αέρα, με ρόδες, με καλώδια. Μα προπάντων ήταν υπόγεια νερά που φούσκωναν και ξεπετάγονταν μικρές πηγές στου σπιτιού τα χώματα. Κι ο καλός ο δάσκαλος ο ποιητής, με αγάπη κι υπευθυνότητα για όλη αυτή τη γύρω ζωή, φρόντισε να βρεθεί δοχείο να την κρατήσει, και ύστερα να την κεράσει σε όσους διψούσαν, σε όσους είχαν όρεξη.

1971. Μια πρώτη ποιητική ανθολογία των νέων της πόλης μας. Λίγο αργότερα, το '73, γίνεται και η «Υδρία», το περιοδικό μας, που θα χωρέσει όλους εμάς κι άλλους πολλούς από τη σιωπηλή μας τότε πρωτεύουσα. Που θα χωρέσει όλους τους Έλληνες, από τον Όμηρο και τη Σαπφώ ως τον Χρυσούν Αιώνα, κι από τα ελληνιστικά τα χρόνια ως τους μεσαιωνικούς, και τα δημοτικά τραγούδια του λαού. Γιατί το μέλημα του Σωκράτη για κάθε νέο ποιητή ήταν να ασκείται στη γλώσσα. «Να μελετάς τα κείμενα», ήταν η παρότρυνσή του. Κι όχι μόνο τα δικά μας. Κι έτσι εύρισκες στην «Υδρία» και κείμενα αυτούσια λατινικά, μεσαιωνικά αγγλικά ή γαλλικά, και εκτενή αποσπάσματα από τα μεγάλα έπη των λαών (Έντα, Ουπανισάδες, Γίλγαμές και Καλεβάλα) στις μεταφράσεις του ακούραστου Σωκράτη. Με όλες τις τεχνικές τους ατέλειες, οι σελίδες της «Υδρίας» έβριθαν από ζωντάνια: οι ανακαλύψεις ενός νέου ποιητή δίπλα στα ποιητικά αποσταλάγματα ποιητών δοκίμων, η αιωνιότητα των γιαπωνέζικων χαϊκού και των τραγουδιών των Ινδιάνων δίπλα στους σύγχρονους ερεθισμούς του E. E. Cummings, του Octavio Paz, και των ποιητών Beat, οι ρήσεις των φιλοσόφων και τα κείμενα των θρησκευτών δίπλα στα λόγια των παιδιών και ανθρώπων λαϊκών. Η «Υδρία» ήταν ένα νεανικό περιοδικό (για μια περίπου δεκαετία) με σφρίγος και χωρίς προσποιήσεις, που αντικατόπτριζε τον ενθουσιασμό, την αισιοδοξία και το ανοιχτό πνεύμα του Σωκράτη.

Όπως σε περιπάτους στις αγαπημένες του ακρογιαλιές, στου πνεύματος τις εκδρομές μάζευε ό,τι έβγαζε η θάλασσα της ορμής του και της ορμής των ανθρώπων του κύκλου του. Κι όπου υπήρχε ψαχνός στα κοχύλια της περιήγησής του, σαν γενναιόδωρος σπιτονοικοκύρης που ήταν, όταν γύριζε σπίτι τον προσέφερε στους καλεσμένους της γιορτής του. Αυτά ήταν τα «Όστρακα», όπου κυκλοφόρησαν τα πρώτα μας βιβλία ποίησης στην πόλη μας, μαζί με τις δικές του συλλογές (προς τιμήν μας), και με τα τόσο σπουδαία κείμενα του κόσμου, πολλά χρόνια προτού ξυπνήσει να τα γευτεί και η υπόλοιπη χώρα.

7

Ο Σωκράτης στις μέρες, σήμερα

βρίσκεται παντού, στων παλιών μας φίλων τα τηλεφωνήματα, στην αραιή αλληλογραφία μας, στο τέλος του δρόμου που μας φέρνει στο σπίτι μας, εκεί όπου γεννιούνται τα ποιήματα. ποια πορτα πια ν' ανοιξουμε αλλη απ' του σπιτιου μας...

Σημείωση: Οι στίχοι που παρατίθενται είναι απ' τη συλλογή του Σ. Σκαρτσή *Νερό στις Μέρες*, Πάτρα 1964.

Αφιέρωμα περ. *Μανδραγόρας*, αρ.12-13, Αθήνα 1996

ΚΡΙΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΣΩΚΡΑΤΗ ΣΚΑΡΤΣΗ

Από ακριτικές θέσεις χώρου και χρόνου, γράφω αυτές τις λίγες παρατηρήσεις ομολογώντας προκατάληψη αγάπης για την ποίηση που εξετάζουμε, την ποίηση του Σωκράτη Λ. Σκαρτσή. Ας διαβαστούν λοιπόν σαν σχόλια α-κριτικά, που αποσκοπούν μόνο να φωτίσουν ένα προσωπικό διάβασμα —ένα διάβασμα τριάντα περίπου χρόνων, παράλληλο με το οδοιπορικό της ποίησης αυτής, και μια πρόσφατη σύντομη αναδρομή το παρόν κείμενο, όπου και διαπίστωσα ελλείψεις μου όσον αφορά το έργο των τελευταίων πέντε περίπου χρόνων του ποιητή. Ας μου συγχωρέσει λοιπόν ο ποιητής οποιεσδήποτε τελεσιδικές γνώμες, που ίσως να αναιρούνται από το έργο το μεταγενέστερο, και οι αναγνώστες ας σχολιάσουν τον σχολιάζοντα αναλόγως.

Ενώ ο τόνος της φωνής και το στίγμα της ποιητικής πορείας του Σωκράτη Σκαρτσή δίνεται από τη δεύτερη συλλογή του *Ααλω* (1961), η φωνή γίνεται τραγούδι και η πραγματική πορεία του αρχίζει με το *Νερό στις μέρες* (1964). Από τις συλλογές που ακολουθούν, οι τροπές της πορείας του θα έρθουν με το *Μελι στο νερό, σήμερα* (1973), τα *Οστρακα* (1976) και τον *Κουρνον του Νοστου* (1978), και με *Το μαρμαρο της απλας* (1989). Πριν από κάθε τροπή, οι λεπτομέρειες της αλλαγής έχουν δουλευτεί εξαντλητικά σε πολλαπλές ασκήσεις-μελέτες, βιβλία στο αναμεταξύ, με πιο ενδιαφέρον απ' όλα αυτά τη συλλογή *Το πράγμα του κόσμου* (1984), που παρουσιάζει το εξής παράδοξο: παρ' όλο που είναι το πιο εκτενές ποιητικό εγχείρημα του Σκαρτσή (πάνω από 250 σελίδες ποιητικού λόγου) και, καθώς φαίνεται από τις σημειώσεις του ποιητή στο εξώφυλλο και από τη δομή του, έχει σχεδιαστεί κι εκτελεστεί σαν μια σύνθεση-απολογισμός της ζωής και της ποιητικής του δημιουργού του, κατά τη γνώμη μας, αποτελεί μια επίπονη και απαραίτητη προετοιμασία για το περιεκτικότερο και σημαντικότερο ποιητικό απόσταγμα που θα ακολουθήσει πέντε χρόνια αργότερα, *Το μαρμαρο της απλας* (εξίσου παράδοξο ίσως ακόμα να φανεί, μετά το παραπάνω σχόλιό μας ότι για να εντοπίσουμε τον ποιητή θα χρειαστεί να αντλήσουμε κατά κόρον από αυτή τη μοναδική σε πλάτος και σε βάθος μαρτυρία μιας ανθρώπινης ζωής, που είναι *Το Πράγμα του κόσμου*).

Θα μας απασχολήσουν τα εξής ερωτήματα: ποιος είναι ο χαρακτήρας της ποίησης του Σκαρτσή; Ποια είναι τα επιτεύγματά της και ποιες οι δυσκολίες της; Τέλος, ποιες απολαύσεις μάς χαρίζει το διάβασμά της;

Πάνω απ' όλα, πρόκειται για ποίηση οριακή. Ο ποιητής από νωρίς προσδιορίζει το αντικείμενό του, την «αλήθεια» των αναζητήσεών του, και ακολούθως η ποιητικής του εξελίσσεται σε μια συνισταμένη προσπαθειών για μια πιο ακριβή θεώρηση, και ταύτιση ει δυνατόν, έτσι ώστε το ποίημα τελικά να αποτελέσει την εις λόγον μετουσίωσιν του αντικειμένου. Είναι μια ποίηση που θεματικά δεν πλαταίνει, παρ' όλη την κινηματικότητα της μέσα στο φυσικό κόσμο, και που με όλες τις κοσμογονικές της ενασχολήσεις και ανθρωπιστικές της προθέσεις δεν εμβαθύνει. Είναι, μάλλον, ποίηση στατική, που επιδίδεται σε μια τελετουργική σταδιακή απογύμνωση (αν μας επιτρεπόταν, θα λέγαμε: ένα ποιητικό στριπτίζ) προκειμένου να φτάσει σε μια γυμνή αλήθεια, ζωτική, λυτρωτική. Κάθε διαδοχική της έκφανση λοιπόν είναι και μια κίνηση προς την οριακή αυτή αλήθεια. Υπό αυτήν, λοιπόν, την έννοια, ίσως να μην υπερβάλλαμε αν υποστηρίζαμε πως ο Σκαρτσής, όλα αυτά τα χρόνια, γράφει κατ' ουσίαν ένα και μόνο ποίημα, το ποίημα για τη «*Λαχτάρα των πραγμάτων / που είναι,...*». Κι ο μόχθος της απανωτής γραφής λαμβάνει χώρα για να δοθεί η λαχτάρα όσο το δυνατόν πιο φυσική, πιο αναλλοίωτη, για να την κοινωνήσει ο αναγνώστης:

*Αυτο θελω
να μιλησω οπως πινω νερο οπως ειμαι*

να γινω η φωνη μου για να μιλησεις.

Πρόκειται λοιπόν για μια ποίηση που ψάχνει με πείσμα τα όρια της γλώσσας, εκεί όπου ο λόγος έχει σχεδόν σωματική υφή, και το σώμα έχει μπει στους ρυθμούς της φύσης. Στόχοι που θα 'λεγε κανείς πως απαιτούν αγιολύπη, αν ποτέ υπήρχε περίπτωση να επιτευχθούν. Και τι μόχθος! Αρχίζει ο ποιητής το έργο του με *ματιά και πραγματικότητα και ματια* για να προσεγγίσει τον κόσμο:

*Το νερο κυλαει ο σκυλος αργος στον ησκιο
το σκοινη τεντωμενο μεχρι τ' ωραιο αλογο
το μαχαιρι κοβει το ψωμι στα δυο
και τα σταφυλια στεγνωνουν στο πιατο
κοντα στα στηθη του κοριτσιου
.....
κι εγω λεω μονο για να ειμαι
κι οπως ειμαι λεω και γινεται.*

Οι δυσκολίες όμως παραδοκούν, κι ο ποιητής αλλού θα αναφωνήσει:

*πώς να πεταξω που να στείλω αυτα τα θρυμματα
που μου πληγωνουν το χρυσο κορμι
την ασημενια ψυχη
με τωρα κι υστερα μ' εδω κι εκει μ' αληθεια ψεματα
μ' εγω κι εσυ
πως να πω τα ωραιο αυτα λογια
και να τα πεταξω.*

Μέσα από αυτή την αλλεπάλληλη απογύμνωση, από αυτό το ξεφόρτωμα του λόγου τους κατά τη διάρκεια της μακροχρόνιας θητείας του στην ποίηση, πλησιάζει ο Σωκράτης Σκαρτσής, πιστεύουμε, όλο και πιο πολύ το στόχο του με κάθε καινούρια του ποιητική σύνθεση.

Ας παρακολουθήσουμε, χωρίς σχόλια, την πορεία του ποιητή μέσα απ' τα χρόνια προς ένα συγκεκριμένο όριο:

Με ποδια πιο γρηγορα απ' τα κυματα / φωτισαμε τα ματια μας σ' αφρους και κοχυλια (Νερο στις μερες).

Ουρανε πατερα και μανα γη και θαλασσα / που βγαινεις κι ερχεσαι και πας / και δε με παιρνεις. (Μελι στο νερο, σημερα).

Αν μιλησω με τη θαλασσα τωρα / κι αν πω του νερου την αληθεια μου, / θα μου μιλησει με σχεδια και γραμμες δικες μου / κι ετσι θα ξερω (Οστρακα).

Να με θαλασσα, / ... / να με μπροστα σου / οχι ικετης οχι δεινος / οχι τιποτα / σταυροποδι στην αμμο / να περνανε τα κυματα / του νερου του αερα εσυ / ολη / σταυροποδι κι ευτυχης / και κινουμενος οπως κινεισαι (Κουρος του νοστου).

Δεν ηρθα να κολυπησω / ηρθα / να μπω / να υγρανω να νερωθω / ... / δεν ηρθα να κολυπησω / ηρθα να θαλασσωθω / να ειμαι και ν' ανθρωπιστω.

Σταγονες θαλασσα με σταλαζουν / ... / (Το πραγμα του κοσμου).

17 Τι να ξερω στη θαλασσα / αλλο απο να ειμαι / και να μαθαινω κολυπητης / να μην ειμαι να κολυπαω / να παω με το νερο να πηγαινω / ετσι παντου κι υγρος να μενω / μονο του νερου να κυλαω οπως κυλαει / κυλημα μιλημα μονο αθανατα. (Μαρμαρο της απλας).

Άλλο σημαντικό χαρακτηριστικό της ποίησης του Σκαρτσή είναι το ερωτικό της στοιχείο: θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι κατ' ουσίαν (όπου κυριολεκτείται η φράση) ποίηση ερωτική. Έρωτας για το αγαπημένο πρόσωπο, έρωτας για τον άνθρωπο και για τον περιβάλλοντα κόσμο. Ένας ερωτικός λόγος όμως που δεν είναι μόνο συναίσθημα, μόνο τραγούδι, αλλά που ασκείται να γίνει ο ίδιος σώμα, να γίνει ερωτική πράξη, και που φορές, τουλάχιστον για τον παρόντα αναγνώστη, φαίνεται να το κατορθώνει.

Οι πρώτες, μετρημένες απολαύσεις του νεαρού εραστή-ποιητή με το αγαπημένο πρόσωπο καταγράφονται με τη γλώσσα του σώματος:

για τον ησκιο σου μοναχο στου χεριου μου τη σαρκα (Νερο στις μερες), εργο του ερωτα, χελιδονακι / ... / ποτε θα 'ρθουν τα δικα μας πουλακια / να κατσουν στο στηθος μας / με κοφτερα νυχακια. (Μελι στο νερο, σημερα).

Αργότερα, πιο σίγουρος για τον ερωτικό του εαυτό και για τον ποιητικό του λόγο, ή μάλλον για τις δυνατότητες του λόγου, δε θα διστάσει να μοιραστεί μαζί μας τις αισθησιακές χαρές του έρωτα στο ακόλουθο απόσπασμα:

*γυμνος της γυμνιας λαχταρα του ερωτα
που γδυνεται πανω στις κινησεις ασπρου ενδυματος του νερου
κι ακουμπαιει κι αφηνει τα στηθη
με τα χερια που απλωνουν τα ποδια που κλεινουν
του μαυρου ακινητου εφηβαιου
στο νερο του οστρακου της
που το πεινωω και ειμαι και γινομαι και ζυγωνω
και το εχω
στο χερι στο στομα στο θελω (Κουρος του νοστου).*

και με πιο συνοπτική δύναμη και αποτελεσματικότητα εδώ:

*κι ετσι
ολον μου σ' ολην σου
ένα караβι πλεουμενο
εδώ. (Το πραγμα του κοσμου).*

Τέλος, όμως, κι ο ίδιος ο έρωτας προσεγγίζει, μαζί με την έκφραση και τη γλώσσα, μιαν οριακή κατάσταση σωματικής νηφαλιότητας:

*Θελω μονο να εισαι μονο εσυ
οχι γυναικα οχι ωραια οχι ποθος
εσυ μονο ολοκληρη σ' αυτη την ευγενεια
μονη αυτα τα μαλλια τ' ανοιχτα γονατα
που αφηνουν αυτη την υπαρξη εσενα
σε μενα στην πλατια πρωινη ευγενεια.*

κι αλλού:

*Πώς ερχεσαι και γερνεις λαμπερα ματια
σωμα αφημενο γλυκο μαυρη φλογα
.....
Ετσι μεινε σωματικη να μ' αγαπας. (Μαρμαρο της απλας).*

Διαβάζοντας την ποίηση αυτή, ειδικά μετά τον *Κουρο του νοστου*, έχει κανείς την εντύπωση πως η ερωτική ποίηση ολόκληρης σχεδόν της ελληνικής γραμματείας είναι ένα ειδύλλιο που βρίσκει τη σαρκική του ολοκλήρωση στους στίχους του Σωκράτη Σκαρτσή.

Μα αυτός ο έρωτας για τον κόσμο, για την αγαπημένη, συνεπάγεται και μια προσπάθεια για φυσικότητα της πράξης και του λόγου. Αυτό το χαρακτηριστικό της ποίησης του Σκαρτσή σημαίνει ότι ο λόγος του αποσκοπεί και τείνει, όσο του το επιτρέπει το δυνατό της επικοινωνίας, να υπακούει πιο πολύ στους νόμους της φύσης παρά στους νόμους της γλώσσας. Εξάλλου, θα μας το πει ξεκάθαρα κι ο ίδιος στην ποίησή του, σε ποια κατάσταση βρίσκεται η γλώσσα, και πώς αυτός θα την προτιμούσε να λειτουργεί:

*Ετσι καθομαι κορμι κι ειμαι το κορμι μου
.....*

*Και κοιτάω αυτές τις κουβεντες που λενε
ολ' αυτά τα πραγματα αυτης της γλωσσας
που κατασκευαζει ντουπ γκουπ μπουπ
κομματιαζοντας τους ωραιους μας ηχους
οπως ο ματωμενος φονιας το αρνακι*

***

*ο ποιητης ο ερωτικος των εικονων
που νατες πραγματα με τη ζωη
νατες λογια με τα τραγουδια
και να με μπροστα σας.*

Για τον ποιητή, ακόμα και το γράψιμο της ποίησης είναι περισσότερο μια συμπαγής φυσική πράξη παρά μια αόριστη πνευματική λειτουργία:

*Μετακινησα κατι
και κινω συνεχεια το μολυβι στο χαρτι
σε γραμμες που γινονται γραμματα
να 'χω κατι απ' αυτη την ωρα.*

Αν κάτι τέτοιο ήταν λοιπόν εφικτό, ο ποιητής θα προτιμούσε να ήταν το φερέφωνο της γλώσσας των πραγμάτων, των φαινομένων που εξελίσσονται τριγύρω του, γιατί οι κατασκευές μιας γλώσσας συμβατικής διακόπτουν τους ρυθμούς και αλλοιώνουν τη σημασία τους. Έτσι συχνά ο λόγος του θα λυθεί, θα ξεφύγει από τη συμπεφωνημένη ακολουθία, για να είναι πιο πιστός σ' αυτά που συμβαίνουν, τόσο πλησίον κι όμως έξω από τη νοθευμένη φύση μας, και να τα μεταδώσει με όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ακρίβεια:

*και τα τραγουδια του δρακοντα
της καρδιας μας που λαχ λαχ λαχ
λαχταει λαχταραι χτυπαι καρδουλα της ζωης
ολο μελι σου πες αιμα σου
που σφαζε με σταει και μιλαει.*

Θα προσπαθήσει αυτή τη φυσικότητα, την αμεσότητα, ο ποιητής, καταφεύγοντας σε τολμήματα ευρηματικότητας και καταγραφής ήχου, γλωσσικής συμπίεσης και συντακτικής καινοτομίας. Ας δούμε ένα παράδειγμα τέτοιας γραφής και την ολοκλήρωσή της δια μέσου των χρόνων —γιατί ο Σκαρτσής δεν είναι ελεύθερος σκοπευτής μεμονωμένων στιγμών ποιητικής έκστασης, αλλά δουλεύει συγκεκριμένα και συστηματικά τη γλώσσα και το θέμα προς ένα τελειοποιημένο αποτέλεσμα:

*Κι ας παρουμε το πουλι
αυτο
το λα του δεντρου της δροσερης στιγμης
το πουλι τιραλαμερι
το φτερουγες το ματακια το πουλακι
(Το πράγμα του κόσμου).*

Και πέντε χρόνια αργότερα, στην πιο οριακή της έκφραση, η ίδια παρατήρηση:

*Κλαδι δυνατο δομενο / του πολυφυλλου πολυχυμου / πραγματικου αερα / στο πουλι / λαλει
λει / κλαδι φυλλα / κι αυτη η μορφη / καρπος χυμος / πραγματικου / τιποτα / δροσερο αιμα /
ειμαι πουλακι / λαλημα καλο / στο κλαδι. (Μαρμαρο της απλας).*

Φορές φορές βέβαια αυτή η πειθαρχημένη θητεία του και η επίπονη και επίμονη εξάσκησή του στη γλώσσα αποδίδει τον αναμενόμενο καρπό, την έκφραση του φυσικού χωρίς να χρειαστεί να καταφύγει στα τολμήματα της γλώσσας, όπως στο ποίημα *Καρρο*, στη συλλογή *Οστρακα*:

*Πατερα μου, λαχταρησα τα πουλια
τα χορταρια που μυριζουν στο βιος μας
κι εκει κι εδω και τωρα
κι ενα καρρο αργο στην ανασα μας
να κυλαι με ροδες μεγαλες ακτινωτες
ζωγραφισμενες που ζωγραφιζουνε τον κοσμο
μονο με βαθειες ροδιες στο χωμα
κατά τα κυματα μεχρι τη θαλασσα
να βουλιαζει στον αμμο ακινητο πια
μπροστα στο χρονο με σενα*

.....

Και σε μια από τις πιο ολοκληρωμένες εκφράσεις της κοινωνίας της φύσης από τον άνθρωπο, ιδού η όραση εν τω γίνεσθαι:

*Αργα τα ματια ανοιγουν ασπρα
στ' αλαφρα νερα και στις βαριες πετρες
και στα δεντρα που ανεμιζουν φυλλα
το χωμα και τα ποταμια που κυλουν αργα
κατω απ' τα ολανοιχτα ματια
τ' ασπρα οπου λαμποκοπανε οι μαυρες κορες
το μυστικο που μοσκοβολαι αρχη
των πραγματων και των κοιταγματων
και της ωραιας ζωης της αιδως
ένα σε δυο κορες μαυρες στ' ασπρα.*

Τέλος, η ποίηση του Σωκράτη Σκαρτσή είναι άχρονη, σαν αποτέλεσμα συνειδητών επιλογών για το σύστημα αναφοράς της: *Αυτος είναι ο κοσμος, το χωριο μου...* Η κοινωνία του, η φύση τριγύρω. Της ποίησής του το πεδίο είναι ανοιχτό. Δεν εστιάζεται σε εποχικά φολκλόρ. Τα αντικείμενα, και τα υποκείμενα, δεν είναι καρφωμένα στον χρόνο. Είναι τόσο άχρονα όσο το δέντρο, η γυναίκα, το παιδί, η θάλασσα και το ψωμί. Μα κι όταν χρειαστεί ο ποιητής να κινηθεί στον κόσμο τον μοντέρνο, και ο Σκαρτσής είναι ίσως ο πιο μοντέρνος της σύγχρονης ελληνικής ποίησης, τότε υποβάλλει τον κόσμο αυτόν στον άχρονο της γλώσσας του, κι όχι αντιστρόφως. Εδώ τρέχει το αυτοκίνητο:

*Στους δρομους της γης
τη δουλεια τους τα ποδια τη δουλεια τους οι ροδες μας
Αχαγια Μανωλαδα Λεχαινα βασιλικος γερτος
Αντραβιδα, Καβασιλα, ωχ ταξιδι μου,
Γαστουνη και Πυργος
(Κολυρι Μπαρμπασαινα Βολατζα Ανεμοχωρι κι οσα λεγαμε).*

Κι αλλού επιστρατεύει την ταχύτητα-κατάκτηση του μοντέρνου για να φτάσει εκείνο που στα μάτια του είναι το άχρονο και αμετακίνητο:

*να οδηγω βουουου το αυτοκινητο μεχρι τη γεφυρα,
ω Αλφειε Αλφειε Αλφειε
Αλφειε μου, ερχομαι.*

Κι αλλού πάλι συγχωνεύονται, το μοντέρνο και το άχρονο:

*και λέω: δέντρο μου και μηχανη μου,
γραμμη της γυναικας και της πετρας
και του αυτοκινητου που ορμαει δυνατα
μ' ολα του τ' ακινητα και σενα, εαυτε, στο νοστο,
χωμα κι ασφαλτος και τροχοι και ποδια μου,
εδω ειμαστε ολα μας, στον ερωτα,
με τα ονειρα με τα ολα που γινονται
μεσα στο παζαρι στους κροτους στα μαχαιρωματα
στο κακο που γερνουν ακινητα τα δεντρα
που τρεχουν να ξεφυγουν τ' αυτοκινητα
και δεν ξεφευγουν γιατι μονο τρεχουν.*

Ακόμα και τα πιο πολύπλοκα, τα πιο πολύβουα κατασκευάσματα του τεχνολογικού μας αιώνα, με τρόπο ευρηματικό σύνθετης ονομασίας, ανάγονται στην ποίηση αυτή σ' ένα πιο ευρύ σύστημα μονιμότητας: *με μηχανες, αχ τι φτιαζουμε, / αστροκινητα θαλασσοκινητα χωματοκινητα...*

Ένα παράδοξο, λοιπόν, η ποίηση του Σωκράτη Σκαρτσή: άχρονη και εξαιρετικά μοντέρνα. Και πού αλλού η πιο δραματική έκφραση αυτού του παράδοξου από την πολύ συχνά κινηματογραφική αλληλουχία των στίχων της (χωρίς το συνηθισμένο αφηγηματικό στήσιμο των κειμένων) όπως στο εξής απόσπασμα:

*δοστε μου, φιλοι, κατι
ενα πραγμα, οχι αφη,
δοστε μου, ωραια κοριτσια, νερο
να με πει,
δοστε μου, εδω που με βαλατε
κι ετσι,
δοστε μου ερωτικα
να φυγουμε.*

Η ποίηση του Σκαρτσή κινείται έξω από την ιστορία. Μακριά από τα δίχτυα και τ' αγκίστρια των ιστορικών και πολιτιστικών προσδιορισμών, ο ποιητής ταξιδεύει σ' έναν κόσμο μόνιμο που ήταν, που είναι και που θα είναι: *Ετσι οστρακο ο κοσμος / караβι απ' το τιποτα στο παντου*. Γίνεται η φωνή όσων τη διάβασαν πριν ένα τέταρτο, ας πούμε, του αιώνα, σε μια αποκοιμισμένη όμορφη πόλη δίπλα δίπλα στη θάλασσα οπού τα κύματα ήταν νανουρίσματα κι όχι μηνύματα, όσων τη διαβάζουν σήμερα όπου τα πάντα σβουρίζουν γύρω απ' το κέντρο με δορυφορική ταχύτητα, και όσων θα σηκώσουν να διαβάσουν ένα βιβλίο του ποιητή στο μέλλον αναζητώντας, σε μια ύστατη στιγμή, τα ανθρώπινα. Καθώς λέει χαρακτηριστικά στον «Κούρο του Νόστου», στο τελευταίο ποίημα «Κούρος», στους τελευταίους στίχους: *«Εδω ειμαι τωρα / αλλα ερχομαι εκει / παντα»*.

Μια τέτοια ποίηση δεν έχει άγχος, δεν τη βαρύνουν τύψεις για την καταγραφή της στιγμής. Είναι η ποίηση εκείνου που έχει γίνει ο εαυτός του, που έχει εναρμονιστεί με τον κόσμο του, και που θα πει με διαύγεια: *«Ειναι ενας κοσμος / ολομοναχος / και τον συνεχιζω / η τον αφηνω / αγαπημενος»*.

Ποίηση, λοιπόν, οριακή, φυσική, ερωτική και άχρονη. Τέτοια δυνατά χαρακτηριστικά όμως σ' ένα έργο συνεπάγονται και ορισμένες δυσκολίες. Πρώτα πρώτα, στην προσπάθεια για φυσικότητα, για αμεσότητα, η ασυνήθης και φορές οριακή χρήση της γλώσσας ίσως να βαρύνει τον αναγνώστη, ειδικά τον πρωτάρη της ποίησης αυτής, που ερχόμενος ανύποπτος στο παρακάτω *«να ειμαι οπως ειναι ολα / οπως το ειναι αυτο / το ειναι που μου 'ρχεται θαλασσα / σ' αυτο το κορμι μου»*, θα ανασκουμπωθεί, τουλάχιστον γλωσσικά και, πριν τελειώσει το ποίημα, θα χρειαστεί να ανασκουμπωθεί ακόμη μια φορά: *«Ηρθα να μπω να σταλαχτω / να ειμαι / αυτο που θελω κι αυτο που εχω / ισα και λευκα, / αυτο που ειναι κι αυτο που ειμαι / λευκα και ισα / αυτο που λαχταραω και να το και να / και ισα και λευκα / ενα»*.

Χέρι χέρι με την οριακή πορεία της γλώσσας, μέσα στην ποίηση του Σκαρτσή πάει και η σταδιακή προσέγγιση του ίδιου του αντικειμένου της ποίησης προς μια οριακή του έκφραση.

Αυτό συνεπάγεται επανάληψη, που πιθανόν να αναχαιτίζει τις απολαύσεις του αναγνώστη. Όπως όμως, οι πολλαπλές «σπουδές» ενός ζωγράφου ή ενός συνθέτη, προετοιμάζουν για τη συμφωνία ή για τον πίνακα σταθμό, έτσι και η εικόνα, η αίσθηση, η σκέψη στην ποίηση αυτή, που επαναλαμβάνονται κάθε φορά όλο και πιο επεξεργασμένα, προετοιμάζουν για το ποίημα απόσταγμα.

Μια τελευταία δυσκολία, σύμφωνα πάντα με τις δυνατότητες και με τα κριτήρια του προσυπογράφοντος, είναι η φαινομενική ταυτολογία στην ποίηση του Σκαρτσή: μια απόρροια του περιορισμένου συστήματος αναφοράς που συσχετίσαμε παραπάνω με το άχρονον του χαρακτήρα της. Η απλή εκτίμηση είναι η εξής: ο ποιητής μιλάει πάντα για τα ίδια πράγματα (ας πούμε θάλασσα, σώμα, χρώμα, γλώσσα, γυναίκα, παιδί) άρα λέει τα ίδια. Όσο περισσότερο, όμως διαβάζουμε την ποίηση αυτή, τόσο ανακαλύπτουμε πόσες πιο πολλές πτυχές της ζωής μας, κι αυτής κι εκείνης και της άλλης και βάλε, αγγίζει!

Όταν, λοιπόν, οι φαινομενικές αρχικές δυσκολίες υπερπηδιούνται με την οικειότητα, με τα κίνητρα της περιέργειας και με την όρεξη της αγάπης, φτάνουμε με τον έναν τρόπο ή με τον άλλον στην ποίησης αυτής τις απολαύσεις:

- μια γλώσσα που έχει κατορθώσει να είναι τόσο ανθρώπινη και τόσο γνήσια προσωπική, που με ευκολία γίνεται προσωπικά δική μας.
- η αίσθηση συμμετοχής σε κάτι το πιο ανοιχτό, το πιο πλουσιοπάρχο απ' τον στενό χώρο των μετρήσεων όπου έχουμε περιοριστεί.
- η φυσικότητα του έρωτα μέσα από το τραγούδι.
- ο έρωτας γλώσσα της φύσης.

Μα πάνω απ' όλα, η μουσική της. Τόσοι ήχοι, τόσες μελωδίες, τόσοι ρυθμοί!

Διαβάζοντας την ποίηση του Σωκράτη Σκαρτσή, στο σύνολό της, διαπιστώνουμε πως πρόκειται για μια περίπτωση μοναδική στη νεότερη ελληνική λογοτεχνία. Δε γνωρίζουμε άλλον Έλληνα ποιητή με τέτοια αυτοσυγκέντρωση στο έργο του, με τέτοια μακροχρόνια προσήλωση, σαράντα χρόνια τώρα, με θάρρος κι αντοχή, σ' ένα και μόνο μέλημα: μιαν οριακή έκφραση, που να τα λέει όλα χωρίς να μοχθεί, που να αποστάζει πραγματικότητα. Βέβαια σε μια δύσκολη εποχή με απαιτήσεις σαν τη δική μας, που ο κόσμος καταφεύγει σ' εύκολες λύσεις, σ' ευκολοχώνευτες ιστοριούλες —κι ως είναι σίριαλ σε έκταση— κι ειδήσεις, σε φαντασιώσεις και σε παραισθήσεις, ένα τέτοιο πνευματικό έργο δεν αναμένεται να έχει μεγάλον αντίκτυπο. Υπάρχουν όμως και οι εξαιρέσεις, όπως οι άνθρωποι του παρόντος περιοδικού που, εις χρόνο ανύποπτον, φαίνεται να μας προετοιμάζει: ο νόστος του κούρου πλησιάζει!

Αφιέρωμα περ. *Μανδραγόρας*, αρ. 12-13, Αθήνα 1996

ΝΙΚΟΣ (: ΣΠΗΛΙΟΣ) ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΜΥΡΙΣΑΙ ΤΗΝ ΓΛΩΤΤΑΝ

«Γυμνος να ηλιωνομαι γυμνος να νερωνομαι...». Έχοντας κολυμπήσει τις θάλασσες της Δυτικής Πελοποννήσου, όντας και έφηβος και καλοκαιρινός, από την Κορώνη στο Ρίο, ακολουθώ φυσικά τη ρήξη των ορίων του εαυτού που συμβαίνει την ποίηση του Σκαρτσή. Διαλέγω, για συναισθηματικούς και πρακτικούς λόγους, το *Αγαλμα* (Οστρακα, Πάτρα, το Γενάρη του 1984, σε 500 αντίτυπα). Το βιβλιαράκι αυτό, που προϋπάντησε την έκδοση, τον ίδιο χρόνο, του *Πράγματος του Κόσμου*, βιβλίου σημείου κομβικού στην ποιητική του Σκαρτσή, αριθμεί δεν αριθμεί 30 σελίδες μικρού σχήματος.

«Δεν ντυνομαι μπαινω γυμνος σ' όλα τα ντυματα / κι όλα τα γυμνω...», θέλω να αντιδιαστείλω αυτή τη φυσική παρουσία της ποίησης με τη γεμάτη άγχος διάχυση της

ταυτότητας στην εκδρομή του ψυχωσικού πυρήνα στον κόσμο, όπως στις πρώτες σελίδες του Αντι-Οιδίποδα, στον Lenz και τον Malone. Η ποίηση του Σκαρτσή δεν επιστρέφει τρελή κι αναμαλλιασμένη στη φύση. Γιατί η φύση της δεν είναι μόνον ένας ηθικός κώδικας κι ένας γονιός που επιβάλλει. Περιβάλλει και δέχεται το ψάξιμο του ποιητή, γεύεται τις αισθήσεις σαν περιέργεια.

«Αγαλμα / βγαζουν τα κυματα στην αμμουδια». Η εντατική σχέση με τη φύση και ο ορυμαγδός των αισθήσεων δεν οδηγούν στην επικάλυψη του κόσμου με μεταφυσικά φύλλα κρεμμυδιού, σαν ποιήματα που προσπαθούν να τον ερμηνεύσουν. Γεννάει μορφές και ονόματα, γλώσσα: «αγαλμα μου της σιωπης / γλωσσα πιο στερεο απ' το νερο πιο ασπρο απ' τον αφρο / που βγηκες στην αμμουδια».

Μυρίσαι την μνήμη

Για τον Σωκράτη Σκαρτσή κυκλοφορούσαν διάφορες φήμες στο μαθητόκοσμο της Πάτρας, στα τέλη της δεκαετίας του '70. Αίφνης, ότι μια συμμαθήτριά μας είχε, λέει, φτάσει σε οργασμό διαβάζοντας το «Ένα ερωτικό», που είχε τότε μόλις εκδοθεί. Φυσικά, δεν τολμήσαμε ποτέ να τη ρωτήσουμε αλλά ούτε και κάναμε, τότε, τον κόπο να διαβάσουμε το ψιλό αυτό βιβλιαράκι. Αλλά η πιο εξωφρενική, και ύπουλη ταυτόχρονα, φήμη απ' όλες ήταν ότι στο κουδούνι του σπιτιού του, εκεί που άλλοι δήλωναν το «φυσιολογικό» τους επάγγελμα κάτω από το ονοματεπώνυμο, αυτός, λέει, είχε γράψει απλώς «ποιητής».

Εντάξει, η ποίηση ήταν τότε στα επάνω νερά της και τραγουδιόταν με πάθος στα γήπεδα. Αλλά αυτό αφορούσε το Ρίτσο και το Σεφέρη κυρίως, άντε και μερικά ακόμη ονόματα. Από τη στιγμή που είχαμε, χρειάζονταν άλλοι, «άγνωστοι» ποιητές; Κι ακόμη, όταν στην τηλεόραση αποφάσισαν, καμιά φορά, να παρουσιάσουν τους νεότερους, ο δικός μας δεν ήταν εκεί: θυμάμαι την εκπομπή που έδειξαν την Ησαΐα, τον Κοντό και την Παμπούδη, αλλά Σκαρτσής πουθενά, ούτε μνεία. Όταν σε δέρνει εφηβικός αριστοτελισμός και καταναγκασμός που εκφράζεται, μεταξύ άλλων, στην εξίσωση: γνωστός άρα κατατάξιμος (πρέπει πάντως να βρω σε ποιο ράφι της βιβλιοθήκης μου) είναι πολύ άβολο να έχεις να αντιμετωπίσεις έναν τοπικό ποιητή που τον αγνοεί ακόμη και η επαρχιακή του πόλη. (Ασχετα αν έτσι κάποιοι σημαντικοί ποιητές γλιτώσανε από το αδηφάγο ράφι και διαβάστηκαν). Να ποντάρεις ότι, κάποτε, θα τον μάθει όλη η χώρα ή ότι θα μείνει υποσημείωση στον πάτο κανενός φιλολογικού καιάδα; Ρίσκο, ακόμη και με τα μέτρα ρισκοκίνδυνης εφηβείας, που δεν ήταν.

Με τέτοιες αγωνίες, τέσσερα ή πέντε «αντράκια» ανηφορίζαμε την οδό Αράτου, μια φορά την βδομάδα, για το μάθημα της Έκθεσης Ιδεών. Βράδι, στο μισοφωτισμένο σαλόνι του, με υπομονή άρχισε να ξετυλίγει το κουβάρι της σκέψης μας. Εμείς τρέμαμε μήπως μας ρωτήσει αν γράφουμε ποιήματα. Η προσέγγιση της ανάλυσης των εννοιών και η φυγή της σκέψης προς τα εμπρός, η κατασκευή της δομής της παρουσίας τους, χαράχτηκαν. Το ίδιο και η φυγή της σκέψης προς τα πίσω και η καλλιέργεια του τρόπου να ρωτάει κανείς. Ακόμη, λίγο ως πολύ, χρησιμοποιού την ίδια μέθοδο και σήμερα, αν και την προδίδω σ' αυτό εδώ το κείμενο. Παρακαλούσαμε πια να μας ρωτήσει αν γράφουμε ποιήματα. Φεύγαμε γεμάτοι ενέργεια, που δεν ξέραμε τι να την κάνουμε. Την πληρώνανε οι γείτονές του, με τις φωνές μας. Μετά αρχίσαμε να μετακινούμε τα αυτοκίνητα ώστε το ξεπαρκάρισμα στην, έτσι κι αλλιώς στενή, οδό Αράτου γινόταν αδύνατο το επόμενο πρωί.

Πολιτιστικά η Πάτρα τότε αλληθώριζε προς ανατολάς, την Αθήνα, τα αριστερά κόμματα, το ρεμπέτικο. Ιταλικοί οπερετικοί θίασοι δε σταματούσαν πια στο Δημοτικό Θέατρο. Ο Σκαρτσής ήταν, εν μέρει, μια παραφωνία, γιατί τον συναντούσε κανείς ακόμη και σε discothèque (όχι πάντως στην πίστα!). Υπήρχαν και οι απόπειρες διαλόγου με το συρμό: κάτι, μελοποιημένα ποιήματα, κάτι η τηλεόραση που τελικά ήρθε για συνέντευξη. Κι ενώ ο ίδιος δημιουργούσε σιγά σιγά πολλαπλά ανοίγματα με τα περιοδικά που εξέδιδε ή μετακαλώντας άλλους «άγνωστους» ποιητές από το Αστυ να διαβάσουν. Εμείς, οι επίδοξοι Rimbeaud, πηγαίναμε αμφιθυμικοί. Θυμάμαι τη Ρουκ και το Φωστήρη. Σχεδόν τη βρήσαμε την πρώτη, το δεύτερο μάλλον τον δοξάσαμε. Στ' αλήθεια όμως δε δημιουργήθηκε ποτέ ένα αυτόνομο και παράλληλο πολιτιστικό κέντρο. Ακόμη κι αργότερα, όταν στις μέρες των Συμποσίων Ποίησης ο πυρήνας φούσκωσε μέχρι εκρήξεως, ήτανε η δική του επιμονή κι υπομονή που

μέτρησε νομίζω. Μαζί με την αντοχή του στις κρίσεις και τη συγκατάβαση, για να μην πω τις προσβολές.

Εν τω μεταξύ, στρατιές εφήβων παρήλαυναν κι έβλεπαν τα ονόματά τους (ή τα ψευδώνυμα) με τα στοιχήματά τους σε στίχους ή μεταφράσεις στην «Υδρία». Κάποιοι είχαν βιβλία και απόκτησαν θέση: ο Λογαράς, ο Καρατζάς, η Έρση. Αλλά οι πιο πολλοί δεν ξανάπιασαν χαρτί και μολύβι. Ακόμη συναντάω ενόχους, τυχαία, και στις πιο περιέργες οδούς της ζωής. Ο Σκαρτσής πίστευε πως όσο νωρίτερα δημοσίευε κανείς τόσο πιο υπεύθυνος θα γινόταν, σε σχέση μ' ό,τι έγραφε. Ίσως πολλούς και να τους αποπύρε αυτή η ευθύνη.

Στα δεκαοχτώ όμως κι εγώ αλληθώριζα προς τα κέντρα. Έφευγα να σπουδάσω στις Αθήνες και μαύρη πέτρα στον επαρχιωτισμό μου. Ξαφνικά ανακάλυπτα τους υπερρεαλιστές και οι εφημερίδες μού έλεγαν ότι ο σοσιαλισμός προ των πυλών. Ακολούθησαν σποραδικές επισκέψεις και σχεδόν σιωπή για τέσσερα χρόνια. Ένα ζεστό απόγευμα του Ιουλίου του 1984 έφευγα πάλι από την Πάτρα προς την Αθήνα, με το λεωφορείο του Ο.Σ.Ε. Ο Σκαρτσής με πέταξε με το αυτοκίνητο μέχρι το σταθμό. Κρατούσα το «Πράγμα του κόσμου», το πρώτο βιβλίο που μου χάρισε ποτέ συγγραφέας με αφιέρωση. Θεωρώ ότι, στη διάρκεια της συζήτησης που είχαμε νωρίτερα, εκείνη την ημέρα ενηλικιώθηκα. Έκτοτε σπανίως ξαναγυρίζω στην Πάτρα. Τα λεωφορεία του Ο. Σ. Ε. άλλωστε καταργήθηκαν. Ο ποιητής μένει πάντα εκεί, του μνηνάω και μου απαντάει από μήνα σε καιρό.

Σημείωση

πλημοίρα: μυρίσαι την μνήμη μυρίσαι την γλώτταν
την εαρινή ισημερία του 1996, στο νοσοκομείο του Pembury, στο Kent.

Αφιέρωμα περ. *Μανδραγόρας*, αρ.12-13, Αθήνα 1996

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΑΤΣΑΓΑΝΗΣ

ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΤΟΝ ΟΡΙΖΟΝΤΑ ΜΕ ΤΟΝ ΟΡΙΖΟΝΤΑ ΠΕΡΑ ΑΠ' ΤΟΝ ΟΡΙΖΟΝΤΑ

Πολλές φορές, όταν μπαίνει η νύχτα και είναι «η ώρα οπού θολώνουνε τα νερά»² κάπου αλλού βέβαια, και δω έχουμε ξενιτιά, στο σπίτι που μένω φτάνουν ήχοι ενός οργάνου. Κάποιος σαξοφωνίστας ασκείται με συνέπεια στην ολοκλήρωσή του. Οι νότες, στην ευδιάκριτη διαδοχικότητά τους, με κάνουν να συμμετέχω αντανάκλαστικά, μοιράζοντας τη συνειδήσή μου σ' αυτό που κάνω και σ' αυτό που εκείνος κάνει. Εκείνος με τα δάχτυλα και γω από μνήμης. Εκείνος με τα πνευμόνια και γω με το πνεύμα. Εδώ. Ο ποιητής στρώνει το έδαφος του χρόνου κι ο αναγνώστης κρατάει το ίσο.

Διαβάζοντας την ποίηση του Σκαρτσή γίνομαι, όπως λέει ο ίδιος στα πρώτα του ποιήματα:

*Θα λειώσει
μακρνα το ρυακι
μες τα χορτάρια³.*

Και κει που ο λυρισμός πάει να φέρει στο αθωωτικό των πάντων ανακαλύπτεις, πως αυτός ο στίχος-στίχοι μιλούν για τα νερά της ζωής που διαπερνιέται από καθημερινά απάνθρωπα σχήματα. Δηλώνουν την αναγκαιότητα της αρμονίας αφού αυτή προβάλλει σαν συν-ανάσα ριγμένη στο χαρτί για τεχνικούς λόγους.

Καλό θα ήταν να είχα διαβάσει ό,τι κι ο ποιητής για να προσδιοριστούν οι αφομοιώσεις, οι γόνιμες βελτιώσεις, τα βιώματά του, για να φτάσω στην κριτική, μακριά βέβαια από φιλολογική αντίστιξη. Ωστόσο όμως το ίδιο το ποιητικό αλλά και πεζογραφικό έργο του σε καλεί να μιλήσεις γι' αυτόν με τον τρόπο της ίδιας του της γραφής.

Πράγμα της ποίησης λοιπόν, άτομο εκ του επιμερισμού της εργασίας, άνθρωπος εκ του επιμερισμού του πλεονάσματος του καθολικού.

*Μεγιστο θεωμα
κι αλαχιστο εδραιωμα,
Κυριε, η ουσια
της παρουσιας και της απουσιας, συνουσια
του ειναι και δεν ειναι
υπαρχω και ζω
η γλυκα της θεοτητας
της αυτογνωσης
στη μικρη αυτογνωσια
της σταλας
που γινομαι ερωτας⁴*

Αυτοί οι στίχοι και οι ασκήσεις του σαξοφωνίστα είναι το στάσιμο του χρόνου, «το εδραϊωμά μου, όταν κατέγραφα αυτές τις σπασμοδικές σκέψεις. Ο ήχος που έρχεται δεν εκφράζει ιδέες και αφήνεται προσδιορισμένος των αριθμητικών νόμων. Με τη στιχουργική του Σκαρτσή γίνεται διαρκής η έκθεση της πραγματικότητας από τα πλείστα των μερών της. Η πολλαπλότητα των λεπτομερειών δεν είναι μια αβρότητα του ποιητή σ' αυτές, αλλά τιμητική αναφορά και θαυμασμός όλων των μερών του γίνεσθαι μ' έναν τρόπο που υψώνει και υψώνεται απ' αυτό, διευκολύνοντας το στοχασμό και τη χαρά του νου.

Οι στίχοι του είναι σαν τις πρωτεΐνες. Εκείνες τις ουσίες πολύπλοκης σύνθεσης που αποτελούν τα κύρια χαρακτηριστικά κάθε ζωντανού κυττάρου. Η πολυπλοκότητα αυτή δεν προέρχεται από τη λεκτική έκταση του ποιήματος αλλά αντανακλά με πυκνό τρόπο την ενσωματωμένη ανθρωπολογική ιστορία. Θεωρητική μονομέρεια; Ίσως. Αυτό δεν είναι φαίνεται ικανό να ανατρέψει το ποιητικό αποτέλεσμα. Ο Σκαρτσής είναι ποιητής του τέλους της ιστορίας μέσα στην Ιστορία. Όντας εξ αρχής τοποθετημένος εκτός ιστορικών ισολογισμών όπως καλά είχε παρατηρήσει ο Α. Μπελεζίνης το 1976⁵ και με αφομοιωμένη συμπαραστάση των κειμένων των λαών που έχει μεταφράσει εγγράφεται και γράφει στη δική του στήλη μέσα στην ποίησή μας. Η ανακάλυψη σολωμικών επιρροών πρέπει να αποκαλύψει και τις κοινές αφετηρίες τους απ' την πλευρά της συνείδησης του ιστορικού χρόνου.

Η αυτοσυνείδησή του είναι άμεσα παρούσα γλώσσα μεταδίδοντας μεμιας και πολλαπλά ταυτόχρονα, το καθολικό σε κάθε στιγμή του.

«Υπάρχει μια πορεία απ' το άτομο προς τον άνθρωπο κι από το άτομο προς την ποίηση. Και υπάρχει ένας αγώνας απ' τον άνθρωπο προς την ποίηση. Έτσι το επόμενο βήμα για την πορεία του ατόμου είναι πάντα ποιητικό»⁶. Ωστόσο όμως οι προηγούμενες αντιθέσεις και αντιφάσεις που έχουν υψώσει τείχη στην πορεία του ατόμου προς τον άνθρωπο-ποίηση ή ανθρωποποιημένου ατόμου θα καταλυθούν επ' ωφελεία του ανθρώπου και της ποίησης «μόνο μέσα από την αντικειμενική αποκάλυψη του πλούτου της ανθρώπινης φύσης [θα] μπορεί ο πλούτος της υποκειμενικής ανθρώπινης ευαισθησίας είτε να καλλιεργηθεί είτε να δημιουργηθεί»⁷.

Η σχέση του Σκαρτσή με την ποίηση είναι αρχιτεκτονική. Θέλει να δημιουργήσει το χώρο του ανθρώπου της ποίησης όπου και οι τέσσερις έννοιες [δημιουργία, χώρος, άνθρωπος, ποίηση] θα ομογενοποιήσουν μορφή και περιεχόμενο, με τη γλώσσα. Παραμερίζει το δυϊσμό και προτείνει το εντατικό ένα.

Η ενασχόλησή του με την παγκοσμιότητα, μέσω των κειμένων των λαών, που προαναφέρθηκε, όχι μόνο τον ενίσχυσε και τον ενισχύει ενάντια στη μικροζωή μιας μικρής πόλης αλλά και τον διαρκεί ξεχωριστά στην ελληνική γραμματεία, σε μια εποχή όπου ο αποκλεισμός αποκλιμακώνει τις αξίες και κλιμακώνει κυριαρχικά τα σκουπίδια.

Η παγκοσμιότητα της οικονομίας μαχαιρώνει την παγκοσμιοποίηση του ανθρώπου. Το έργο του Σκαρτσή λειτουργεί, αντικειμενικά, σαν σπινθηροβολισμός της αξίας όλων των μορφών των λαών της γης. Σε κανένα σημείο του έργου του ο ποιητής δε νοθεύει τη λαϊκή δομή των λέξεων, δεν τις «τραβάει απ' το γιακά» θα 'λεγα και γω λαϊκά, για να εκτιναχτεί το ύφος του στίχου και να δημιουργηθεί μια «ωφελμιστική» ασυνέχεια μέσα στο ρυθμό του.

Ένα τέτοιο τέχνασμα, διαδεδομένο βέβαια στους κύκλους, θα έκανε το ποίημα σαν τα αγάλματα στις πλατείες με κείνα τα μαύρα σχέδια των βανδάλων. Τραβάνε το βλέμμα αλλά η προσωπική και συλλογική μνήμη κρατάει το ίδιο το άγαλμα.

Η στάση του Σκαρτσή απέναντι στα λαϊκά πράγματα απέχει απ' την περιγραφή της κόλασης και του παραδείσου. Δε θέλει να «καταξιώσει» τα ροζιασμένα χέρια της χωριάτισσας για να λυπηθούν οι αστοί ή οι αστικοποιημένοι πρόεδροι των εθνικοτοπικών εξωραϊστικών συλλόγων κι ακόμα οι φτωχολάγνοι τουρίστες. Δεν ωραιοποιεί, δε δοξάζει, δεν υπονοεί υποδείξεις σωτηρίας που μπορεί να «συγκινήσουν» αλλά στο βάθος θα βασιλεύει η αποδοχή του υπάρχοντος κι όπως αυτό έχει διαμορφωθεί με τους κοινωνικούς όρους της ζωής μας. Η ποίησή του δεν υποκαθιστά τη φιλοσοφία με έξυπνα σχήματα αλλά θέλει μάλλον να την προτρέψει στην αναζήτηση των αντικειμένων της κάνοντάς τα οικεία με τη γλώσσα.

*Ω μοχθε που ενωνεις τα πραγματα
ποθος και νοημα κι ωραιοπραγματικοτητα
κορμι σκληρο του δουλευτη που δενει τη ζωη
στο ρυθμικο σκαψιμο της γης
για να πετανε τα πουλια και να κυλουν τα ποταμια
και να γινονται ολα μετρημενα
.....»⁸.*

Συνομιλία απλών ανθρώπων εν απουσία γραμματιζόμενων; Τα παιδικά λόγια θριαμβεύουσας απλότητας; Θραύσματα σπασμών ερωτικών εκδηλώσεων; Δημοτικού τραγουδιού νόημα ρυθμός και γλώσσα; «Πρόσεξε ώστε τούτο το έργο να γίνεται δίχως ποσώς να διακόπτεται»;⁹

Προπαντός το τελευταίο. Το γίνεσθαι του ποιητή σημαίνει υψηλή μετάδοση της ανάγκης για το τέλος της σύγκρουσης της καθολικής συνείδησης με την πραγματική ζωή.

Σημειώσεις

- ¹ Στίχος του Σωκράτη Λ. Σκαρτσή από τη συλλογή *Το πράγμα του κόσμου-1*.
- ² Διονύσιος Σολωμός, *Η Γυναίκα της Ζάκυθος*, Εκδόσεις «Ίκαρος», Τόμος δεύτερος, σελ. 33.
- ³ Σωκράτης Λ. Σκαρτσής, *Η πρώτη γραφή και άλλα ποιήματα*, Εκδόσεις «Οστρακα», σελ. 13.
- ⁴ Σωκράτης Λ. Σκαρτσής, *Η ανάσα της Αθανασίας* [ποίηση], Εκδόσεις «Γκοβόστη», 1995, σελ. 18.
- ⁵ Αντρέας Μπελεζίνης, *Κριτική με τη γλώσσα-1*, εκδόσεις «Οστρακα», 1976, σελ.71.
- ⁶ Σωκράτης Λ. Σκαρτσής, *Μικρό δοκίμιο για τη γλώσσα*, Εκδόσεις «Παρατηρητής», 1995, σελ. 104.
- ⁷ Καρλ Μαρξ, *Οικονομικά και φιλοσοφικά χειρόγραφα*, Εκδόσεις «Γλάρος», σελ. 133.
- ⁸ Σωκράτης Λ. Σκαρτσής, *Το πράγμα του κόσμου-1*, Εκδόσεις «Οστρακα», 1979, σελ. 34.
- ⁹ Διονύσιος Σολωμός: «Ελεύθεροι πολιορκημένοι [στοχασμοί του ποιητή]», Εκδόσεις «Ίκαρος», Τόμος πρώτος, σελ. 207.

Αφιέρωμα περ. *Μανδραγόρας*, αρ.12-13, Αθήνα 1996

ΣΩΚΡΑΤΗΣ Λ. ΣΚΑΡΤΣΗΣ, ΓΡΑΜΜΗ, ΓΚΟΒΟΣΤΗΣ, ΑΘΗΝΑ 1997

Θυμάμαι ότι ο Λέον Τρότσκι είπε πως έφτασε στο Λένιν παλεύοντάς τον. Η σκέψη να γράψω στη *Νέα Προοπτική* για τον δάσκαλό μου Σωκράτη Σκαρτσή και πιο συγκεκριμένα για την νέα του ποιητική συλλογή, δηλαδή τη *Γραμμή*, συνοδεύεται απ' αυτή την ακέραια και έγκυρη προτροπή. Στην περίπτωση τούτη το «έφτασε» εξαντλείται στο να εκτεθούν ποιητικά στοιχεία τέτοια που θα δώσουν στον αναγνώστη της συλλογής όχι μόνο την μοναδικότητα του Σωκράτη Σκαρτσή στο νεώτερο ελληνικό ποιητικό χώρο, αλλά ευχής έργον είναι να νιώσει την μεταφορά του στην συνδημιουργία. Μ' άλλα λόγια, η ποίηση του Σκαρτσή σε καλεί και σε παίρνει άνετα πολλές φορές σε μια συνεκφώνηση του Είναι. Πρόσφατα σε μια συζήτηση ακούστηκε πως δύο αγαπημένοι άνθρωποι μοιάζουν να βάζουν σμιγμένα τα χέρια στο χώμα με σκοπό να φτάσουν στον πυρήνα της γης. Μέχρις αυτού, να διαλέγονται χαρούμενοι για τα ευρήματα του άγνωστου και μαζί αποκαλυπτικά ερχόμενου κόσμου με τη γλώσσα του άμεσου να γίνεται τρόπος ύπαρξής τους.

Η ποίηση του Σκαρτσή, με τη γλώσσα του δημοτικού τραγουδιού, σε πάει σ' έναν αναπόδραστα μελλούμενο κόσμο μέσα από την διαπίστωση των αξιών του αρχέγονου, σ' αυτόν τον αιμάσσοντα κόσμο όπου η ταυτότητα του υποκειμένου και του αντικειμένου εμποδίζεται βάνουσα από την Ιστορία. Η *Γραμμή*, κατά τη γνώμη μου, αποτελεί ένα σταθμό στην ποιητική εξέλιξη του Σωκράτη Σκαρτσή. Σε σχέση με τα προηγούμενα έργα του η *Γραμμή* εμφανίζει το ποίημα να τείνει στο μη-ποίημα με την έννοια ότι αυτό γίνεται πράγμα που απεκδύεται, ενώπιόν μας, με γεωμετρική πρόοδο κάθε επι-νόημα. Παρουσιάζει το λόγο ως υποκειμένος του, ενώ ταυτόχρονα γίνεται η αφαίρεσή του μέσω των ακριβειών της πρωταρχικότητάς του. Απ' αυτή την άποψη το ποίημα είναι η συνισταμένη της «μυστικής» διδαχής του γονιού στο παιδί εν μέσω φύσης. Ο μεν βάζει το λόγο, το δε «στήνει» χωρίς λόγο στο Είναι του το αισθητό και εκεί είναι η χαρά «απείραχτη», που θα 'λεγε και ο Διονύσιος Σολωμός.

Έτσι η *Γραμμή* επικυρώνει σ' ένα ανώτερο επίπεδο τη σχέση του Σωκράτη Σκαρτσή με την ποίηση με το καίριο *Πράγμα του Κόσμου* που ολοκληρώθηκε το 1984. Το *Πράγμα του Κόσμου* διαπερνιέται από απαλή λυρική μουσική, αποτέλεσμα ίσως μιας εποχής όπου τα κοινωνικά και οικονομικά φαινόμενα είχαν ένα κάποιο μειδίαμα για πολλούς, βασισμένο στην εν γένει σταθερότητα. Αυτό δεν ανατρέπει τον ιστορικό ανισολογισμό του ποιητή αλλά η κάθε εποχή ενέχει και το αδιόρατο, έστω, χρώμα της. Η *Γραμμή* μοιάζει να πυκνώνει τη γραμμή του Σωκράτη Σκαρτσή προς νέους στόχους αμεσότητας.

*Λοιπον νου τυραννα με
ωσπου να φυσας κι ολα να τα
σκορπας
να μενεις μονος
ενα με μενα
που κυλαω γυμνοτητα»*

λέει στη σελίδα 13..

Η αποδοχή «λοιπόν» της τυραννίας του νου στον ποιητή, μας φαίνεται να είναι το προοίμιο μιας απροσδιόριστης οξύτητας των καταστάσεων ή αν θέλετε η μέχρι τώρα σχέση υποκειμένου αντικειμένου διαταράσσεται με την διαπίστωση της γυμνότητας που κυλάει στο ένα ή στο άλλο μέρος του ίδιου του νοήματος «γι αυτό που ζώντας δε ζω» της προηγούμενης σελίδας. Η αντίφαση του «ζώντας» που «δε ζω» σημαίνει εξέγερση αμφοτέρων. Ο επιρρηματικός προσδιορισμός του αρνητικού – μη ποιητικού της ζωής λειτουργεί ως αναγκαιότητα να βρεθεί αμέσως το «αυτό». Απ' αυτή την άποψη οι ίδιοι στίχοι και όχι μόνον αυτοί, ίσως να είναι ίχνη στροφής. Σκέφτομαι ότι ο Σωκράτης Σκαρτσής με τη βαθειά σπουδή στα πρωταρχικά στοιχεία της ανθρώπινης ζωής είναι κοντά στην είσοδο της ποιητικής αναφοράς, στην καταγωγή της αλλοτρίωσης της ίδιας ανθρώπινης ζωής όπου η ποθούμενη αμεσότητα θα χάσει τον υποκειμενικό της χαρακτήρα βρίσκοντας πεδίο ζωής ως αντικειμενική κατάσταση του κόσμου ολόκληρου. Αυτή η σκέψη δεν αντιτίθεται με κανένα τρόπο, πολύ δε περισσότερο δεν έχει την έννοια της πρόβλεψης της πορείας ενός ποιητή σαν τον Σκαρτσή. Απλά, με την αίσθηση που πηγάζει απ' τη *Γραμμή*, ο αναγνώστης προ-συλλέγει σ' αυτήν αυτό που βλέπει στο μέλλον ή εν πάση περιπτώσει παίρνει ως γινόμενον της συλλογής, συμπράτων της.

Αυτή η σύμπραξη με τον ποιητή είναι ένα απ' τα βασικά του προτερήματα. Το λεκτικό άπλωμα της γλώσσας του προσκαλεί τον κόσμο να απεκδυθεί τις φόρμες των εκφράσεών του, που φτιάχνουν έναν άνθρωπο του θερμοκηπίου με εμπορευματοποιημένες κοινωνικές σχέσεις, να τείνει στην ιστορική ανασκόπηση και εύρεση απλών και ουσιαστικών στιγμών που περιέχουν το μερίδιο της καθολικότητάς του στο χώρο και στο χρόνο.

Στη *Γραμμή* όπως και στα προηγούμενα έργα του Σωκράτη Σκαρτσή δεν υπάρχει κανένας οικτιρμός που εσωτερικεύει τα προσωπικά του βιώματα ως αδικημένο εγώ. Θεωρεί τα πράγματα της ζωής του αναπόφευκτα μιας πολυδιάστατης πραγματικότητας που ίδια τα ανάγει στην αθωότητα.

Ο αναγνώστης μοιάζει να θωπεύει και να θωπεύεται χωρίς φόβο και πάθος, στην πρόοδο της μελέτης του ποιήματος του Σωκράτη Σκαρτσή, με άπειρα πράγματα που παρελαύνουν στην πιο γλυκειά τους μορφή.

Τελειώνοντας τη μικρή αναφορά στη Γραμμή του Σωκράτη Σκαρτσή αισθάνονται ότι γλίστρησα σε μια αναπαραγωγή των στίχων με πεζό, έστω και με κριτική μορφή. Δυνατότητες της γλώσσας ή ελκτική του ύφους του;

Όπως και να είναι δηλώνεται ότι η ποίηση του Σκαρτσή είναι πρόταση ζωής σε μια «ζωή» σε εισαγωγικά ή και παρένθεση ακόμα όντας ταυτόχρονα ενίσχυση της βεβαιότητας ότι το μέλλον δεν θα διαψεύσει όσους τραβάνε Γραμμή γι' αυτό.

Εφημ. *Η Νέα Προοπτική*, Αθήνα, 1997

ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΣΚΑΡΤΣΗΣ, ΠΟΙΗΤΗΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΕΛΛΗΝΑΣ

Ο καιρός που τα έφερε έτσι όμορφα να μιλούμε εδώ στο Σπίτι της Κύπρου για έναν ποιητή του κόσμου Έλληνα.

Θυμάμαι ότι σε ένα παλαιότερο ταξίδι μου στο νησί για «κάτι υπόθεσες ψυχικές» βρέθηκα στην Αγιάναπα μπροστά στο ναό και «κάτω απ' τη γέρικη συκομουριά /τρελός αέρας έπαιζε / με τα πουλιά με τα κλωνιά /και δεν μας έκρενε».

Σ' αυτό το τοπίο-πέτρα ένιωσα ότι παρά τη δημοτική και την ακρίβεια του Σεφέρη υπήρχε ένα κενό ποιητικού λόγου, μια ακάλυπτη απόσταση, αφού έλειπε η γλώσσα της ειπωμένης φύσης. Ο τόπος αυτός, όλοι οι τόποι, θαρρώ ότι διαβάζονταν με έναν άλλο στίχο άλλου παρά το ότι ο ποιητής αυτός δεν έζησε εκεί. Αλλά γιατί ο ποιητής να ζει εκεί; Ο πραγματικός ποιητής πρέπει να έχει παντού και πάντα τον κόσμο εδώ ως αφετηρία, έμπνευση, ρυθμό, μέτρο.

Για τον Σωκράτη Σκαρτσή ο λόγος:

*σου ποτε τη χωρα και σ' αυτην την ωρα,
μοναχος χωρις τον κοσμο κι εξω απ' τον αιωνα
διχως ησκιο μπρος απο τα ματια μου:
το τιποτα και συ το μόνο.*

Ο ποιητής του κόσμου, του κομματιασμένου κόσμου αφού μας λέει για την μοναχικότητά του, ο Σωκράτης Σκαρτσής, αρκετά χρόνια μετά τον Σεφέρη και τους άλλους ονομαστούς ποιητές μας, επαναμαγνητίζει Σολωμικά το στερέωμα των πραγμάτων μας, θέτοντας ερωτήματα για όλους, για τα ποιοτικά χαρακτηριστικά, για τα μέχρι τούδε αποτελέσματα της ποιητικής μας ζωής, αλλά και τις ευρύτερες επιλογές και ιστορικά διακυβεύματα στα έργα των πνευματικών μας ανθρώπων.

Δανείζομαι τέσσερεις στίχους από το τραγούδι της Κύπριας Ροαμνούς για να δείξω και να υποδείξω μέσω αυτών τόσο τον τρόπο του Σκαρτσή που ξέρω, όσο και τα διαρκή εξαγόμενα της ποίησής του:

*Χρυσον μηλο στο σιεριν της τζαι παιζει το τζαι παει»
«Που κατω βαλλει τα χρυσα, που πανω δκιαμαντενια.*

Ο αναγνώστης ή καλλίτερα ο συν-αναπνέων, ας πούμε, και τυχερός συμπλέων της ποίησης του Σκαρτσή, νιώθει ότι λειτουργεί αυτός όπως τούτο το δίστιχο:

*Κοφκει του μια φτερνιστηρκαν τζι εκοψεν σιλια μιλια,
παλε ζαναγιπλαζει την, κ' εκοψεν αλλα σιλια.*

Το «έκοψεν» σημαίνει πήγε. Στην ποίηση του Σκαρτσή τα πράγματα δεν κόβονται, δεν πάνε, δεν εξελίσσονται απλά. Ανελίσσονται μικρά, μεγάλα, ερωτικά, πατρικά, κοσμικά, δημοτικά,

παιδικά και μιλιούνται όπως λέει το δημοτικό: «κόρη που πας απάνω, περίμενε και μένα να πάμε παίζοντας».

Ξεκινώντας να γράψω αυτά που ακούτε απόψε, καταλάβαινα ότι τρόπον τινά υπονομεύονται από την διάχυση μέσα μου των ιδίων των ποιημάτων του Σωκράτη Σκαρτσή. Η απόπειρα συγκεντρωποίησης, για να χρησιμοποιήσω έναν όρο της πολιτικής οικονομίας, η απόπειρα λοιπόν συγκεντρωποίησης αυτών των διαχυμένων, αλλά όχι διαλυμένων ωραιότητων, με ωθεί και με ωθούσε άλλωστε πάντα, να πάρω εγώ τον ανασασμό του, ο εστί μεθερμηνευόμενος,

*να διαβασω τον ιδιο στο αλλο
κι αλλο με κοσμο αλλο
σπειροειδης χαρη του και χαρη μας και
παλι αυτον γιατι*

η:

να γραψω ενα αλλο ποιημα.

Έχω το ευτυχές, πλέον, ιδίωμα έναντι των ομιλητών που προηγήθηκαν και κείνων που θα ακολουθήσουν να μαθητεύω κοντά του ή πώς να το πει κανείς αυτό το «κοντά», για σαράντα και πλέον χρόνια.

Οι ακροατές πρέπει να ξέρουν ότι όταν λέω τον ρήμα «μαθητεύω» δεν λέω μόνο για μένα και άλλους για τη διδαχή της ποίησης που βγαίνει από το καθεαυτό ποιητικό του έργο. Ο Σκαρτσής πέρα από τα σαράντα χρόνια της από έδρας διδασκαλίας, με ένα τρόπο που σπανίζει είναι αλήθεια, έχει ένα τεράστιο σε αξία και μέγεθος έργο πέραν του ποιητικού.

Μεταφραστικό με επικεφαλής, θα έλεγα, τα μοναδικά στη χώρα μας «Κείμενα των λαών», αλλά και την μετάφραση του Κάμινγκς ου μην αλλά και του Έλιοτ όπως βέβαια και της αρχαίας γραμματείας. Αναφέρομαι επίσης στις φιλοσοφικού χαρακτήρα μελέτες του για τη γλώσσα, αλλά και στις γλωσσικές μάλλον και όχι λαογραφικές συλλογές του για «συνηθισμένες», σε εισαγωγικά, φράσεις του λαού στις καθημερινές του επαφές και σχέσεις που είναι μεστές ποιητικού περιεχομένου. Ουδαμώς ελάχιστες και οι μελέτες και προτάσεις του για το δημοτικό τραγούδι.

Δεν είναι επίσης ευκαταφρόνητη η προσωπική του συμβολή στην ανάπτυξη και ανάδειξη νέων ποιητών γιατί δεν αρνήθηκε ποτέ να συζητήσει και να δώσει βήμα σ' αυτούς στα περιοδικά που ίδρυσε ή συμμετείχε στην συντακτική επιτροπή.

Η αφοσίωση του Σκαρτσή στην ποίηση της ζωής μας, αλλά και στην παιδεία μας ήταν η αιτία επίσης να είναι ο εμπνευστής, κυρίως αυτός, του Συμποσίου Ποίησης στο Πανεπιστήμιο Πατρών που φέτος διάγει το εικοστό έκτο έτος του.

«Στο γλήγορο αλογάκι μου ξωπίσω του και γω» που έγραφε και ο καλός μας Μιλτιάδης Μαλακάσης για τον Τάκη Πλούμα, έμαθα συν τω χρόνω, ότι το να είσαι πραγματικά κοντά σε έναν δάσκαλο, πρέπει να είσαι εσύ σε μια διαρκή πάλη με αυτόν.

Με αυτό το προηγούμενο σας μιλώ.

*Σ' αυτον τον κοσμο που ταξιδευουμε
και μενει αυτος και οχι αλλος
κι αλλος αυτος,
ξερετε, ειμαι,ταξιδευτης σας*

Απόσπασμα από το ποίημα του Σκαρτσή που είναι όλο ένα ταξιδευτικό κι ατελεύτητο κι όλο ωραίο σαν να μην είναι καν γραμμένο, αφού έχει τροφοδοτηθεί, όχι με χαρακτηριστικά της, αλλά από αληθινή ζωή. Το ποίημα ακυρωμένο θαρρώ ως γραφή γίνεται-δικαιώνεται ως αναπνοή, ως παιγνίδισμα, ως λαχτάρα, ως απόλυτη οικιοποίηση της παγκοσμιότητας με τη γλώσσα.

Ο Σκαρτσής έχει από πολύ νωρίς το αποκτημένο προνόμιο να κινείται στην πνευματική μας ζωή ως παγκόσμιος ποιητής που μιλά την ελληνική. Έχω τη γνώμη ότι τούτο είναι η σωτήρια αφετηρία της δημιουργίας του. Λέω «σωτήρια» γιατί η εθνική μέθοδος σκέψης, που επιτέθηκε και στον Σολωμό ακόμα, ήταν και είναι εντέλει εθνικιστική παρά την πατριωτική δήθεν υποκατάστασή της για το θεαθείναι.

Είναι ευκαιρία να διαπιστώσουμε ότι, στην παρούσα φάση όπου δηλαδή οι μηχανισμοί της Ιστορίας δεν βολεύουν την τυπική σκέψη περί του διαγενομένου, ο Σκαρτσής γεννάει στίχους γιατί, όπως καιρική και διδακτική για πολλούς από μας σημείωσε ο Ανδρέας Μπελεζίνης το 1976: «Δεν θα ανδρωθεί η νέα ποιητική, αν δεν αποφύγει τις γλωσσικές αναστολές στις οποίες μοιραία υπόκυψε μια ποίηση υποχρεωμένη να απομαγνητίζει την πυξίδα της για να παρακολουθεί τους ιστορικούς ισολογισμούς». Η λέξη «ισολογισμός» είναι της λογιστικής και όχι της Λογικής, με κεφαλαίο, που πρέπει να πιάνει το χέρι των ποιητών πριν χαράξουν μια αράδα στίχο.

Η θεώρηση της ιστορίας είναι όντως ένα βασικό ζήτημα που διαχωρίζει ό,τι και αν σημαίνει αυτό, τον Σωκράτη από τους άλλους. Ο Σκαρτσής από την εποχή της συλλογής «Το πραγμα του κοσμου» το 1984 έδειξε ότι δεν αγνοεί την βαρβαρότητα του καιρού μας στο όνομα κάποιας τάχα καθάριας ποιητικότητας.

Νομίζω ότι ο Σάββας Μιχαήλ σε άρθρο του στο περιοδικό Μανδραγόρας διαπίστωσε απολύτως σωστά ότι «καθώς η ανάπτυξη της Ιστορίας φαίνεται να είναι ανάπτυξη της στέρησής του, ο ποιητής ακολουθεί τον αντίστροφο δρόμο, προς τις απαρχές, προς την προϊστορία μιας Ιστορίας που αποδεικνύεται βάρβαρη προϊστορία. Μ' αυτήν την έννοια ο Σωκράτης Σκαρτσής είναι προ-ιστορικός κι όχι αν-ιστορικός».

Δεν προτίθεται να αναφερθώ σε σχολές, γενιές και ονόματα. γιατί δεν είναι το θέμα μου αυτό, μιας και η αναφορά μου πάντα είναι η ίδια η μοίρα της ποίησης. Ο Σκαρτσής με την ποίησή του δείχνει ότι είναι αρχιτέκτονας και όχι τεχνίτης του στίχου. Από αυτήν την άποψη νομίζω, πως μπορεί κανείς να πει, ότι στο ιστορικό δέντρο της ποίησης σε αυτήν τη χώρα είναι αυτός ένας κορμός που βγαίνει από τις ίδιες ρίζες, αλλά πάει πέρα πάνω.

Ένας κορμός που κατά πολλούς, και δεν έχουν άδικο νομίζω, ψηλώνει δηλώνοντας την ειδοποιό διαφορά ένθεν και ένθεν της ποίησης στην Ελλάδα.

Αλλά αν ο ποιητής μας στέκεται όρθιος και δημιουργικός έχοντας μια θεωρία για τα πράγματα, πώς αντιμετωπίζει το αιώνιο βάσανο των ποιητών τη γλώσσα;

«Η γλώσσα» λέει «είναι η φύση ειπωμένη, με τους ανθρώπινους όρους για τον άνθρωπο και με άλλους όρους για τις άλλες μορφές», γράφει ο ίδιος. Σε τι δεν μοιάζει αυτό με έναν ορισμό του τι είναι ο άνθρωπος; Ή μήπως αυτό δεν ορίζει την ποιητική φύση του ανθρώπου;

Ο ποιητής μας αρνείται να δει τη γλώσσα σαν μια σύμβαση γιατί αυτή «πρέπει να φτάνει ως τα όρια της πραγματικότητας κι έξω από αυτά, αν υπάρχουν όρια». Αρνείται επίσης τη γλώσσα ως κατασκευή, ως θηλιά του σημαίνοντος, ενός συμβολικού αποχωρισμένου από το πραγματικό γιατί τότε η γλώσσα γίνεται «γλώσσα» σε εισαγωγικά και εισάγει, σημαίνει ό,τι αφήνει η αλλοτρίωση και μάλιστα κωδικοποιημένο. Τάσσεται υπέρ μιας οργανικής αντίληψης της γλώσσας και για του λόγου το αληθές:

*Η αρχή ποταμι ως το τέλος
και το πραγμα ιδέα ως αρχή.
Τι εδώ τι εκεί
τι ναι τι όχι
τι ζωή τι θάνατος;
Όπως όλα υπάρχουν
και γίνονται το πραγμα τους
και κοιταζόμαστε.*

«Και γίνονται το πράγμα τους» λοιπόν «και κοιταζόμαστε» και χανόμαστε αναγνώστες-στίχοι ένα.

Θα μπορούσα να πω ότι ολόκληρο το ποιητικό έργο κυριαρχείται από την «λαχτάρα των πραγμάτων» - λαχτάρα ζωής.

Τα πράγματα αυτά έχουν χαθεί και ποια ζωή έχουμε ή είναι προνομία του ποιητή να τα ανασυσταίνει με το στίχο; Ο ποιητής μας παραμερίζει την ιστορική εξέλιξη «παράμερα και κλαίει» όπως ο Σουλιώτης του Μεγάλου Ζακυνθινού;

Όχι. Ο Σκαρτσής σε μια εποχή της πιο ακραίας αγωνίας μιλάει τα ριζικά του ανθρώπου. Ο κίνδυνος παρανόησης του ποιητικού του περιεχομένου προέρχεται από την ίδια την απειλή ή τα διλήμματα της εποχής.

Η κατάσταση εκτάκτου ανάγκης έχει και τη γλώσσα της και τον αντιπαλεύει με πολλούς τρόπους.

Η ποιητική του Σκαρτσή αποκαθιστά τον άνθρωπο μέσα από μια νοσταλγία μάλλον φαινομενική. Ο ποιητής Σκαρτσής δεν νοσταλγεί. Έχει. Στην ουσία το αληθινό ποιητικό έργο δεν νοσταλγεί, αλλά είναι δυναμική ζωή, δυναμικό ζώης που αντανακλάται μ' έναν ιδιαίτερο τρόπο στον δημιουργό. Μπορεί ο ποιητής μας να νιώθει στέρηση, αλλά της επιτίθεται με το βάρος της βεβαιότητας του μέλλοντος.

Τελικά, δεν μπορώ να συμμαζευτώ με τίποτα.

Σας διαβάζω μόνο ένα στίχο Ως δικό μου χαίρε:

για ενα κομπο μελι πηγαν οι νεκροι μου.

Ο ποιητής μας, λοιπόν, βρίσκει μέλι μέχρι εκεί.

Ομολογώ ότι ήμουν σπασμωδικός. Δικαιολογούμαι γιατί ο Σωκράτης είναι αχώρητος.

Παρηγοριέμαι όμως κλείνοντας με λίγους στίχους πάνω στους δικούς του στίχους που ως δάσκαλός μου τους λέει και σας τους μεταφέρω:

Ακουστε την απλα του κοσμου

και δειτε τα δαχτυλα μου

μοναχα απ' το φως.

δεν παιρνουν τιποτα δε δινουν

αλλο απο σας.

Ομιλία σε τιμητική εκδήλωση στο «Σπίτι της Κύπρου» Αθήνα, 2006, και αφιέρωμα στο περ. *Θέματα Λογοτεχνίας*, αρ.36, Γκοβόστης, Αθήνα 2008

ΒΑΣΙΛΗΣ ΤΣΟΝΑΚΑΣ

ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΣΚΑΡΤΣΗΣ

Ίσως δεν θα κάνω τίποτα, και αυτό που θα ήθελα να πω, το λίγο, δεν θα μπορέσω να το εκφράσω μέσα από λόγο ζεστό και άμεσο, μέσα από λόγο που ταιριάζει, όχι στην ποίηση του Σωκράτη του Σκαρτσή, αλλά στο Σωκράτη.

Ακριβώς, αυτό είναι το σημείο που θέλω να επιμείνω, πάνω από το έργο, πίσω από το κείμενο, μέσα στο τυπογραφικό μελάνι των λέξεων, δηλαδή παντού, και ο Σωκράτης θα συμπλήρωνε με ευγένεια 'πουθενά' υπάρχει ο άνθρωπος, ο προφορικός λόγος, η πολυδιάστατη οντότητα, η οποία στιγμιαία εκτοπίζεται βαρκούλα στον ωκεανό, καπνός στον απογευματινό ορίζοντα, το ποιητικό έργο, προϊόν έκθεσης, αποκάλυψης, μοναχικότητας.

Έχω το δικαίωμα να θυμάμαι το Σωκράτη από τα εφηβικά μου χρόνια, όταν όλος ο κόσμος φαινόταν στην απόλυτη σύγχυση, αταξία και ολότητα και στο βάθος αναδύοντο εκείνες οι δυνάμεις που επιβάλλουν την ταξινόμηση στερώντας αυτή την ομορφιά της παιδικής ματιάς και την επαναφορά σαν ένα αχαοτικό κόσμο όπου όλοι ξέρουμε την αλληλουχία των γεγονότων, τον θάνατο.

Ο Σωκράτης συγκριτικά ανήκει σε κείνη την κατηγορία που βαδίζει ανάποδα αυτό το δρόμο, που αναδιατυπώνει τους κανόνες και ανακαλύπτει το αρχέγονο, όχι μέσα από τη φιλοσοφική διερεύνηση της ύπαρξης, αλλά μέσα από το λόγο, μέσα από τη γλώσσα.

Δεν αξιολογείται το ποιοτικό έργο, αξιολογείται η άσκηση και ο περίπατος μέσα στη γλώσσα, είτε γράφοντας, είτε μιλώντας.

Δείχνει λοιπόν, και το δείχνει περίτρανα η ανάγνωση του έργου του, ότι η επιμονή του στη μία γλώσσα, την ελληνική, είναι αυτή που κατέχει. Η πυκνότητα του λόγου και το απόλυτα αφαιρετικό, συνυπάρχουν. Λες και βλέπεις το αρχαίο λευκό είδωλο να σε κοιτάζει μέσα από τους αιώνες.

*‘Δεν ζητώ τίποτα,
μονάχα να τελειώσουν τα δάχτυλά μου στο φως
και ένα κόμπο νερό για να μείνω’*

Και κάπως έτσι υφαίνεται ένας μακρύς λόγος, ένας μονόλογος που με εξαιρετική ευλυγισία απλώνεται από το πρόσωπο στη φύση, από το μερικό στην ολότητα, με κύρια συνδετικά υλικά το φως το νερό, το χώμα. Προκαλεί το γεγονός ότι μέσα από αυτή τη χαλαρότητα της περιγραφής, γεννιέται μια ρωμαλέα και βαθιά ρυθμική εικόνα της πραγματικότητας. Της πραγματικότητας που ζούμε, ή που θα μπορούσαμε να ζούμε, και για λόγους ευταξίας την έχουμε απεμπολήσει.

Δεν θέλω να πω ότι είναι μια διδαχτική ποίηση. Η διδασκαλία εξάλλου δεν θα εξυπηρετούσε κανένα σκοπό, απεναντίας, μπορούσε να ήταν ένα φρένο στο στροβιλισμό του χώρου και του χρόνου, στο σύμπλεγμα της αέναης αναγέννησης.

Και μπορεί ο λόγος του να είναι ελληνικά, αλλά είναι ταυτόχρονα ένας παγκόσμιος λόγος. Αυτό το έχουμε καταλάβει από το μέγεθος των ανησυχιών του που εκτείνονται στις πιο απίθανες περιοχές του πλανήτη: Ιαπωνία – Αυστραλία – Αφρική – Ινδιάνοι, και ο κατάλογος δεν τελειώνει.

Τι ανιχνεύεται μέσα σ’ αυτή την περιήγηση:

*‘Μαυρίλα μαλακή λαμπερή
ζέστα της ζωής
σαν το άσπρο το μαύρο των ματιών
στο σκόρπιο των μαλλιών
και το σγουρό μαλακό και σκληρό του εφηβαίου
το βαθύ γλυκό που ανοίγεις
ή λες στόμα
της γυναίκας αιδοίο της αλήθειας,
ανοίγεις κλείνεις τέρψη μου.
Σ’ έχω
σώμα της ευτυχίας μου ν’ ανοίγεις
να μου κλείνεις.’*

Πέστε μου κάτι, έχετε γνωρίσει τίποτα πιο ζωντανό, μεγάλο, εύπλαστο, από τη γλώσσα;

Κοιτάζουμε τις αρχαίες επιγραφές, σμιλεμένες πάνω στα μάρμαρα, σε τριμμένες περγαμηνές, στο τομάρι της αιγός και τις προσπερνάμε γιατί υπάρχει η δυσκολία της οπτικής επικοινωνίας ή ο γρίφος του γραπτού λόγου.

Πέστε μου όμως κάτι, στους στίχους που διαβάσαμε πριν, όλοι μας αναγνωρίσαμε τα πιο απλά πράγματα, την πιο λιτή αλήθεια, μέσα από ένα άκουσμα που συνθέτει με ρυθμό, και μέτρο, και δυναμισμό, και ευπρέπεια, και λιτότητα λόγου, αυτό που όλοι γνωρίζουμε.

Εδώ ο ποιητής πετυχαίνει το ρόλο του. Γίνεται το μέσο, ο φορέας μεταφοράς που εξευγενίζει το σύμπαν, το κάνει προσιτό στα ανθρώπινα μέτρα. Αναζητάει την αλήθεια μέσα στην ανθρώπινη διάσταση. Έχει πλήρη συνείδηση ότι το πιο κρυφό βρίσκεται μέσα στην πραγματικότητα, και η φαντασία του πλέει μέσα στο φθαρτό, το εφήμερο, το καθημερινό.

Ο ποιητικός λόγος του Σωκράτη, εκτείνεται ακριβώς μέσα στις καθημερινές απλές και ανθρώπινες στιγμές μας. Ανάγει σε τέχνη –με δυσκολεύει αυτή η λέξη– το μη παρατηρήσιμο. Είναι η μεγάλη μας ατυχία να ζούμε μέσα στην ομορφιά, κι αυτό να μην το παρατηρούμε. Να μην μας αγγίζει η ίδια μας η ζωή και να περνά το σήμερα σα να 'ναι κάτι ξεχασμένο.

Υπάρχει ωστόσο ο ποιητής, που προκαλεί με το έργο του, μας θέτει με την φευγαλέα κίνηση του μαντηλιού του, μπροστά στην αλήθεια μας, ώστε να μην έχουμε άλλη οδό διαφυγής.

Και ποιο είναι το μέσο, εκτός από τη γλώσσα, της οποίας πρέπει να αναγνωρίσουμε την παγκοσμιότητα, να της αναγνωρίσουμε τη δύναμη για την περιγραφή του κλέους και της ψυχικής ακρότητας.

Εδράζεται η ποίηση του Σωκράτη πάνω σ' αυτή τη βαθιά γνώση, όχι πως κατ' ανάγκη ο ποιητής απαιτείται να έχει γνώση, αλλά ακολουθώντας τον δύσκολο δρόμο της γνώσης και της αίσθησης, του αυθόρμητου και του σπουδαγμένου, της έξαρσης και της κοπιώδους μελέτης, κατακτά ένα χώρο που θα τον πούμε, ποίημα, χωρίς να διστάσουμε να τον χαρακτηρίσουμε καθημερινότητα.

Τόλμησε να ερευνήσει, όχι όμως με τα εργαλεία του εξερευνητή, αλλά με το πάθος του πρωτοπόρου, άγνωστες περιοχές των γλωσσικών μας αντηχήσεων. Είχε και έχει εκείνη την παιδική επιμονή πάνω στο έργο του, που κάθε φορά αναπλάθει το ίδιο και το ίδιο και το κάνει να είναι καινούριο, μοναδικό λες και πρώτη φορά το γράφει.

Είναι αναγνωρίσιμη η ποίηση του Σωκράτη. Έχει κάτι από τον ίδιο, που γνώρισε τον κόσμο με τα ίδια του τα μάτια και τον ψηλάφισε με τις υπόλοιπες αισθήσεις του.

Τίμησε με απόλυτη ευθύτητα και συνέπεια την παρουσία του στην ιστορική συνέχεια της ελληνικής γλώσσας. Από τον Όμηρο μέχρι το Σολωμό, από το Δημοτικό τραγούδι μέχρι τα στιχάκια που γράφονταν στο προσκύνημα της Παντάνασσας και του Αγίου Ανδρέα.

Δεν υπήρξε μεγάλο ή μικρό, υπήρχε η γλώσσα. Και η γλώσσα επιτρέπει τον αυτοπροσδιορισμό του ανθρώπινου γένους. Έχει καταλυτική σημασία στη σχέση μας με τη φύση του Θεού και των ανθρώπων.

Και όπως όλα δείχνουν, αυτή η συνάντηση γίνεται αιώνες τώρα σ' αυτό που ονομάζουμε έρωτας. Σε μια μοναδική πραγματικότητα, που με κάποιον τρόπο όλοι θα την βιώσουμε. Αλλά θα έρθει η τέχνη για να την αναδείξει σε μια διαχρονική αλήθεια.

Ο λόγος του δεν είναι κινηματογραφικός, δεν περιέχει φωτογραφίες, αλλά ιχνηλατεί το άπιαστο και φευγαλέο της ψυχής, της αίσθησης, του αισθητικού. Πως όμως γίνεται κι αυτές οι εντάσεις αποδίδονται με εικόνες σωμάτων, με έναν αφηγητή που απευθύνεται σε δεύτερο πρόσωπο, και κάπου γύρω το νερό και το χόμα. Πως είναι δυνατό να μην διαπιστώνεται με στιβαρό τρόπο η φύση, το περιβάλλον, ο χρόνος;

Πράγματι, αναρωτιέσαι αν είναι πιο κοντά στη Βυζαντινή Αγιογραφία ή στην εξαύλωση του Ελ Γκρέκο. Δεν υπάρχει απάντηση, είναι κοντά μόνο στην ποίηση.

‘Το σώμα μου είναι όλο σεβασμό για σένα’

και από εκεί

‘αγάπη μου του κόσμου του παντοτινού’

αγάπη μου του τώρα του παντοτινού’

Είναι στιγμές μεγάλες που ωθούν τη μιζέρια της προσωπικής μας ζωής σε ακόμα πιο ζοφερές αγωνίες, γιατί καταδεικνύεται πως αποποιούμεθα το φθαρτό εφήμερο για μια μεγαλύτερη φθορά και βύθιση στην ανυπαρξία. Ωστόσο υπάρχει οδηγός μέσα από τον ποιητικό λόγο που αναφερόμενος στον έρωτα, αποδεικνύει το πόσο σεβαστά μεγάλη είναι η ζωή.

*‘και Αναδύεσαι η πραγματικότητα
που νοιώθεται στην ορμή του χεριού μου
που περνάει τον ορίζοντα
δείχνοντας εδώ και είναι σάρκα
σώμα μου που ξέρεις
σταλίτσα της ψυχής σου, δική σου ή ξένη
ή αν θες, αυτή.’*

Δεν έχει ερωτηματικά ο Σωκράτης, αισθάνεται ότι με τη σειρά του απαντάει όπως απάντησαν όλοι του είδους του. Ο λόγος του ξεκινάει μετά την απάντηση. Και βέβαιος είναι, και αυταπόδεικτος, είναι θεώρημα, είναι το βάθρο του κόσμου. Έρχεται από τον κόσμο της ζούγκλας, τον πρωτόγονο ή τον τόπο της Εδέμ. Πάρτε το όπως θέλετε. Συναντιέται παντού εκεί που υπάρχει γλώσσα.

Βέβαια υπάρχει και μια πρόκληση, ποιος θέτει τέτοια ερωτήματα και τέτοιους προβληματισμούς. Είναι προφανές ότι κανένας δεν νοιάζεται για κάτι σχετικό και μάλιστα αν όλοι μας αυτοπροσδιοριζόμαστε ως άνθρωποι, τότε μοιραία θα χωριστούμε σε δύο κατηγορίες. Στους Εράν και μη και αλίμονο στους ανέραστους.

Όμως, ακόμα και σ’ αυτή την ανέραστη συμπεριφορά το κυρίαρχο στοιχείο είναι ο έρωτας. Είναι ανεξάρτητο όλων εάν βλέπεις τον κόσμο μέσα από την αρνητική πλευρά, ακόμα και έτσι δεν διασπάζ την ενότητα αλλά απεναντίας βεβαιώνεις τον κανόνα των αντιθέτων του καλού και του κακού, της ζωής και του θανάτου.

Δέστε, υπάρχει μια τόσο γαλήνια στιγμή σε ένα θρήνο.

*‘ω γλυκύ μου έαρ
Γλυκύτατόν μου τέκνον
Που έδν σου το κάλλος’*

Και αν ο έρωτας υπάρχει στον θάνατο, τότε στην κατ’ ουσία αναφορά του πόσο μεγαλύτερος γίνεται και πως αποτελεί το κλειδί που μεταφράζει τον κόσμο που οργανώνει την παγκόσμια μελωδία στην πιο απλή, λιτή μορφή της.

*‘μικρή πουλί πετούμενο στα πλάτη
ολάνοιχτη ολόκληρη ολότελα
Έλα
Να ο κόσμος τα φύλλα τα νερά’*

Αγαπητέ Σωκράτη, κρατάς κάτι πάρα πολύ γερά, μιαν αλήθεια, μιαν πραγματικότητα. Δεν είναι πως είναι ο λόγος σου ερωτικός, εσύ είσαι ερωτικός και όλα τα άλλα είναι σπουδές έκφρασης μιας εσωτερικής ροής των πραγμάτων όπως τα βιώνεις στο μυαλό σου και το έργο σου.

Ας παραδεχτούμε ότι το έργο σου προκάλεσε. Το γνωρίζουμε όλοι. Ίσως και μεταξύ μας να έχουμε αντιρρήσεις, προβληματισμούς, κακοπροαίρετη διάθεση διαβάζοντας την ποίησή σου. Αυτό είναι καλό. Είναι σημάδι ότι έχεις ακουμπήσει κάτι κρυφό και μύχιο στον καθένα μας. Ότι έχεις οδηγήσει κάποιο όνειρό μας στις σελίδες των βιβλίων σου. Ίσως να μην την

χρειαζόμασταν αυτή την ψυχοθεραπεία, ίσως να ήταν προτιμότερο να παραμείνουμε νηφάλιοι σε μια θανατερή μακαριότητα αλλά ταυτόχρονα πόσο προκάλεσες την επιθυμία μας για όνειρα και ονειρώξεις που βγαίνουν μέσα από το λόγο σου.

Ο κόσμος γίνεται πιο κατανοητός, αποκτά κατεύθυνση, προσανατολισμό. Το μαγνητικό πεδίο της γης οριοθετείται με σαφήνεια τέτοια που γίνεται ο στίχος κατανοητός, τόσο στον αποστολέα όσο και στον παραλήπτη.

‘Ο έρωτας και συ το μόνο’.

Ο ποιητής δεν είναι σχολιαστής. Είναι στο κέντρο της μεγάλης αυλής στο άτριο, είναι κάτω από τον ουρανό και πάνω από το χώμα. Βλέπει μόνο τον ορίζοντα και δέχεται τον απόηχο των λόγων του σαν επιστροφή. Είναι μάχιμος, όχι με το περιβάλλον ακροατήριο, αλλά με τον χρόνο μέσα στην αδιάσπαστη ροή του.

Κινδυνεύει μόνο ν’ αποσπαστεί απ’ αυτή τη μεγάλη ροή και φυσικά σ’ αυτή την περίπτωση θα υπάρξουν ολέθριες συνέπειες. Ωστόσο το ρίσκο πρέπει να αναληφθεί.

Η ποίηση του Σωκράτη αποδέχτηκε αυτό το ρίσκο. Ας μπορούσε να κάνει και αλλιώς. Είναι ένας στίχος ανατρεπτικός και πρωτοπόρος που έρχεται να δημιουργήσει ερωτηματικά και προβληματισμούς στην ήρεμη Αχαική γη, στην μακρινή δεκαετία του ’60. Κατανοούμε τον κόπο που χρειάστηκε να επιβληθεί η ποιητική πραγματικότητα του Σωκράτη, και αυτό έγινε μόνο για ένα λόγο. Το ποίημα είχε τη δική του δυναμική. Ήταν αυτό που τόσες φορές το είπαμε, κομμάτι από την αδιάσπαστη ροή του χρόνου, γλώσσα της Ελληνικής γλώσσας, θεματική αντίληψη ολοκληρωμένη. Και η εργασία αυτή έγινε με πενιχρά υλικά, με τις απλούστερες εικόνες, με το τίποτα. Ίσως εδώ να έγκειται το όμορφο, το μεγαλειώδες. Κάτι μας λέει ο Σεφέρης για αυτό, κάτι ο Σολωμός, κάτι το Δημοτικό τραγούδι. Γνωρίζουμε ότι είναι οι αγάπες σου, αλλά σ’ αυτό το ζήτημα και από καθαρή αδυναμία, δεν θα προσθέσουμε τίποτε άλλο.

Σ’ ένα σημείο μόνο οφείλουμε μιαν επιμονή και ίσως μια παρατήρηση. Η λιτότητα του λόγου σου που φθάνει σε ακραίες εκφράσεις μοιραία μας ανάγει και μας οδηγεί σε εικόνες δωρικών ναών.

Το απλό, το λιτό, το αυστηρό. Οι αρχαίοι ναοί προσδιορίζουν με μοναδικό τρόπο τα όρια της ανθρώπινης φύσης μέσα στο περιβάλλον. Οριοθετούν το κλειστό και το ανοιχτό, το μέσα και το έξω, το γεμάτο και το κενό με έναν τρόπο αξεπέραστο, αλλά απόλυτα ευφυή. Αυτή η έκφραση του αρχαίου κάλους εμφανίζεται με μοναδικό τρόπο στο λόγο του Σωκράτη:

‘κι όταν ο έρωτας γίνεται τίποτα, τίποτα είμαστε.

Δε θέλουμε ούτε θέλουμε, θελ- δεν είμαστε

ούτε είσαι ούτε είμαι, εγ δεν ξέρουμε

ούτε ξέρουμε, ξ άντρας γυναίκα, έρωτας ο,ι,ε. Εσί εσύ.

Λοιπόν, έλα σ’ αυτή τη μόνη θάλασσα αμμουδιά

να κάνουμε τον έρωτα, άντρας και γυναίκα

κάνουμε έρωτα Εσύ εσύ και Εγώ εγώ,

ε και Ε στο Ο του Α. (Είμαι ποιητής, μάγος,

φύση – άνθρωπος που γράφομαι φύση Α).

Πες το Α γίνε, Α είσαι, Α έλα Α γλύκα

Του τίποτα, Α τίποτα, Α Α,ο,ε,ι,εγσο, εγο-εσι.

Εγώ.

Εσύ.’

Και όλη αυτή η ηχητική αρμονία ακούγεται υπέροχα, σαν το νερό που κυλάει στις πέτρες. Και είναι το νερό το απαραίτητο στοιχείο σε όλες τις μαγείες γιατί μονάχα έτσι αποκτά το τυπικό ουσία. Και είναι το νερό στοιχείο ανάπλασης του κόσμου και είναι το νερό η μήτρα, ο χώρος της γένεσης το βάθρο πάνω στο οποίο πλέει το κοσμικό Αυγό.

Και είναι το νερό τίποτα, ένα ποτήρι νερό, μια σταγόνα στο τζάμι, ένα ράντισμα στο κούτελο.

‘και το νερό που γλύκαινε καρδιά και ανάσα.’

Είναι τόσο ανθρώπινη η γλώσσα του Σωκράτη που μοιάζει οικεία με την καθημερινότητά μας. Τουλάχιστον με κείνη την παιδική καθημερινότητα που χωρίς να τη πολυσκεφτούμε την αποποιηθήκαμε. Είναι γλώσσα αυτογνωσίας, που μας επιτρέπει να ξαναβουτάμε με αίσθηση απόλαυσης σε κείνο το μοναδικό κόσμο που είναι όνειρο και είναι πιο υπαρκτός από την ανυπαρξία μας.

Από την «Όστρακα» στο «Νησί» με την αδιαμφισβήτητη παρουσία της «Λαλώ» στον μακρύ δρόμο του «Σωκράτη Επιταλιώτη Θαλασσινού» με το «Μικρό δοκίμιο για τη γλώσσα» που μόνο μικρό δεν είναι. Τι πρέπει να κρατήσουμε; Πολλά, ίσως όλα, ίσως μόνο μια κουβέντα, ένα νεύμα.

‘Κι η γλώσσα, η μοναδικά παντοδύναμη γλώσσα, έχει έναν εαυτό, που είναι ο ίδιος ο έρωτας. Αυτόν τον έρωτα, τον ταυτίζει η ποίηση με το δικό της εαυτό, και τότε ο έρωτας φαίνεται και μένει. Είναι το τίποτα και το μόνο, και μπορεί πια ο ποιητής να πει στον ερωτικό του Εαυτό, που τον κάνει μια γυναίκα, την αγαπημένη του.

Το τίποτα

κι εσύ

το μόνο.

Ομιλία σε τιμητική εκδήλωση στο Ρόταρι Πάτρας, 2000, Αημοσίευτο

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΣΚΗΝΟΓΡΑΦΙΑ ΣΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΣΩΚΡΑΤΗ ΣΚΑΡΤΣΗ

Από τη στιγμή της «Δημιουργίας» -όπως και να την εννοεί ο καθένας- οι σύμφυτες έννοιες του χώρου και του χρόνου συμβαδίζουν σφιχταγκαλιασμένες και προσδιορίζουν κάθε φορά τα όρια της πνευματικής μας ικανότητας και ενάργειας του αυτοπροσδιορισμού μας μέσα σε αυτό που ονομάζουμε «σύμπαν». Ίσως η μεγαλύτερη ματαιότητα αλλά και εξίσου η λαμπρή εκδοχή της ανθρώπινης σκέψης είναι οι συζητήσεις για το κενό. Τα πράγματα μάλλον δείχνουν ότι το εφεύρημα του κενού αποτελεί μια μάλλον ανθρώπινη ανακάλυψη και επιθυμία μέσα στον Αριστοτέλειο τρόπο σκέψης της διαρκούς ταξινόμησης-σύγκρισης και βαθμονόμησης όλων των αντικειμένων, των εννοιών, των εκδηλώσεων, φυσικών και μη.

Το μέγεθος της ανθρώπινης δραστηριότητας στη δική μας μικρή κλίμακα -η σύμπραξη λόγου και έργων- μας επιτρέπουν να μιλάμε και να διαχωρίζουμε το φυσικό και το ανθρωπογενές περιβάλλον. Ενώ όλα αποτελούν το φυσικό περιβάλλον και το μέρος ενυπάρχει μέσα στο σύνολο εκδηλώνοντας την αδιάσπαστη ενότητα της φύσης, το τεχνητό περιβάλλον του ανθρώπου δεν αποσπάται από αυτή, αλλά δημιουργείται ως απόρροια της δραστηριότητάς μας, ως καινοφανές γεγονός, αντιπαρατιθέμενο ή εναρμονισμένο, σε κάθε όμως περίπτωση ως δυϊκό σύστημα φυσικού και τεχνητού περιβάλλοντος.

Η αυτογνωσία –κύριο χαρακτηριστικό της ανθρώπινης υπόστασης- περνά μέσα από τον αυτοπροσδιορισμό μας στη φύση, διευρύνοντας τα όριά της αλλά έχοντας πάντα ως κέντρο την ταπεινότητά μας.

Αυτή η μικρή εισαγωγή, χρειάστηκε για να μπορέσουμε να μιλήσουμε για το σκηνογραφικό -κατ' αρχήν- φόντο της ποίησης του Σ.Σ. και να ερευνήσουμε τους δεσμούς που διαμορφώνονται στη λειτουργία της σχέσης φύσης - άνθρωπος.

Είναι σαφές, με όποιο τρόπο και να επιχειρήσεις την ανάγνωση αυτής της ποίησης, να ανακαλύπτεις τον βαθύ ερωτικό λόγο να ελίσσεται και να μορφοποιείται μέσα στον κόσμο. Ένα κόσμο ανθεκτικό, απόλυτα λιτό, καθόλου περίτεχνο αλλά μονοδιάστατο και αυστηρά προσδιορισμένο από το όνομά του. Νερό - χαλίκι - βουνό - άστρο. Οι έννοιες που διαφεύγουν του υλικού κόσμου, είναι ελάχιστες και λειτουργούν περισσότερο ως υποστηρικτικό βοήθημα για την ανάδειξη του ορατού κόσμου, του ανιχνεύσιμου σύμπαντος. Ωστόσο, ο ίδιος αυτός λόγος, μας τοποθετεί μπροστά σε μια αδιαπραγμάτευτη ανθρωποκεντρική και μόνο αναφορά, μορφοποιημένη στη συνομιλία αρσενικού και θηλυκού κορμιού. Αυτή η διαδικασία θέλει να γίνεται μέσα στο φυσικό περιβάλλον του οποίου η τόσο έντονη αναφορά το ανάγει τουλάχιστον σε συμπρωταγωνιστή του ερωτικού δρώμενου. Το γεγονός αυτό δεν μπορεί να αμφισβητηθεί, δεδομένης της θεληματικά έντονης αναφοράς του αλλά και της ερμηνευτικής συμβολής του στο μέγεθος της ερωτικής έντασης και έκφρασης.

Με αυτήν την έννοια, θα μπορούσαμε κατ' αρχήν να συμπεράνουμε ότι το δίπολο άνθρωπος - φύση, παύει να υφίσταται και συμπράττουν ως μέρη της ίδιας ενότητας. Ωστόσο, αυτό είναι μάλλον ένα βεβιασμένο συμπέρασμα, το οποίο πηγάζει από την επιτυχή ικανότητα διαχείρισης του ποιητικού λόγου, ο οποίος καταφέρνει να αναπλάθει το σύμπαν στην εποχή της απολεσθείσας ΕΔΕΜ. Το ονειρικό, ασύγκριτο και ασυγκράτητο αίσθημα του έρωτα, διαχέεται και στηρίζεται στον απλό και λειτουργικό καμβά της φύσης. Έτσι ο έρωτας αποκτά νόημα και ερμηνεία ταυτόχρονα πάνω σε μια λιτή αλλά καλά προσδιορισμένη πραγματικότητα.

Η πέτρα, το φύλλο, η σταγόνα του νερού, εισέρχονται ως αποδεικτικά και ουσιαστικά στοιχεία της ανθρωποκεντρικής δράσης, ή διαφορετικά, ο έρωτος, η βαθιά ανθρώπινη έκφραση ερμηνεύεται μόνο ειδωμένος μέσα στη φύση. Χάνεται κατ' αυτό τον τρόπο η σκηνική λειτουργία της φύσης μέσα στην εξέλιξη του ποιητικού λόγου και εισέρχεται με ρωμαλέα βήματα στη δράσα πραγματικότητα.

Κατ' αυτό τον τρόπο, επιτυγχάνεται η επιβεβαίωση του λόγου ότι το ερωτικό δεν μπορεί να υπάρξει εκτός της φύσης, αλλά ταυτόχρονα επιβεβαιώνεται και η διττή ουσία της πραγματικότητας ανθρώπου - περιβάλλοντος στο σύμπαντα κόσμο. Η αδιάσπαστη ενότητα του δίπολου όσο και αν αυξάνει τον συντελεστή της ώσμωσης, σε καμία περίπτωση δεν τα ανάγει σε μια ταυτόσημη πλευρά. Εξ' άλλου, είναι εμφανές ότι δεν επιχειρεί κάτι τέτοιο, διότι ο αυτόνομος ρόλος του ανθρώπινου κορμιού (εσύ) αναδεικνύεται σε κάθε ευκαιρία ως μοναδικότητα. Συνεπώς, η αρμονία εναπόκειται στην επιτυχή σύζευξη των δύο κόσμων που έχουν και επιτυγχάνουν γέφυρες επαφής και επικοινωνίας, διατηρώντας τον αυτόνομο ρόλο τους και συμβάλλοντας θετικά στην αμοιβαία ανέλιξή τους. Έτσι το ποίημα καταφέρνει με μεγάλη επιτυχία να εισφέρει το δάνειο της φύσης ως ακέραιο τμήμα του ανθρώπινου κόσμου αλλά και αυτό τον κόσμο ως λειτουργικό τμήμα της φύσης.

Ο ποιητικός λόγος του Σωκράτη Σκαρτσή, φαντάζει και είναι, απόλυτα λιτός, διότι με μια παράδοση αφοσίωση και αποφασιστικότητα, χρησιμοποιεί ως σκηνικό χώρο και χρόνο δράσης την ίδια τη φύση σε όλη την έκταση σε όλες τις απλές εκδηλώσεις της. Η ζώσα ανθρώπινη πραγματικότητα, δεν πραγματώνεται πάνω σε ένα καμβά ανθρώπινου περιβάλλοντος ή έστω ενός κόσμου φανταστικού, αισθημάτων ή ανθρωπογενών εικόνων, αλλά στην απόλυτη ρεαλιστική φυσική πραγματικότητα. Το

γεγονός αυτό δεν αποτελεί άρνηση ή υποτίμηση του ανθρώπινου έργου αλλά την συνειδητή επιλογή της αρμονίας του δίπολου ανθρώπου - φύσης που οδηγεί με εκπληκτική ευκρίνεια στην αναγνώριση του μεγαλείου της κάθε πλευράς.

Ο αδιάσπαστος όμως χώρος της φύσης, τέμνεται και αποκτά όρια από το ανθρώπινο και μόνο πράττειν. Η πεδιάδα και ο λόγος γίνονται χωριό και πολιτεία, το ποτάμι γίνεται κανάλι διευθετημένο, η ακτογραμμή γίνεται λιμενοβραχίονας κλπ. κλπ. Το φυσικό περιβάλλον γίνεται τεχνητό περιβάλλον μέσα στο οποίο αναπτύσσονται οι ανθρώπινες δραστηριότητες και όχι μόνο. Από μόνο του το γεγονός αυτό, φαντάζει απαραίτητο ή και φυσιολογικό, διότι, πώς αλλιώς θα μπορούσε να εξελιχθεί, να επιβιώσει και να οργανωθεί η ανθρώπινη κοινωνία. Είναι κατανοητό σε αυτό το σημείο πως υπάρχει μία πλούσια συζήτηση και ένας ατέλειωτος προβληματισμός που δεν έχει ιδιαίτερο βάρος στις σημερινές μας αναφορές. Θέλουμε να κρατήσουμε μονάχα μερικές σκέψεις για την Αρχιτεκτονική που μέσα στην θορυβώδη επαγγελματικότητα που περιγράψαμε, κρατά μία ιδιαίτερη και ίσως επαμφοτερίζουσα θέση. Κάποτε τέχνη με αξιοθαύμαστες εμφανίσεις, κάποτε τεχνική με σπουδαία αποτελέσματα, αλλά πάντοτε σκοπεύουσα να διαμορφώσει το κέλυφος που αποτελεί το εξωτερικό όριο του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος. Ανεξάρτητα της εκάστοτε επιτυχίας του Αρχιτεκτονικού έργου - το οποίο οφείλουμε να το εξετάσουμε - είναι αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι αυτό αποτελεί κατά κάποιο τρόπο την «φυλάκιση» κομματιών του φυσικού χώρου. Σε καμία περίπτωση δεν μπορούμε να δημιουργήσουμε χώρο, αλλά μπορούμε μέσω του κτιριακού κελύφους να αποκόψουμε κομμάτια του χώρου και να τα ονομάσουμε ανθρώπινο περιβάλλον. Προφανώς μέσα σε αυτό το περιβάλλον, μπορούμε να κινηθούμε και να δραστηριοποιούμεθα, να υπάρξουμε ως οργανωμένη κοινωνία το Homo Sapiens. Η αρχιτεκτονική και σαν τέχνη και σαν επιστήμη, είναι το εργαλείο υλοποίησης του τεχνητού περιβάλλοντος. Ουσιαστικά δημιουργεί τις προϋποθέσεις να το έχουμε και να υπάρχουμε στο εσωτερικό του. Βρισκόμαστε δηλαδή μπροστά σε μια νέα πραγματικότητα, κομμένη στα μέτρα μας, που μας επιτρέπει την κίνηση στο εσωτερικό ενός χώρου δανεισμένου από το χώρο της φύσης. Αξίζει να αναρωτηθεί κανείς αν το Αρχιτεκτονικό έργο είναι τα τοιχώματα του κτιριακού συγκροτήματος ή ο εσωτερικός κενός χώρος. Το αίσθημα της προστασίας, της άνεσης, της επιτυχούς διαβίωσης ή και πολλές φορές το αντίθετο, το δημιουργεί το κτιστό περίβλημα, ή ο διασπασμένος και τμηθής από τη φύση εσωτερικός χώρος.

Όπως δείχνουν τα πράγματα, Αρχιτεκτονική είναι η τέχνη του κενού, η διάσπαση ενός αδιάσπαστου χώρου, το νυστέρι που αποκόπτει τον ομφάλιο λώρο του ανθρώπου από τη φύση, την φύση του. Αξίζει λοιπόν να σημειώσουμε ότι η βαθιά ανθρωποκεντρική ποίηση του Σωκράτη Σκαρτσή, επιλέγει τη σκηνική της οργάνωση μέσα στο απόλυτο φυσικό περιβάλλον, σαν μια Αντιαρχιτεκτονική λύση στο πρόβλημα της δημιουργούμενης αντίθεσης μεταξύ Ανθρώπου - φύσης. Είναι προφανές ότι η σκηνογραφία δεν μπορεί να αφαιρεθεί ή να τροποποιηθεί από το έργο του, γιατί αποτελεί συστατικό του στοιχείο και μέρος της διαλεκτικής του σχέσης στη διδασκαλία του λόγου του.

Το αποτέλεσμα του ευρήματος, δείχνει να ξανακερδίζει την χαμένη αρμονία και να επαναφέρει την τάξη των πραγμάτων σε πιο αρχέγονους χρόνους, σε εποχές που η ενότητα δεν είχε ακόμα διασπαστεί. Αυτό το αντιλαμβανόμαστε εμείς ως θεατές σε ενεστάτα χρόνο και στο δομημένο περιβάλλον μας, αποκτώντας έτσι συνείδηση και αντίληψη της θραυθείσας ενότητας και επιθυμώντας θυμικά την ανάκτηση της διαρρηγής κοινότητας.

Προηγουμένως χαρακτήρισαμε αυτή την επιλογή ως «αντιαρχιτεκτονική λύση» θέλοντας να τονιστεί κυρίως ο αυτόνομος ρόλος και η λειτουργία της Αρχιτεκτονικής

έναντι ενός σκηνογραφικού υπόβαθρου, ανεξάρτητα του μεγέθους και του ζωτικής σημασίας ρόλου του, όπως επιχειρήσαμε να τον ερμηνεύσουμε.

Οφείλουμε όμως να εξετάσουμε και πάλι την Αρχιτεκτονική, γιατί κάποιες διαπιστώσεις θα μας επιτρέψουν μια καλύτερη ανάγνωση αυτής της διαλεκτικής σύγκρουσης του κόσμου μας. Πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι η διάσπαση του φυσικού χώρου, με εργαλείο το Αρχιτεκτονικό έργο, δεν μπορούσε παρά να λάβει υπόψιν του τη δημιουργούμενη αντίθεση και να βρει τρόπους να την αντιμετωπίσει. Σε καμία περίπτωση δεν θα ήταν δυνατό να απομακρυνθούμε με απόλυτους όρους από την αρχαία μήτρα. Ο ακατάλυτος αυτό δεσμός, εκτός από τις προφανείς βιολογικές ανάγκες, αποτελεί υψηλά διαβαθμισμένο στοιχείο της ψυχικής και πνευματικής μας ισορροπίας και ενάργειας. Το πρόβλημα, αντιμετωπίστηκε, όσο αδόκιμος και αν είναι αυτός ο όρος, με μια ολόκληρη σειρά επιλογών που διασφάλιζαν την αμφίδρομη επικοινωνία και υπογράμμιζαν τους ρόλους εξάρτησής μας από το φυσικό περιβάλλον.

Για παράδειγμα, οι πόρτες, τα παράθυρα, οι φωταγωγοί, οι αεραγωγοί, αποτελούσαν το σημείο που το τεχνητό μας περιβάλλον μηδενιζόταν και άνοιγε το κανάλι επικοινωνίας με τον εξωτερικό κόσμο. Παρ' όλο λοιπόν που αυτά είναι τεχνολογικές κατασκευές, η σημειολογική τους αξία είναι τόσο αναβαθμισμένη που εισέβαλαν με αυτοτελή αξία στο νοητικό και γλωσσικό μας είναι: «άνοιξε ένα παράθυρο στη γνώση», «ένα παράθυρο στην ελπίδα».

Συνεπώς, τα «μέσα» και το «έξω», αποτελούν τους δύο μεγάλους κόσμους μας, που τους θέλουμε και τους δύο και χωρίς αυτούς δεν μπορούμε να υπάρχουμε με βάσιμες δυνατότητες επιβίωσης και ανέλιξης. Αυτό το «μέσα» και το «έξω» αποτελούσε πάντοτε ένα κρίσιμο ερώτημα και η απάντηση που δινόταν κάθε φορά, αντανάκλασε το πρόσωπο της κοινωνίας ολόκληρης. Από τους συμπαγείς όγκους των πυραμίδων, τα μουντά βικτοριανά σπίτια, τα γυάλινα πετάσματα του Mies van der Rohe, όλα αυτά απαντούν στο ίδιο πρόβλημα του εσωτερικού και εξωτερικού χώρου. Διατρέχοντας όμως την ιστορία της Αρχιτεκτονικής, συναντάμε και την πιο κορυφαία στιγμή στην απάντηση και την αντιμετώπιση του συγκεκριμένου ζητήματος.

Ο αρχαίος ελληνικός ναός στην ανώτερη μορφή της εξέλιξής του ως περιστύλιος χώρος, οριοθέτησε το «μέσα» και το «έξω» με τον πλέον ιδιοφυή τρόπο, χαρακτηριζόμενο από αρμονία, πλαστικότητα και ελευθερία. Με αυτό τον τρόπο κατέβηκε στο χαμηλότερο δυνατό σημείο η βασανιστική αντίθεση του ανθρωπογενούς και φυσικού περιβάλλοντος, επιβραβεύοντας ουσιαστικά την ιδιόμορφη σπίθα του ανθρώπινου πνεύματος. Η χρονική αυτή περίοδος αλλά και το συγκεκριμένο Αρχιτεκτονικό έργο, αποτελεί ίσως ένα αζεπέραστο όριο της ανθρώπινης δημιουργίας που θέλει να είναι κοντά, αλλά και μέρος της φύσης. Το λιτό και το απέριττο του Ελληνικού ναού, εισάγει με τον πιο απλό τρόπο τον εξωτερικό χώρο στον εσωτερικό. Το φως και ο άνεμος διαχέονται με απόλυτη ελευθερία ανάμεσα στους κίονες οι οποίοι ταυτόχρονα, οριοθετούν το εσωτερικό, τον ανθρώπινα δημιουργημένο χώρο. Είναι η μοναδική ίσως στιγμή που μπορούμε να μιλάμε για την απόλυτη προσαρμογή και συνύπαρξη δύο κόσμων, που κανένας δεν θα μπορούσε να υπάρχει χωρίς την παρουσία του άλλου. Αυτή η ουσιαστική σύζευξη χαρίζει την ομορφιά και την ιδιαιτερότητα του συγκεκριμένου αρχιτεκτονικού έργου. Ακριβώς αυτή τη σύζευξη διαπιστώνουμε στον ποιητικό λόγο του Σωκράτη, όταν αναφερόμασταν στο σκηνογραφικό υπόβαθρο του έργου του. Και έχουμε κατά νου, ότι ίσως βρήκαμε τη μυστική φόρμουλα που με τόσο επιτυχία πραγματώνονται και τα δύο εγχειρήματα, τόσο στην πρόταση του Αρχιτέκτονα όσο και στην πρόταση του ποιητή, στην προσπάθειά τους να δουν τον κόσμο σαν ένα και μοναδικό - τίποτα το περιττό, τίποτα το περίτεχνο, τίποτα το φτιασιδωμένο - και έρχεται ο στίχος να

κλείσει αυτές τις λίγες σκέψεις, αλλά και με τρόπο που με εξέπληξε ξαναδιαβάζοντας τα παλιά ποιήματα.

Πίσω μας Θέ μου,
μια ζωή μας την παίρνουν
τι μας μένει: βροχή
σταγόνες
στα φύλλα στις πέτρες στις τρύπες
στις μέρες που άνοιξες χτες
στο βιβλίο στην άσπρη κολόνα
.....
«παίδων νεογνών εν δόμοις ιδείν φάο

Ο ποιητής Σωκράτης Α. Σκαρτσής, Εκδόσεις Πανεπιστημίου Πατρών, Πάτρα 2008

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΣΩΚΡΑΤΗ ΣΚΑΡΤΣΗ

Κορη των ριπων του διαφανου ανεμου των διαφανων παιζόμενων πεπλων, ροδινα αερικα αναστηματα πεπλων, μαλλια σκορπια ιριδες φωτος της αφης μου που φεύγει και ερχεται αναπνοη στο δροσερο φως των ωραιων προσωπων, κορες χορεια ολου του ωραιου χωρου του πραγματος κοσμος, κορες χορος αυτου του φωτος των ιριδων που παιζουν ωραια ο ρυθμος ωραιος ρυθμος ο ρυθμος μου ωραιος απο πραγματικος, κορες χορικες χορευετε, χορευετε με.

Το ανοιγμα πετρα

Πεζός λόγος... δεμένος στην άκρη της ποίησης που την κοιτάζει, που την αφήνει να εισχωρεί στο έτσι και αλλιώς ισχνό σώμα του και επιτρέπει τον διαμελισμό του, την φευγαλέα συνοχή του, το ακατάληπτο των ορίων του.

Πεζός λόγος... περιγραφικός στην απόλυτη μοναξιά του πρώτου προσώπου, αφουγκραζόμενος τις εσωτερικές σκέψεις, μετατρέποντας την ισχυρή ένταση σε γλυκό νανούρισμα, ενώ η προσδοκία, το επιθυμητό, ακόμα και η φαντασίωση έχουν προ πολλού μετατραπεί σε απτά γεγονότα καθαρής ύλης.

Πεζός λόγος... με πληρότητα σε ρυθμό αρμονία και ήχο ανοίγοντας διάπλατα την πόρτα ενός άλλου κόσμου μέσα μας, τόσο βιωματικού αλλά και τόσο απωθημένου.

Με τι υλικά είναι πλασμένος αυτός ο κόσμος, ποιος είναι ο ισχυρός μύθος που λειτουργεί σα ραχοκοκαλιά στο ευλύγιστο σώμα, ποια είναι η διδασκαλία του, ποιες αντιθέσεις διευρύνει ή τις αναγκάζει σε σύγκλιση και τελικά με ποιον, σε ποιον και γιατί ομιλεί.

Στο έργο του Σ. ο κόσμος είναι απόλυτα υλικός με καθαρό περίγραμμα και προσδιορισμένη υπόσταση. Ο χρόνος είναι απόλυτα ρυθμισμένος, μια ομαλή λειτουργία της φύσης. Βλέπεις ή και αντιλαμβάνεσαι εικόνες καθημερινές και μάλιστα απλές μέσα στην απλότητά τους, και όλα ακολουθούν τον ρυθμό και την σφραγίδα που έθεσε ο Θεός:

Μια ντοματα κοκκινη στη καλυβα, πανω στο τραπέζι, στα χαρτια. Η ντοματα της καλυβας. Την αφησε ο ψαρας με τραχυ χέρι σκληρο.

Απ' το νερο ως τ' ονειρο

Αυτό που κάποιος θα όριζε με ευκολία απλό πράγμα ή και ασήμαντο γεγονός, είναι η βάση της μυθοπλασίας στο έργο του για να αναδειχθεί στο μείζον γεγονός που θα προσδιορίσει την ολότητα του κόσμου. Από το μικρό στο μέγα και τα στοιχεία του Εμπειροκλή πάντα παρόντα, πάντα παρόντα να υπογραμμίζουν ότι η συμπαντική ολότητα περικλείεται από το μέσα των απλών στοιχείων. Τα πεζά κείμενα του Σ. διατρέχονται από μια βαθιά ελληνικότητα. Το κυρίαρχο τοπίο, το πεδίο εξέλιξης της κάθε ιστορίας είναι ελλαδικός

χώρος και ταυτόχρονα παγκόσμιος και έρχεται να υπογραμμιστεί αυτό με την πιο απόλυτη φυσικότητα, την πιο ειρηνική συνύπαρξη σε κάθε στιγμή, σαν ψηφίδα του απέραντου κόσμου. Το φως, η άμμος, το νερό και το χρώμα της θάλασσας γίνονται από βιωματικές πληροφορίες η απέριτη γλώσσα ιχνογράφησης του γνώριμου, του οικείου, του προσφιούς. Η γλώσσα γεννιέται μέσα στο τοπίο, συνιστά ζώσα ουσία, εργαλείο, μέσο αλλά και μέτοχο της αφήγησης. Η λεπτομέρεια αποκτά το ουσιώδες περιεχόμενό της όχι με τη χρήση μεγεθυντικού φακού αλλά στη δυναμική και ταυτόχρονα αποκαλυπτόμενη ιδιότητά της να προσδίδει μορφή, τόνο και μουσικότητα στην περιγραφή του χώρου και της αίσθησης.

Θα επιμείνω στην ελληνικότητα της γραφής του Σ. ακριβώς γιατί αναδεικνυε τον οικείο του χώρο με τη χρήση ποιητικής γλώσσας και μας μετατρέπει σε κοινωνούς και γνώστες της φυσικής προέλευσης του χώρου. Να σημειώσω ότι αυτής της αρχής δεν διαφεύγει ούτε το *Νησί*, ανεξαρτήτως των όποιων υπερβατικών ή ονειρικών προσδιορισμών. Εξάλλου μέσα από αυτούς τους προσδιορισμούς εξωτερικεύεται το πλαίσιο οριοθέτησης του όλου πεζογραφικού του έργου. Μέσα απ' αυτούς αναδεικνύεται η έννοια του «πράγματος», υλικού αντικειμένου με ουσιώδη υπόσταση, της «άπλας», χωρικής αναφοράς του απέραντου, του μεγάλου και του «κόσμου» που μας περιέχει και τον περιέχουμε. Έτσι αποκτάται η αίσθηση μιας φυσικής αφήγησης, κάτι σαν μύθος ή παραμύθι, που αποσπάστηκε από τη γλωσσική μας παράδοση για να το επαναδιαπραγματευθούμε σε τρέχουσα και δεδομένη χρονική συγκυρία.

Μια ακόμα παράμετρος, που πρέπει να λαμβάνεται υπόψη πριν από την όποια προσέγγιση στο έργο, είναι η «αρσενικότητα» της γραφής, μέσα από την οποία προσδιορίζεται με σαφήνεια η οπτική γωνία του μύθου και της αφήγησης. Αυτή η παρατήρηση αποκτά νόημα στα ιδιαίτερα δομικά στοιχεία της αφήγησης και έχει ειδικό βάρος στον τρόπο σύνθεσης και επικοινωνίας στους μετέχοντες στο έργο και στην κινητικότητά τους. Παρότι θα φάνταζε μέρος της φυσιολογίας και συνεπώς το αναμενόμενο, με αποτέλεσμα η παρατήρηση της «αρσενικότητας» να είναι ουδέτερη, στο προκείμενο η ειδική εκφορά του αρσενικού λόγου δείχνει να συνιστά επιλογή με αποφασιστικό και νοηματικό χαρακτήρα. Είναι επιλογή που μας αποδίδει μια άλλη ερμηνευτική προσέγγιση του έργου, αναδεικνύοντας την διαχρονικότητα μέσα στην ιστορία με τον κυρίαρχο λόγο της αρσενικής μορφής στο γίνεσθαι:

Θρηνει η νυμφια και ο θρηνος είναι γλυκος οπως το ψυχρο, νεο αερακι της ανοιξης(...). μου μιλούσε και μου μιλαει και μ' αγαπαιει...

- *Οπως ημουνα παιδι*
- *Οπως θελω να ειμαι ποιητης*
- *Οπως ειμαι ο αγαπημενος»*

Το ανοιγμα πετρα

Όμως, είναι ακριβώς ο «αρσενικός» λόγος που επιτρέπει την προσέγγιση και την εκφραστικότητα σε αναφορές που θα 'ταν ανέφικτη η εκφορά τους. Ο τόνος και η αποφασιστικότητα του λόγου αποκτούν την ιδιάζουσα τρυφερότητα της επικοινωνίας, της πληρότητας και της αρμονίας του κόσμου. Με αυτό τον τρόπο, η διήγηση ακολουθεί την τάξη των πραγμάτων, δεν ανατρέπει την ιστορική ροή και αποδέχεται την όποια εξέλιξη σαν μέρος του φυσικού κόσμου και όχι σαν επιλογή ή προσωπική απόφαση.

Ο Σ. επιλέγει τον ρόλο του παρατηρητή. Βλέπει τον κόσμο, είναι μέσα στον κόσμο, είναι μέρος και ολότητα, αφηγητής και εικόνα του. Το σύνολο αποτυπώνεται στην λεπτομέρεια που με τη σειρά της απεικονίζεται στο άπαν. Το ταπεινό, το περιορισμένο, το ελάχιστο, μεγιστοποιούνται όχι μόνο σαν υλική υπόσταση, αλλά σαν περιέχον και περιεχόμενο ιδέας, νότας πνευματικής, βαθειάς εσωτερικής συμπαντικής υπόστασης. Στην πρώτη ανάγνωση διαπιστώνεις έναν κόσμο ύλης πλημμυρισμένης στο φως. Μια εικόνα γαλήνης που σταδιακά αποκαλύπτει την εσωτερικότητά της, διηγούμενη την διαρκή αφαίρεση, την εξωτερίκευση του τίποτα, την ανάδειξη του θεϊκού κενού, την τελική επιβεβαίωση της δημιουργίας από το μηδέν και τα πάντα.

Οι εικόνες είναι αυθύπαρκτες, δεν δημιουργούνται, δεν προβάλλουν από σκίτσα αφαίρεσης αλλά και δεν ωραιοποιούνται σε επίπεδο «καλλιτεχνικής» δημιουργίας.

Εντυπωσιάζει η υλική τους υπόσταση, το στέρεο των σχημάτων και η οργανική τους σχέση με το όλο σύμπαν. Ακριβώς αυτή η ρεαλιστική περιγραφή ανοίγει το παράθυρο επικοινωνίας με τον βαθύτερο κόσμο της ανθρώπινης υπόστασης στο επίπεδο των συναισθημάτων, της φαντασίας, της εσωτερικής ενόρασης. Με αυτό τον τρόπο ο κόσμος του Σ. αποκτά πλαστικότητα, εκπέμποντας την αρμονία και την βεβαιότητα της ομορφιάς του. Ολοσχερώς η ματιά του είναι αρσενική, με την οποία ανιχνεύει και περιπλανάται σε έναν κόσμο ολοκληρωμένο, με πληρότητα και περιεχόμενο, για τον οποίο μένει μονάχα να τον αγγίξεις για να γίνει κατανοητός και να ταυτοποιηθείς μαζί του στην Επικούρεια αποκάλυψη.

Παρά την αρσενικότητα, απουσιάζουν εντελώς έννοιες όπως οργή, βία, βαρβαρότητα, οι οποίες παντελώς έχουν εξοβελιστεί και δεν υπονοούνται ούτε σαν κουφάρια άψυχα. Το κακό δεν υπάρχει, δίπολα ανταγωνισμού δεν αναπτύσσονται, με αποτέλεσμα να είμαστε μπροστά σε ένα εξαιρετικά δύσκολο κείμενο, δεδομένου ότι τα αντανακλαστικά μας έχουν εκπαιδευτεί – διαμορφωθεί να διακρίνουν ανταγωνιστικές καταστάσεις που θα μας υποβάλουν στη διαδικασία να ταυτιστούμε με την μία όποια πλευρά.

Αντίθετα, η αρσενική προσέγγιση του Σ. αποκτά με έναν ήρεμο τρόπο την προσέγγιση του κόσμου αγκαλιάζοντας και αγαλλιάζοντας την θηλυκή υπόσταση και συνεπώς την ενότητα, την αρμονία και την εύρυθμη λειτουργία του συνόλου. Υπάρχει μια περιρρέουσα αθωότητα σε αυτή τη διήγηση. Τα πράγματα, ο χώρος, ο σκύλος, το αρσενικό και το θηλυκό, ενεργούν χωρίς εντολές, αλλά με διεργασίες της εσωτερικής τους υπόστασης, και συνεπώς είναι πραγματικά. Ο πραγματικός αυτός κόσμος οδηγείται από τη φύση του σε ένα αφαιρετικό λόγο, μέσω του οποίου αποκτά έναν διάφανο χαρακτήρα με τονισμένη την απόλυτα υλική του υπόσταση.

Η πέτρα λαμπει, λαμπεται, λαμπεις απλώνεται παντού.

Έτσι η πέτρα τραγουδάει και μοσχοβολάει και ακουμπάει και ζει και εγκαταλείπεται παντού και ποτε και ποτε και πουθενά. Λαμπει η πέτρα το τίποτα, αντιλαμπει το τίποτα. Λαμπει το τίποτα την πέτρα, αντιλαμπει η πέτρα. Λαμπει το τίποτα πέτρα.

Απ' το νερο ως τ' ονειρο

Όλα αυτά όμως αφού μπορεί να είναι η πέτρα, είναι και το χορτάρι, είναι και ο Χοπ, είναι και το θηλυκό κορμί σου. Έτσι με τρόπο μαγικό ο κόσμος παύει να είναι ένα σκληρό πεδίο ανταγωνισμού και αποκτά την χιμαιρική εικόνα του ευδαίμονα κόσμου. Θα 'ταν εύλογη η απορία και το ερώτημα, αν είμαστε μπροστά σε κάτι που γύρω μας δεν υπάρχει, σ' ένα δημιουργήμα φαντασίας, ή, στην καλύτερη περίπτωση, σε κάτι ευκαίιο αλλά ανέφικτο. Μήπως ωστόσο στην περιγραφή αντανακλάται το πραγματικό και όλα τα υπόλοιπα, που θεωρούμε βιωματική πραγματικότητα, είναι προϊόν μιας στρεβλής πράξης βιασμού στην καθημερινότητά μας; Μήπως το ουτοπικό υπάρχει σαν υλοποιημένη οντότητα την οποία με κάθε τρόπο πασχίζουμε να την φέρουμε σε άλλα μέτρα, σε άλλες συντεταγμένες;

Θα επιμείνω ότι αυτό που αρχικά παρατηρήσαμε ως «ισχνό» σώμα του πεζογραφικού λόγου του Σ. συνιστά ένα κόσμο μεστό, ρωμαλέο, με πληρότητα γεγονότων και σχημάτων που κινούνται με καθαρές γραμμές και όρια σε χρόνους που κάθε φορά τα ίδια προσδιορίζουν. Συνεπώς, αυτά τα κείμενα διδάσκουν με μια εντυπωσιακή σεμνότητα και μια βαθιά εσωτερικότητα τον κόσμο του κόσμου που μας υπάρχει και μας περιέχει. Αυτό το δανείστηκα από τη γραφή του, αλλά ας το δεχτούμε σαν μια μικρή υπόμνηση του τρόπου χειρισμού της γλώσσας και της έκφρασης. Το μεγάλο χωράει στο μικρό και το μικρό χωράει όλα τα μεγάλα με αποτέλεσμα οι δομές και οι χρόνοι του σύμπαντος να αποκτούν όρια χωρίς να τα διαθέτουν, να 'ναι σφιχτές εικόνες στην απόλυτη ελευθερία.

Εσσύ, τα πράγματα και εγώ, τοπος και χρονος αναμεσα στα γεγονοτα και στην αισθηση των χειροπιαστων σωματος, ενας κοσμος αφης και χρονου που μας χωριζει με τη σοβαροτητα της πραγματικοτητας των οικειων διαιρεσεων.

Το Νησι

Υπάρχει ένας ορατός μηχανισμός κατανόησης και αντίληψης αυτού του κόσμου, εσύ κι εγώ, παντού, παντού η κορυφαία σχέση, ο έρωτας εικόνα – γλυπτό – ήχος. Μια αχαλίνωτη

επανάληψη, μια συνεχής επαναφορά, ένα άνοιγμα στην πραγματικότητα, στην πλήρωση, στον μίτο και τις σταθερές συντεταγμένες του κόσμου μας. Έτσι φτάνουμε στο ερμηνευτικό σύμβολο του κόσμου, στη φιλοσοφική λίθο, στην εξωτερική και εσωτερική υπόσταση των πραγμάτων. Ο έρωτας, το ορατό εργαλείο κίνησης, η βεβαιότητα της ολοκλήρωσης, η πλήρωση των αισθήσεων, η αρμονία του κόσμου. Υπάρχει τελικά ένας άξονας που καθορίζει το κέντρο του και επιτρέπει την διαστασιολόγηση του χώρου και το μέτρο του χρόνου. Θα τολμούσα να 'χω την βεβαιότητα ότι άλλο γεγονός δεν υπάρχει παρά μονάχα η μετουσίωση όλων στο υπάρχειν του έρωτα, στο έλκειν και απαστράπτειν πρόσωπό του. Διαχέεται παντού, είναι το συστατικό στοιχείο του κόσμου, η επικοινωνία των γεγονότων και προφανέστατα η σταθερή γραμμή δόμησης στην πεζογραφία (και όχι μόνο) του Σ. Δεν συνιστά επιλογή ή ανακάλυψη, αλλά ήρεμη αποδοχή μιας παγκόσμιας πραγματικότητας που επαναδιατυπώνεται σε ελληνική γλώσσα. Και είναι αυτή η γλώσσα που ενδυναμώνει την εκφραστική του δεινότητα να διατυπώσει την παγκόσμια κυρίαρχη αλήθεια στην απλότητα της καθημερινότητάς της.

*Ω Θεε μου γυμνε, ω ερωτικε μου, ω εγω γυμνε, ω χαλίκι, ω θάλασσα
ολογυμνη και υγρη ολη, οπου ερχεται αυτη γυμνη και ωραια*

Ο κοσμικος ερωτας

Έτσι, αναδεικνύει την σπουδαιότητα και την μοναδικότητα του γλωσσικού εργαλείου να διατυπώσει σε όλα τα επίπεδα την ερωτική των πραγμάτων φύση και την μορφή του έρωτα στην πραγμάτωση της φύσης τους. Ο κόσμος αποκτά τη συνειδητότητα αυτού που ήδη κατέχει και αναγνωρίζει τα όριά του από το εκπληρούμενο της ερωτικής πρόθεσης.

Η πεζογραφία του Σ. δεν μπορεί να σταθεί ξέχωρα από το ποιητικό του έργο και δεν δυσκολεύομαι να πω ότι σε αυτό στηρίζεται, αυτός είναι ο κατ' εξοχήν δάνειος χώρος της, η σταθερή αναφορά της. Διαμορφώνεται σταθερά σε αναφορές που ταιριάζουν στην ποίηση (αφαιρετικός λόγος, μουσικότητα, πειραματισμός φθόγγων, ίσως και περισσότερα πράγματα), με αποτέλεσμα να ξαφνιάζει και να προκαλεί με την όμορφη εκφραστικότητα και την πλαστική ευελιξία στη δομή της. Το λεκτικό εύρος του Σ. βρίσκει την ευκαιρία να εκταθεί απεριόριστα στον πεζό λόγο, έξω από τους ποιητικούς περιορισμούς, δίνοντάς του την δυνατότητα να μιλήσει στη γλώσσα του παιδιού, του ενήλικα ή του δημοτικού τραγουδιού.

Σε καμιά περίπτωση δε θα 'λεγα αυτή τη δουλειά συμπλήρωμα του ποιητικού του έργου ή ανάπαυλα του ποιητή, αντίθετα θα υποστηρίξω με θερμή καρδιά ότι αποτελεί ουσιαστικό, με απόλυτη αυτοτέλεια και λογοτεχνική αξία, έργο, δηλαδή εργασία φιλότιμου και φιλόπονου συγγραφέα. Ο αναγνώστης, δεν έχει εύκολη δουλειά, πρέπει να κοπιήσει για να γίνει μέτοχος του κειμένου, πρέπει να ακολουθήσει τον ρυθμό και την αρμονία του για να ξεδιπλώσει μπροστά του σαν άκουσμα, σαν εικόνα, σαν μνήμη την ξεχασμένη φύση του. Ο Σ. έχει την ευκαιρία (κυριολεκτικά για έναν ποιητή) να αραδιάσει τις αναφορές του από το Τάο στην κβαντική φυσική, από την γλώσσα των προγόνων στους γονείς και τον σκύλο του. Έχει τη δυνατότητα να εκφραστεί με την ελευθερία που παρέχει ο πεζός λόγος και να αναπτύξει με ενάργεια εικόνες και σκέψεις της καθημερινότητάς μας ντυμένες στο λευκό ένδυμα του ερωτικού.

*Πως ενωθηκαν οι γραμμες, πως τα γραμμισαν ολα, πως γραφονται
εδω απο το σωματικο εμενα, πως με γραφονται; Πως σχεδιαστηκαν
γραμματα; Πως δενονται, πως σκορπιουνται, πως αγαπιουνται, πως
ενωνονται, πως χωριζονται δυο, σχεδια της αμμου κι εγω, γραμμη και
γραμμη, γραμμη και γραμμισμος, σχεδιο και σχεδιασμος; Πως; Έτσι.
Έτσι γινονται οι γραμμες τα σχεδια στην αμμο, η ευγενεια. Ειμαι
ευγενεστατος.*

Γινομαι.

Απ' το νερο ως τ' ονειρο

Ένα Ανθολόγιο Σωκράτη Α. Σκαρτσή, Εκδόσεις Πανεπιστημίου Πατρών, Πατρών, 2016

ANNA ΒΑΡΣΑΜΟΥ

[ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΣΤΟ ΕΣΥ ΤΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣ] αποσπ.

A

.....Να την καθαρίσει, να την εξαγνίσει στο φως.

*Για την ανασα
που ξεκινάει στα στήθη σου και στ' οστρακο σου
απ' αυτήν την ανασα που εμ' εγώ
και μ' ανασαίνεις εαυτο
κι έρωτας, αυτογεννιέσαι
γλυκά.*

Πρόκειται λοιπόν για μια ανάσα, πιο ζωογόνα από την απλή αναπνοή, γιατί μ' αυτήν την πνοή του μέσα της, την έμ-πνευσή του, αναπνέοντας εκείνον τον ίδιο («εαυτό»), αναγεννιέται στο ίδιο της το σώμα. «Αυτογεννιέται», γιατί ο αγαπημένος φυσάει μέσα της, την τινάζει από τις στάχτες της φέρνοντας στην επιφάνεια μια σπίθα νέας ζωής, που με την πνοή του θεριεύει. Θεριεύουν μες στα σπλάγχνα της νέα σπλάγχνα, που δεν είναι καινούρια, είναι τα ίδια τα παλιά, μόνο ανακαινισμένα. «Αυτογεννιέται» λοιπόν και είναι εκείνος η πρώτη ανάσα της ανακαινισμένης της ύπαρξης, Ο δικός της ζωοδότης και η δική του ζωοδόχος και το αντίστροφο, αφού αναπνέοντάς τον δίνει νόημα στη ζωή του, του δίνει μια νέα διάσταση: εκείνος υπάρχει γιατί υπάρχει εκείνη που τον αναπνέει. Η δική της ύπαρξη επιβεβαιώνει τη δική του κι έτσι εκείνη είναι ταυτόχρονα ζωοδόχος και ζωοδότειρά του. Κι όλα αυτά φυσικά, σχεδόν χωρίς να το καταλάβει, ασυνείδητα αφού δε χρειάζεται καμία νοητική λειτουργία ή σκέψη για ν' αναπνεύσεις. Απλά το κάνεις! Με τον ίδιο τρόπο, όταν ο έρωτας φτάσει στο οριακό σημείο να μην είναι η περιορισμένη, τυπική έννοια του «έρωτα», τότε η ερωτική πράξη γίνεται φυσική, ασυνείδητη όπως η αναπνοή. Απλά παίρνεις μέσα σου τον αγαπημένο σου σα φύσημα.

B

*Με τα ματια αφηνεσαι ωραιο σωμα
υπαρχεις εγκαταλειψη
που ολα τ' αφηνει, θαυματα πραγματα
λυγερη χωρις ανασα στην αγκαλια μου
σ' αναπνεω και εισαι
δικη μου τρυφερη σαν την αληθεια
ερωτας, ολα πραγματικά, φανερα,
εσυ, στήθη, εφηβαιο, κορμακι
ολοκληρη.
Γινεσαι τωρα
κι ολα υπαρχουν σ' αυτη τη γυμνοτητα
καθαρα, ψυχη σου.*

Τελικά, η εγκατάλειψη είναι το κελιδί της απόλυτης επικοινωνίας με τον άλλο. Αν δεν είναι ακούσια εγκατάλειψη λόγω της ευδαιμονικής κούρασης του έρωτα, είναι η

εκούσια παράδοση, άνευ όρων, στον εραστή. Εγκατάλειψη, που σημαίνει πως πια δε φοβάμαι να αφεθώ, γιατί σε γνωρίζω και ξέρω πως μόνο καλό μπορώ να έχω από σένα. Γιατί αν μιλάγαμε για κακό, τότε δε θα κάναμε έρωτα αλλά πόλεμο. Και δε θα παραδινόμασταν μα θα αντιμαχόμασταν. Όμως εδώ δεν πρόκειται για μάχη. Ο μόνος θάνατος που θα συντελεστεί είναι αυτός της πρότερης ζωής μας. Και τον θ'άνατο τον δεχόμαστε καρτερικά και ήσυχα, γνωρίζοντας δεν μπορούμε να τον αποφύγουμε.

Η «εγκατάλειψη» εκφράζει τη διάθεση των εραστών καλύτερα από την «ηδονή», αφού τα δυο άτομα αφήνονται στη σχέση μεταξύ τους, ακι η εγκατάλειψη των θελήσεων μπορεί να γίνει τόσο έντονη, που να τη νιώθει κανείς σαν τη λαχτάρα ν' αφήσει την ίδια τη ζωή — να πεθάνει μέσα στο άλλο πρόσωπο.

Γ

Δεδομένου ότι (...) η εκστατική ένωση με το Απόλυτο γίνεται μέσα απ' τον έρωτα, είναι λογική η ερωτική συνένωση να παίρνει διαστάσεις ιεροτελεστίας. Οι τελετουργίες μπορεί να είναι στιγμιαίες ή και πολυήμερες. Στην περίπτωση του έρωτα κανείς δεν είναι σε θέση να μαντέψει την χρονική τους διάρκεια, αφού μέσα απ' την ερωτική τελετουργία δύναται κανείς να φτάσει στην έκσταση, όπως η Σαμάνοι, και να χάσει κάθε επαφή με το χωροχρόνο:

*Μ' ακουμπας πραγμα της γυναικας
κοριτσι δροσερο με τις λαμψεις
φωνης ματιων κορμιου
που γινεσαι τωρα
να μου δινεσαι αργα και γλυκα
νερο που δεν τελειωνει
κυλαει ρυακι μικρα λαμπερα
στοσωμα μου της ψυχης
φως απ' τα ματια σου
ανασα αναμονης
ουσια φυσης ολοκληρης
που μεντυνει δροσερα
και μ' ερωτευεσαι μ' αγαπαι
αισθηση τελικη πραξη γνωση
γευση ολου αυτου
ανασα κοσμος ανασα ονειρο
ανασα γλυκα σου ολοκληρη
τελειωμενη δυναμη
δοσμενη της αποδοχης
αυτης.*

(...) Το «αργα» του πέμπτου στίχου δηλώνει αυτήν την αίσθηση του να παίρνεις το χρόνο σου και να καταλαβαίνεις τι σου συμβαίνει, τι κάνεις και τι νιώθεις. Όπως δεν προσεύχεσαι λέγοντας απνεθστί τις λέξεις, κι ούτε εισβάλλεις τρέχοντας στον ιερό ναό να προσκυνήσεις, έτσι και στον έρωτα, αφού είναι επίσης ουσία θρησκευτική, χρειάζεται ηρεμία και υπομονή, για να επιτευχθεί η μέθεξη. Κι αν σήμερα οι άνθρωποι έχουν μονταριστεί με την ταχύτητα και τη βία και φέρονται στο ταίρι τους σαν σε μηχανή δεν παύει να «υπάρχει τεράστια διαφορά ανάμεσα στο να καταπίνεις και στο να γεύεσαι πραγματικά την τροφή σου, όταν είσαι πεινασμένος».*

Έτσι το «αργα» συνοδοιπορεί με το «γλυκα», αφού η μεγαλύτερη διάρκεια του χρόνου μεταφράζεται σε μεγαλύτερη διάρκεια της απόλαυσης των δυο εραστών. Κι αυτή η γλύκα αργοσταλάζει στα μέλη τους («νερο που δεν τελειώνει», «ανασα αναμονής»).

Δ

(...) Το έργο δυο άκρως ερωτικών ποιητών που αξιώθηκαν αυτο τον τίτλο μέσα από τις πράξεις — τα «ποιήματά» τους — και όχι από τις κριτικές φιλολόγων και ειδημόνων.

Το πρώτο απόσπασμα (το οποίο και «αποκομμένο» από το συνολικό ποιητικό έργο διατηρεί στο έπακρο την ποιητική του ακεραιότητα, ανήκει στον Σωκράτη Σκαρτσή, του οποίου οι απόψεις για τον έρωτα και τη γλώσσα αναδύονται μέσα απ' τον προσωπικό του λόγο, που είναι μόνο ποίηση: «*Αυτο που λεω εισαι/ σε γραφω και γραφομαι/ αυτο που λεω εισαι και γινομαι/ εισαι η γλωσσα μου/ ειμαι αυτο που εισαι*». Ο ποιητής είναι αυτό που λέει καιέτσι «*ειμαι το κανω,η κινηση, κανω το ειμαι, μιλω πραξεις πραγματα*». Και τα ποιήματά του μιλούν στον εαυτό του και τον δικ'λο τους εαυτό,που είναι έρωτας.

*Ωραιος,λογια σωματικα, πληρης
αρχιζοντας τις κινησεις σ' ανοιγα
σ' αγγιζα σ' επιανα σ' εκανα
αυτο που ησουνα
χειλη στηθη εφηβαιο
ευτυχισμενη, ενα
ψυχη στον ησκιο σωμα στον ηλιο
πιο περα τα μεγαλα νερα
τα μεγαλα χρονια
κι η βαθια τομη
φωτεινη του μαυρου,
λαχταριζε αγαπη αστεριας
αφημενος στο κυμα.
Οσο σε ξερω με ξερεις,
γνωση που γινεσαι εσυ
ψηλη μακρια νεροφιδα
δρακοντικη. Σε κοβω κοσμο
κι εισαι καθε κομματι.
Ολα ειναι
πραγματα ποθος και γλυκα.*

«Ωραιος», γιατί μόνο οι ωραίοι άνθρωποι μπορούν να γευτούν τον πραγματικό έρωτα. Και ωραίος δε σημαίνει αναγκαστικά ευπαρουσίαστος, δεν παγιδεύεται σε επιφανειακές διαπιστώσεις. Σημαίνει σε αρμονία με τον εαυτό του, την ψυχή και το σώμα του, και αφού γνωρίζει πια το σώμα του ξέρει να το καθοδηγήσει, να του μιλήσει με λόγια «σωματικά», ανόθευτα, αληθινά. Για τον Carotenuto, «και μόνο στη θέα του αγαπημένου προσώπου ο ερωτευμένος νιώθει ένα αίσθημα απίστευτης πληρότητας». Πλήρης, λοιπόν, επειδή την κοιτά, και γνωρίζοντας τη γλώσσα των λέξεων και των κορμιών την οδηγεί στη δική της πληρότητα. Αρχίζει να της μιλά με τις «κινήσεις» του «ανοιγοντας την στο φως, στον κόσμο, στην επικοινωνία με τα πάντα, με όλα μα προπαντός μ' εκείνον, για κείνον, για να τον δεχτεί. Την «αγγίζει»

και την «πιανει», σ' ένα κόσμο που δεν αγγίζουμε για πιάσουμε παρά για να φτιάξουμε, να πλάσουμε τον άλλο σ' αυτό που τον θέλουμε να είναι. Σ' ένα κόσμο που τις περισσότερες φορές δεν κάνουμε ούτε αυτό, μα απλά αγγίζουμε χωρίς να πιάνουμε, και μιλάμε χωρίς να λέμε, κι ακούμε έχοντας κλειστά τ' αυτιά μας, ο έρωτας έρχεται να επαναορίσει τις αισθήσεις, να τις ενώσει, να τις ενώσει και μέσα από αυτές, συνεργατικά, ν' αφήσει τη σφραγίδα του στα κορμιά των εραστών.

Την ανοίγει λοιπόν, την αγγίζει, την πιάνει, την ψάχνει, τη νιώθει και την κάνει, όχι κάτι άλλο, κάτι που αυτός θα την ήθελε να είναι, παρά αυτό που είναι. Την εκπληρώνει δηλαδή, την οδηγεί στην προσωπική της ακεραιότητα. Και στήθη, χείλη, εφηβαίο γίνονται ένα, ευτυχισμένα τμήματα του όλου της όλου της ευτυχίας της.

Και η περιγραφή «η βαθια τομη/ φωτεινη του μαυρου/ λαχταριαζε αγαπη αστερίας/ αφημενος στο κυμα». είναι η απόλυτη έκφραση της ερωτικής επιθυμίας και παράλληλα η πιο πιστή απεικόνιση του θηλυκού κορμιού. Πρόκειται για μια πλήρη άψογη, περιγραφή, που δεν επενδύεται καιμιά κάλπικη ηθικολογία και δεμ κρύβεται πίσω από εύσημες σεμνοτυφίες. Είναι στίχος ακέραιος, ζωντανός, ερωτικός, γένημα μόνο μιας αληθινής ερωτικής επαφής με τους ανθρώπους και τη γλώσσα, γι' αυτό και είναι πραγματικός έρωτας, πραγματική γλώσσα, πραγματική ευγένεια ειπωμένη. Μια γλώσσα δυνατή, Μια γλώσσα δυνατή, αληθινά ποιητική σαν την ίδια την πράξη που τη δημιούργησε. Ποίηση αυθεντική, απροσποίητη σαν το ένστικτο, ποίηση ρέουσα, γλώσσα – κύμα που αγκαλιάζει τον βράχο –πράξη.

(Σημ.Το άλλο απόσπασμα είναι από τον e.e.cummings).

Ο ερωτικός λόγος στην ποίηση (το πέρασμα από την ολική σωματική γλώσσα στον προφορικό λόγο,μετλιγότερες απόψεις), Περί τεχνών, 2001,Πάτρα, 53-54, 67-68, 84-86, 106-110.

ΒΟΥΛΑ ΕΠΙΤΡΟΠΑΚΗ

ΤΟ ΓΕΩΣΩΜΑΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΤΗΣ ΤΟΜΗΣ ΤΩΝ «ΓΡΑΜΜΩΝ» ΣΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΣΩΚΡΑΤΗ ΣΚΑΡΤΣΗ

*Οι κινήσεις είναι γραμμές της ζωής
οπώς κυλάνε εδώ κι αλλού
ως τη γραμμή της ίδιας της γραφής
που χορεύει πραγματά και γνώση
κι ο,τι άλλο ωραία θέλει
ωσπου να τελειώνει την αρχή της
αναλαμπή της λαμπής της αναλαμπής.
Και παίζουν λοιπον ελαφρα προσωπα κι απροσωπα
την ελαφραδα στην ελαφραδα
που αφηνεται ηλιος κι αστρα οραματων
ν' αγαπιουνται φως και σκια πραγμα κι ονειρο
μια ωραια γραμμη που ηρεμει ανασα ψυχη μου
και την κανω κινηση
της κινησης που με κανει*

Σωκράτης Σκαρτσής, *Γραμμή*

Πριν ακόμη βρεθούμε μπροστά στο κείμενο του ποιητικού βιβλίου με τίτλο *Γραμμή* του ποιητή Σωκράτη Σκαρτσή, συναντούμε συχνά τη λέξη αυτή, να διατρέχει συμβολικά όλο το Ποιητικό του Έργο και μάλιστα από πολύ νωρίς και σε όλους τους χρόνους της δημιουργίας του.

I

Ας ξεκινήσουμε όμως, από τον ορισμό των θετικών επιστημών, για την έννοιά της - αν και η ποίηση δεν επιδέχεται ορισμούς.

Γραμμή: Ένα σημείο κινούμενο. Αυτο-κινούμενο. Ή το σύνολο των θέσεων που καταλαμβάνει ένα κινούμενο σημείο. Ή το συνεχές ίχνος που χαράσσεται με γραφική ύλη σε μια επιφάνεια και έχει διάφορα σχήματα.

Ένα σημείο όμως που σε κάθε περίπτωση, παράγει κίνηση.

(Πρόκειται για τον γνωστό ως δυναμικό και στατικό ορισμό της γραμμής, αντίστοιχα. - Ας θυμηθούμε δε και το κλασσικό: «Σημείο εστί μονάς έχουσα θέσιν»).

II

Είναι επομένως κατά τα παραπάνω η Γραμμή, ένα σημάδι (σημαίνουν μαζί και σημαινόμενο), ένα αυτοτελώς οργανωμένο Στίγμα, όπως και ο άνθρωπος, το οποίο εμπεριέχει μια Αποφασισμένη Πρόθεση για κίνηση, που το συνεπαίρνει με ορμή προς τη ζωή.

Αυτόβουλο και συνεχόμενο στο σώμα του ως ένα όλον - όρος απαραίτητος για να μπορεί να διαγράφει κίνηση και γραμμή και γραφή. Μια τελεία. - Μια τελεία Ύπαρξη.

Διαγράφει τη γραμμή της παραστατικά, μια και οι ορμές της ζωής -ενεργητικές ή παθητικές- είναι συνυφασμένες πάντα με μια Αναπαράσταση.¹

Αφήνει πίσω του τις ορμές του θανάτου, που απαγορεύουν στο σώμα να αφυπνιστεί από την Επιθυμία και την αναπαράστασή της.

Αφήνοντας όμως πίσω τις ορμές του θανάτου, αφήνει μαζί και την κενή θέση του, που συνοδεύει το σημείο αυτό, καθ' όλη τη διάρκεια της πορείας του: ένα κενό στη θέση της αποφασισμένης στάσης του, για διάθεση προς τη ζωή!

Έτσι το σημείο, γίνεται Σύμβολο και όπως όλα τα σύμβολα, παράγει από μόνο του το κενό της θέσης που το δημιουργεί.

Έχει δε μέσα του, την έννοια της μεταλλαγής-μετουσίωσης. Μετουσιώνει δηλαδή, αυτό που έχει αισθανθεί ως έλλειψη. Τη συμβολίζει, για να μπορέσει να ζει και να δημιουργεί.

Με τον τρόπο αυτό, γίνεται πανανθρώπινο, σαν όλα τα άλλα αποφασισμένα να ζήσουν σημεία και να κινηθούν. Σημεία-άνθρωποι.

Ο άνθρωπος σημειώνεται (γράφεται) με το σημείο του, που τον προσδιορίζει και τον χαρακτηρίζει, κυρίως, από το πώς ο ίδιος προτιθεί και αποφασίζει να ζήσει. Με ποιον τρόπο δηλαδή αποφασίζει να διαχειριστεί το κενό που έχει αφήσει πίσω του, λαμβάνοντας την απόφασή του για ζωή, πώς δηλαδή διαχειρίζεται το νόστο του, το αρχέγονο έλλειμμα του μητρικού Άλλου, το φόβο του θανάτου.

Με τον τρόπο αυτό, η ΓΡΑΜΜΗ καθίσταται οικουμενικό σύμβολο:

Από σπίθα στο χαίνον ιμάτιο της ανθρωπότητας -για να θυμηθούμε τον Χαρμίδη του Πλάτωνα- γίνεται περίγραμμα του σημείου που το γράφει, γίνεται σχήμα, σχηματίζει γράμμα, κονδυλιά, γραμμή κειμένου -ανάγοντας σε φορέα του εξανθρωπισμού τη Γλώσσα- γίνεται αράδα, στίχος, κατεύθυνση, εικαστική αναπαράσταση των φυσικών πραγμάτων, αλλά γίνεται και γραμμή-πράγμα: εικόνα λεπτού νήματος, γραμμή τροχιάς, γραμμή επικοινωνίας με όλες τις τηλε-εκδοχές της, γραμμή πορείας, γραμμή πλευσης, ρότα, σειρά, όριο, ή σε «γενικές γραμμές» εντέλει, στόχος, τέλος, σκοπός του ανθρώπου, που γραμμίζει, γράφει, σύρει γραμμές στη ζωή του, δίνοντας γραμμή στην ίδια τη ζωή του.

Είναι τελικά η Γραμμή, η ανα-παράσταση της ασυνείδητης σωματικής εικόνας του ανθρώπου. Αναπαράσταση ενός Σώματος, που τέμνει το χώρο μέσα στη ρυθμική διάρκεια του χρόνου.

Διαγράφεται δηλαδή και έχει εκ φύσεως, χαρακτήρα Σωματικό!

III

Όμοια με την κάθετη γραμμή που ακολουθούν τα φυτά καθώς αναπτύσσονται, η γραμμή που σχηματίζεται από την κίνηση αυτή (του ανθρώπου) -ευθεία ή ελλειπτική- είναι γραμμή που

συνάδει ή αντιπαρατίθεται στα στοιχεία της φύσης, διατρέχει το χώμα, και τείνει προς τον ουρανό.

Δεν μπορεί επομένως, παρά να ανήκει σε περιβάλλον γεωφυσικό!

Έχει δε σχηματιστεί γραφικά, από τα αρχαία σπήλαια του Λασκώ και της Αλταμίρα [17000-13000 π.Χ.], και τα σχήματα των γραμμάτων, μέχρι τη σημερινή αφηρημένη τέχνη και γραφή και δεν παύει, επαναλαμβάνω, να αναπαριστά από τότε μέχρι και σήμερα, το σημείο-Υποκείμενο (μέσα από το κείμενο). Να αποτελεί δηλαδή τη συντεταγμένη του ανθρώπινου σημείου, ως ολότητα, σωματικά συγκροτημένη ενότητα, αυτόνομη και αλληλοεπηρεαζόμενη και για τούτο συνεχώς προοδευτικά μεταβαλλόμενη πάνω στη γη.

IV

Μέσα σε αυτό το γεωφυσικό περιβάλλον, με την εντροπία του σώματος των πραγμάτων του κόσμου, κινείται και διαγράφεται η ΓΡΑΜΜΗ του ποιητή Σωκράτη Σκαρτσή.

Αυτό το απόλυτα φυσικό περιβάλλον υμνεί ο Ποιητής, όταν μιλάει για τη Γραμμή του γυμνού κλαδιού του δέντρου, που κινείται καθώς το πουλί διαγράφει πετώντας τη δική του γραμμή στο χώρο, ενώ το ακολουθούν κινούμενα τα μάτια του ποιητή, που σχηματίζουν κι αυτά μια γραμμή πορείας, έως τη γραμμή μακρινών δέντρων, έως την κορυφογραμμή, και τη γραμμή του ορίζοντα, των κυμάτων που φέρνει (μακρόθεν) ο ορίζοντας και τα παίρνει πάλι αφήνοντας γραμμές υγρότητας στην άμμο και στη γραμμή του σώματος, που ανακαλεί τη γυμνότητα της μνήμης, της Αλήθειας του κινούμενου σημείου-ποιητικού Υποκειμένου.

Η γραμμή, που χτυπάει τα τύμπανα της σωματικής μνήμης και κάνει τη γραφή να εγείρεται.

Πρόκειται για μια καθαρή κίνηση, που βιώνει και βιώνεται με φυσικότητα. Στην πέτρα, τον αέρα, το νερό. Σε ένα (φυσικό) περιβάλλον ιονισμένο, χωμάτινο και υγρό.

Συχνά μάλιστα, το περιβάλλον αποτελεί και την επιφάνεια, όπου ο τιμώμενος ποιητής γράφει τις κινήσεις της ζωής του: έτσι βλέπουμε στην ποίησή του γραμμές στην άμμο, γραμμή με το βλέμμα, γραμμή ρυτίδας στο μέτωπο κ.λπ.

V

Εδώ, μέσα σ' αυτό το φυσικό χώρο, και διερχόμενοι από τέτοια μονοπάτια μνήμης, πάνω σε λεπτό νήμα τεντωμένων Γραμμών, οδηγούμαστε στο σημείο της Τομής τους.

Τομή (σύμφωνα πάλι με τις θετικές επιστήμες - και όχι μόνο) είναι ο κοινός τόπος συνάντησης των Γραμμών, αλλά και σημείο της διαίρεσής τους.

Τομή δε επιφανειών, είναι μια άλλη γραμμή, μια παύση, διακοπή, αυτό που χαρακτηρίζεται με τον ειδικό όρο «ασυνέχεια», είναι ένα άνοιγμα, χάσμα, σχισμή.

Αν επιχειρήσουμε κι εμείς μια αναγνωστική στάση-τομή, διαβάζοντας «κάτω απ' τις γραμμές» και μεταξύ των νοημάτων, αντιλαμβανόμαστε ότι, το σημείο της τομής τους καταδεικνύει και την ουσία τους: την ουσία τους ως υπαρκτών φυσικών Πραγμάτων, αλλά και την αλήθεια τους ως πραγματικών Σωμάτων.

Τα σώματα των πραγμάτων και των γραμμών του Ποιητή Σωκράτη Σκαρτσή, τέμνονται στο κέντρο τους. Το κέντρο του κόσμου.

Στο σημείο δηλαδή που τα γεννά.

Στο σημείο της Αρχής. Με το τέλος να περιέχεται εντός της.

Αρχή και τέλος συνυπάρχουν στο κινούμενο σώμα,

με την επίγνωση του πεπερασμένου, την επίγνωση της έσχατης δικαιοσύνης. Έσχατη γνώση, που καθορίζει δίκαιη ζωή, δίκαιες πράξεις, πηγάζουσες από δίκαιες αποφάσεις. Είναι η συναίσθηση που προκαλεί την ευλάβεια, το δέος, την προσοχή, το σέβας, την αιδώ.

Αιδώς, αιδόιο, εδώ.

Μια συχνή φράση-στίχος, ένα στοιχείο αυτοαναφοράς, το οποίο διατρέχει ως άλλη «επωδός», το ποιητικό σώμα των κειμένων του Ποιητή.

Πρόκειται για τη γυμνή ουσία της ύλης. «Το Πράγμα του Κόσμου»!

Η θέση που κατέχει το κομβικό αυτό σημείο-τομή, το καθιστά και τίτλο ολόκληρης Συλλογής του Ποιητή (εκδόσεις Όστρακα, 1984).

Επιτείνεται δε η σπουδαιότητά του, αν προσέξουμε, ότι παριστά ο ίδιος γραφικά την ουσία του, στο εξώφυλλο του ομότιτλου βιβλίου, με μια γεμάτη κίνηση μονοκονδυλιά.

Το κέντρο του σώματος όμως, είναι και το κέντρο του κύκλου που διαγράφει ο άνθρωπος καθώς κινείται. Ο άνθρωπος σαν Σημείο, μια κουκίδα προς το συν-πλην άπειρο, που διαγράφει τη γραμμή του περιμετρικά και καταλήγει κοχλιωτά πάλι στο κέντρο (του εαυτού του), όπως σχηματικά παρατίθεται -με χαρακτήρα επωδού και πάλι- σε ένα δεύτερο εικαστικό σχέδιο του Ποιητή, στο έργο του «ΕΝΑ ΕΡΩΤΙΚΟ» (εκδόσεις Όστρακα 1981).

[Ας κάνουμε μια παρέκβαση εδώ, για να θυμηθούμε την άποψη των Αναλυτών για τη μονοκονδυλιά, ως «απόλαυση του (εκτός νοήματος) γράμματος, δηλαδή την απόλαυση της γραφής την ώρα που βιώνεται πριν ακόμη αποκτήσει νόημα!»]

Τ

ο κέντρο του σώματος, το πράγμα του κόσμου, είναι η συνέχεια της ζωής, αλλά και η χαρά της γραφής και της τέχνης.

Έτσι συμβαίνει στα πράγματα, έτσι γίνεται με τα πράγματα «και είναι καλά. Και όμορφα», λέει συχνά, ο Ποιητής Σωκράτης Σκαρτσής.

Βρισκόμαστε δηλαδή, μπροστά στην αποδοχή της Φύσης του κόσμου! Αποδοχή της φύσης της γέννησης, της πηγής της γέννησης, ως τη γέννηση της φύσης. Και δεν είναι άλλο από Αγάπη. Μια διαρκής ζωή που παράγει τη ζωή και για τούτο δεν μπορεί παρά να είναι Γενετική.

Άρα άκρατα Ερωτική!

VI

Ο Έρωτας στην ποίηση του Σωκράτη Σκαρτσής, βιώνεται ως εμπειρία της απώτατης αρχέγονης ευτυχίας του ολόκληρου σώματος - δύο στο ένα και ένα στο δύο. Εμπειρία μιας ευτυχίας που δεν κατέχομε την έννοιά της, αλλά μόνο μπορούμε να νιώσουμε τις συνθήκες της. Εμπειρία της πληρότητας, η οποία, την στιγμή που την κατέχομε, στην πραγματικότητα μας κατέχει. Που δεν επιτρέπει στον άνθρωπο να τη συλλάβει με τη σκέψη, δεν την ξέρει, δεν τη γνωρίζει, παρά μόνο τη νιώθει. Και που δεν μπορεί να τη λησμονήσει, αφού ο χρόνος δεν έχει τη δύναμη να σβήσει την Εμπειρία.²

Είναι βιωμένη εμπειρία η Γραμμή, στην ποίηση του Σωκράτη Σκαρτσής, με τη συναίσθηση της ευτυχίας την ώρα που βιώνεται, η στιγμή δηλαδή που η γραμμή του σώματος, καθώς βρίσκεται σε αρμονία με το περιβάλλον, τέμνεται με τη γραμμή των γλωσσικών συμβόλων, γεννώντας νέες ΓΡΑΜΜΕΣ.

VII

Συντελείται με τον τρόπο αυτό, μια ποιητική ερωτική Πράξη, μια γλωσσική πραγμάτωση. Ολοκληρωμένη, τόσο σαν πρόθεση-ψυχική μαρτυρία που την παράγει όσο και σαν εκτελεστική ενέργεια για τη δόμηση της ποιητικής μορφής. Και όπως όλες οι φυσικές πράξεις, έτσι και τούτη, με φυσιολογικές συνέπειες: Σύμπραξη μορφής και ουσίας, (corpus και animus), που αγκαλιάζονται γυμνά και δίνουν Έργο. Έργο, ως φυσική, γυμνή σωματική κίνηση, χωρίς θεωρίες, ορισμούς, ειρωνείες ή τεχνάσματα της σκέψης.

Πρόκειται για καθαρή ποίηση -το καθαρή όχι σαν ιστορικο-λογοτεχνικός όρος- αλλά Καθαρή, πραγματική, δηλαδή σωματική, φυσική, άρα έντιμη με τα πράγματα.

Αλλά αυτό σημαίνει ποίηση με Ηθική.

VIII

Μιλώντας για Ποιητική Ηθική, στο Έργο του Σωκράτη Σκαρτσής, σημαίνει (εννοούμε) ότι είναι Έργο της αλήθειας, ως προς την αποδοχή της Ανάγκης που το παράγει, και συνάδει με τη μορφή του.

Χωρίς εξεζητημένες λογοκατασκευές ή εντυπωσιακές επιλογές παραδειγμάτων στους συνταγματικούς του άξονες. Λιτός στίχος, αποφασισμένος, σίγουρος, της Αλήθειας, της Απλότητας, της Ανάγκης.

Ένα πραγματικό, σωματικό διάνυσμα, που ΕΙΝΑΙ και συγχρόνως διαγράφει μια αύξουσα πορεία, αναπτυσσόμενη, άρα ΑΙΣΙΟΔΟΞΗ.

Πρόκειται για την αισιόδοξία της αποδοχής των πραγμάτων.

Γι' αυτό είναι Αισιόδοξη η γραφή του, όπως, κατά τη γνώμη της ομιλούσας, αισιόδοξη εν γένει φαίνεται πως είναι και η δημιουργική (ποιητική) του πρόθεση.

Ακόμα και ο θάνατος, μέσα στις σελίδες του Ποιητή, μπαίνει τόσο απλά, όπως μπαίνει στη ζωή μας και τον δεχόμαστε έτσι, όπως είναι, γιατί έτσι είναι, και δεν είναι Σαν φυσική εκδοχή της κίνησης των σημείων της ύλης. Αυτό συμβαίνει από τα μετεφηβικά του ποιήματα, που περιέχονται στα *Αλλά προσωπα της ζωης (Περί Τεχνών, 2002)*, μέχρι και σε νεότερα έργα, όπως το *Μαρμαρο της απλας* (εκδόσεις Καστανιώτη 1989).

Πρόκειται για την ΑΙΣΙΟΔΟΞΙΑ της αποδοχής της φύσης του κόσμου!

IX

Με τέτοιο τρόπο συνέχεται το ποιητικό corpus του Σωκράτη Σκαρτσή.

Έργο συγκροτημένο ως ένα όλον, με παγκόσμια διακειμενικά στοιχεία, αλλά και αυτοαναφορές που λειτουργούν ως αιτιώδεις σύνδεσμοι, ανεξάρτητα αν πρόκειται για ποιητικά κείμενα, πεζά ποιήματα, ή και σχόλια φιλολογικής υφής που ενυπάρχουν στις πολυάριθμες μελέτες του:

γραμμη αγαπημενη

αφημενη μονη

μα.

(όπως χαρακτηριστικά κλείνει η ομότιτλη Ποιητική του Συλλογή).

X

Γραμμή-γραμμή στην Ποίησή του, διανύουμε νέες γραμμές, που τέμνονται με το σώμα της Ποίησης, ένα ποιητικό διάνυσμα που σαν γλώσσα συμβολική, γλώσσα μέσα στη γλώσσα, κώδικας μέσα στον κώδικα, τέμνεται με τη σειρά της αναπότερεπτα, κάθε φορά που συναντιέται με τη ΓΡΑΜΜΗ του αναγνώστη της.

Η τομή αυτή των γραμμών του Ποιητή και αναγνώστη -αυτό δηλαδή που ονομάζουμε «πρόσληψη»- λαμβάνει χώρα, μέσα στα πλαίσια και με την προϋπόθεση της κοινής αποδοχής των όρων του πραγματικού. Όταν δηλαδή και ο αναγνώστης μπορεί να ακροάται τους ανεπαίσθητους ήχους της φύσης που ζει, και την αισιόδοξη σιωπή της, [- όπως πολύ μεστά αναλύονται από τον ίδιο, στο δοκιμιακό έργο του *Ο ΑΚΡΟΑΤΗΣ* (εκδόσεις Κάκτος, 2001)].

Να 'χει δηλαδή κι εκείνος δεχτεί τα πράγματα με απλότητα, όπως υπάρχουν, δίνοντας αξία στο χώμα, το νερό που τον γέννησε, στον άνεμο, την πνοή, που μέσα της εμφορείται η αγάπη και ο Λόγος, την *Ανασα της αθανασιας* -αυτήν την άνασσα- που αποτελεί και τίτλο συλλογής του Ποιητή (εκδόσεις Γκοβόστη).

XI

Η Γραμμή εν κατακλείδι, αποτελεί μέγιστο (αυτοαναφορικό) στοιχείο στην Ποίηση του

Είναι η εξασφαλισμένη συνοχή της ελάχιστης κίνησης, πριν περάσει στο συμβολικό, πριν γίνει σχήμα, γράμμα, κι ακόμα ίσως πριν γίνει πρόθεση νοήματος. Η κάθε κίνηση.

Περαιτέρω, αφού συμβολιστεί και συμβολοποιηθεί από τον Ποιητή, λαμβάνοντας το ελάχιστο νόημα της συλλαβισμένης λέξης, η Γραμμή γονιμοποιείται σε νέες γραμμές, συντάγματα λέξεων, γραφές, κείμενα Ποίησης που, όπως κάθε αληθινή Τέχνη, δεν παύει να υπηρετεί από την πλευρά του ανθρώπου, τον κύκλο της Δικαιοσύνης της Φύσης: Να

επιστρέφει δηλαδή τα πράγματα, διασκορπίζοντάς τα ως νέα δημιουργήματα, πίσω, στην προέλευσή τους. Για τη Συνέχεια της Τέχνης, της φύσης, του ανθρώπου, μέχρι - Μέχρι πού, άραγε, μπορεί να φτάσει η Ποίηση, Ποιητή Σωκράτη Σκαρτσή;

Σημειώσεις

1 Φρανσουάζ Ντολτό, *Η ασυνείδητη εικόνα του σώματος*, μετ. Ελισ. Κούκη, εκδ. Βιβλιοπωλείο της Εστίας, 2003, σελ. 53 επ.

2. Uberto Clliberti, *Τοπία ψυχής*, μετάγρ. Έφη Καλλιφατιδη, εκδόσεις Ίταμος, σέ' 249 επ.

Ομιλία σε τιμητική εκδήλωση του Πανεπιστημίου Πατρών, 2008, στο βιβλίο *Ο ποιητής Σωκράτης Σκαρτσής*, τιμητική έκδοση Εδόσεων Πανεπιστημίου Πατρών και στο περ. *Θέματα Λογοτεχνίας*, αρ.36, Γκοβόστης, Αθήνα 2008.

ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΑ ΣΗΜΑΙΝΟΝΤΑ ΣΤΟ ΠΟΙΗΤΙΚΟ ΓΙΓΝΕΣΘΑΙ ΤΟΥ ΣΩΚΡΑΤΗ Λ.ΣΚΑΡΤΣΗ

Τα πενήντα ένα αμιγώς ποιητικά βιβλία του ποιητή Σωκράτη Λ. Σκαρτσή, εκδεδομένα σε διάστημα εξήντα ενός ετών, αποτελούν ασφαλώς ένα ώριμο έργο, που από μόνο του έχει να καταθέσει αποκλειστικά δική του άποψη για τα ποιητικά πράγματα. Έναν μόνο αναγνωστικό περίπατο αν ευτυχήσει κανείς, θα αναδυθεί έμπλεως εαυτού από τις σελίδες του. Αν προστεθούν σ' αυτά τα πεζο-ποιητικά έργα του, οι πολλαπλές ανθρωπολογικές μελέτες του για τη γλώσσα, τη λογοτεχνία, το λαϊκό λόγο, οι πλείστες λογοτεχνικές μεταφράσεις έργων σύγχρονων ποιητών, αρχαιοελληνικής γραμματείας και κειμένων των ανατολικών λαών, η επιμέλεια ανθολογιών, οι επιστημονικές μελέτες, φιλολογικά δοκίμια, άρθρα, σχόλια και δημοσιεύματα, καθώς και οι εκδόσεις πλείστων βιβλίων και περιοδικών από το 1960 μέχρι σήμερα, διαπιστώνει εύκολα κανείς το εύρος και τον πλούτο μιας παρακαταθήκης των νεοελληνικών γραμμάτων, από την οποία μόνο μπορούμε να προσλαμβάνομε, να αντλούμε, θεωρώντας και εκτιμώντας τη ως πηγή πλέον της νεοελληνικής λογοτεχνικής Ιστορίας.

I

Η προπαιδεία του σε κλασικές, ευρωπαϊκές ποιητικές φόρμες, εμποτισμένη από έντονη βίωση του δημοτικού τραγουδιού και της νεοελληνικής παράδοσης είχε ήδη δώσει δείγματα γραφής πραγματικής ποιητικής σπουδής σε πολλά ποιητικά είδη από την εποχή του μεσαίωνα, αλλά και σε παραδοσιακές ποιητικές εκδοχές, με ρίμες¹, σονέτα², τριολέττα,

¹ΥΦΟΣ: *Το τι να κανω; Δυστυχω: Το γελιο η το κλαμα/ μου παιει καλυτερα; Μα ποιο μπορεί να πει τον ποθο;/ Κλαιγε, μοιρα μου ξεχωρη, τι παιζω εγω ενα δραμα,/ οπου αλλα δειχνω, αλλα ζω, και ακομη πιο αλλα νιωθω.* (1951-53). Επίσης:

ΝΑΟΣ: Ειν' η ψυχη μου ενας ναος/ που τους θεους του κλεινει/ κι είναι καθενας τους λαμπρος,/ πιστή είναι σ' ολους, δινει/ παντου την υπαρξη της/ -κι ειν' οι θεοι ολακεροι δικοι της.// Κι ειναι καθενας τελειωμενος,/ καλος και πληρωμενος,/ μες στην ψυχη μου ολοκλειστός/ λευκος ναος.

ΑΚΡΟΓΙΑΛΙ 2: Δε βουλομαι και πεθυμω,/ Χωρις αιωνια ν' απολαω./ Και τι ζητω να βρω,/ ποιας μοιρας ρουχο ραβω/ (...)/ Ας ζω στην ταχια της στιγμης/ και στ' απειρου το χρονο/ μιας ροδαυνης τ' αστερι/ η μιας νυχτιας η τ' όνειρου/ στα πληθι, κι απο τουτα μονο,/ κι ας ειμαι πανω απο την υπαρξη μου/ κι απ' το σταματημα ζωης,/ δεν εχω κι εχω μονο φαντασιás το χειρι,/ ονειρο γης και τ' άπειρου/ φυλαω τη σταση μου δικη μου, τα πιο αφταστα της σκεψης στο κορμι μου.

ΣΚΕΨΗ: Κι εχω στα στηθια μου και τη ζωη μου/ δικη μου, στην αληθεια μου κλεισμενη./ ξεχωριστο πετραδι στη βουλη μου,/ μαγναδι που συχνα μου ξεμακραινει/ και νταινει την αναγλυφη μορφη μου./ ΑΝΟΙΞΗ ΣΤΗΝ ΠΛΑΤΕΙΑ I.: (...) αγερι, και δεν ξερω τι να κανω/ στους μιλημους/ της ανοιξης που γυρο πιανω (...)

μπαλάντες, τρίστιχα, οκτάστιχα³ και άλλες κλασικές ποιητικές μορφές, πριν την πρώτη εκδοτική εμφάνισή του με το ποιητικό έργο *Πρώτη Γραφή*, το 1958. (Λ.Ο.Φ. Αθήνα, Οστρακα 1978)

Με τα νεανικά ποιήματα και κυρίως με την *Πρώτη Γραφή* του φοιτητή ακόμη της φιλοσοφικής Σωκράτη Α. Σκαρτσή, προοιωνίζεται αδρά, ευδιάκριτα, η μετέπειτα πορεία του, τόσο ως προς την προθετική ποιητική ύλη, όσο και την ποιητική μορφή της: η αδιάσπαστη δηλαδή αρχή της ενότητας ποίησης και ζωής. *Για την ποίηση, Γλώσσα και πραγματική ζωή είναι το ίδιο*, θα μας πει σε μετέπειτα μελέτη του για το *αίνιγμα*⁴ και το λαϊκό λόγο. Από την *Πρώτη Γραφή*, συλλογή με ποιήματα λίαν ολιγόστιχης μορφής και εξαρχής ατονικής, που επιλέγεται ως δήλωση και θέση του για τα ποιητικά πράγματα της εποχής, η ποιητική ύλη του εμφορείται, αδιάλειπτα μέχρι σήμερα, από την «κοσμική» υπόσταση και αξία του ανθρώπου, καθώς και τη γενετική, ερωτικά λειτουργική φύση του προφορικού κατ' αρχήν Λόγου, όπως «μοιράζεται» επι-κοινωνούμενος γλωσσικά, μέσω της γραφής και της τέχνης, πάνω στο βάθρο όλων, που δεν είναι παρά αυτή τούτη η Φύση.

*Ο λογος μου/ παλιος/ για σε θα πει

* Κρυφο δεν έχεις/ στον κοσμο/ που μεσα του εισαι

* Ολα οπως ηρθανε καλα./ Ειμαστε εμεις.

* Ζηταμε το κρυφο κλειδι/ καθως το βλεπουμε στα χερια μας.

* Εισαι/ που δε μπορεσα να πω.

* Το τιποτα/ κι εσυ / το μονο.

Η ποιητική αυτή τάση και στάση ενυπάρχει, φερόμενη ομοιότροπα και στα ποιητικά του έργα της επόμενης δεκαετίας: *Ανοιξη* (1961), *Λαλώ*⁵ (Οστρακα 1961, 1978), *Νερο στις μερες* (Οστρακα 1964, 1978), *Δεκαοχτω ποιηματα* (Οστρακα 1971), *Δεκα τραγουδια* (Οστρακα 1972), *Μελι στο νερο, σημερα*⁶ (Οστρακα 1973, 1978), *Η πρώτη γραφή και άλλα ποιηματα* (Οστρακα 1976, 1978), *Τραγουδισματα*⁷ (Οστρακα 1974, 1978).

ΤΟ ΚΑΛΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ: (...) Το παραμυθι το κακο/ μη μου το ζαναπεις/ κι εγω, θα δεις/ πώς θ' αγαπω τη ρηγοπουλα./ Ελα, μην κλαις, γιαγιουλα!

ΧΩΡΙΑΤΙΣΣΕΣ: Στη γη κολλατε, μες στα ποδια σας τα σβολια λειωνετε,/ κι ολανοιχτα στα πλατια ματια υψωνετε. (1954)

² *ΟΝΕΙΡΟ: (...) Μου δωσανε –ωιμε– σφυρι κι αμوني./ μα το Χρυσαφι ποιος θα μου το δωσει,/ ποιος θα μου δωσει την αυγη που ιδρωνει./ Θα ζησω οπως πρωτα, ο δολιος, ζουσα/ που μ' εζωνε σφιχτα Ασκημια τωση;/ Ποτε, ποτε, ποτε! Μα που 'ν' η Μουσα; (1952-53)*

³ *ΚΑΘΕ ΜΑΣ ΣΤΙΓΜΗ: Κάθε μας στιγμη μ' ευθεια μοιαζει,/ διχως αρχη και τελος καθε απαντοχη μας,/ να βρουμε τις ακρες μας τρομαζει,/ διχως θυμηση και μελλον δε μπορεί η ψυχη μας./ Και ειμαστε, γραμμες για να γενναμε/ και ειν' ο κοσμος, τελος να μας φερνει. (1952)*

Επίσης: ... η ορμή μου..... /γινηκε βλεμμα, αλλου εχαθη. Θα τολμησω/ όμως να υμνησω την αγαπη που με δενει/ μακριαθε στη μορφη σου αλαργεμενη. (1952-53)

⁴ Σωκράτης Α. Σκαρτσής *Το Αίνιγμα*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα 1994, σελ. 56.

⁵ *Κιρκη και Βασιλικούλα μυρουδια της λαμψης/ λυγερη τρυφεραδα/ με την κουπα παντα στο χερι/ μ' όλα τα οστρακα στα ματια/ να γυαλοκοπανε, κοριτσάκι μου/ γυναικα μου, λαλω σου/ Λαλω. (Λαλω, 1961)*

⁶ (...) μ' ενα λογο που λείπει κι ενα λογο που σωπαινει/(...)/ σωπαινουν γραμμες κι οστρακα/(...)/ κι οπου λογος ειπει// γεμιζει ο κοσμος ματια μοναχα/(...)/ κι ειναι γυμνια η αρχη και γυμνια το τελος.

* Δε ζητω τιποτα,/ μονάχα να τελειωσουν τα δαχτυλα μου στο φως/ κι ενα κομπο νερο για να μεινω/ δε ζητω τιποτα,/ μονο μια θεση κι ενα τοπο να σταθω/ για να μεινω στον κοσμο/ να περπατω πανω στο χωμα κοντα στα νερα:/ δε ζητω τιποτα,/ ν' αγγιζω μονάχα τον κοσμο με δικα μου δαχτυλα/ κι ουτε κοκκο χωμα δεν παιρνω/ δε χανω σταγονα νερο:/ δε ζητω τιποτα,/ μοναχα το χρυσο προσωπο το μοναχικο πουλι/ και να τελειωσει η μοναξια μου στο φως/ μοναχα την ανασα μου εξω απ' τον κοσμο/ κι ολο τον ερωτα της καρδιας μου/ μονάχα την αληθεια πως ειμαι,/ η αληθεια ειναι νικη,/ μονάχα να νικησω. (απόσπ., *Μελι στο νερο σημερα*, 1978, σ. 37)

Ανδρέας Μπελεζίνης: *Το μελι στο νερο, σημερα του Σ.Α. Σκαρτσή*, Οστρακα 1973 και Αχαϊκές Εκδόσεις 1987.

⁷ *Κορμί λυγός/ στη λυγαριά σου μέση/ μπρος απ' τον κόσμο/ εμπατή/ και τα νερά μεθύσανε/ ποτάμι. (Τραγουδίσματα, 1974, 1978.)*

ετσι / χαρου τις πετρες/ τρυφερο μυστικο.

Ανασυντάσσοντας τη δομή του παραδοσιακού και λόγιου στίχου, προσχωρεί σταθερά σε νέα, ελεύθερη, πρωτοποριακή γραφή, κάτι που δεν αποτελεί μάλλον απλά ένα νέο ποιητικό πειραματισμό, αλλά περισσότερο μια ανάγκη να επαναδιατυπωθεί το ποιητικό υποκείμενο με νέα, πιο ολοκληρωμένη, ουσιαστική έκφραση. Αφαιρετική διάθεση που δεν επιλέγεται από το ρυθμό της εποχής, αλλά από ανάγκη αμεσότητας, κάνει τη γλώσσα δραστική, παρακάμπτοντας όποια διακινδύνευση πρόσληψης του ποιητικού του σύμπαντος από τον μη δαφνήλις εμπρίθειας αναγνώστη. Πρόκειται για τη διατύπωση της βιωματικής εμπειρίας ενός ανθρώπου ποιούμενου από τη φύση που ποιεί εαυτόν διαλεγόμενος, σε βαθειάς άροσης ποιητικά εδάφη.

Τη βιωματική εμπειρία⁸ και την απόδοσή της με λιτές, αλλά σημαίνουσες και δη επαναλαμβανόμενες λέξεις, επιλέγει ο ίδιος ως αυτοτελή και μόνη μέθοδο στην ποίησή του, ως Πράξη-ποίηση ζωής – μια εκ του αποτελέσματος ενεργή αντίσταση σε κάθε απώλεια. Η ποίηση με τον τρόπο αυτό καθίσταται ένα «μεταβατικό» αντικείμενο στην ουσία του, όπως άλλωστε ερωτικό μεταβατικό αντικείμενο είναι και ο ίδιος ο λόγος, που παίρνει σάρκα και οστά στο «βλέμμα» του συμπράττοντος ποιητικού αναγνώστη (όπως αναλύει ο ίδιος διεξοδικότατα τη σχέση αυτή στη δοκιμακή μελέτη του *Ο Ακροατής*, Κάκτος 2001), δια του οποίου επιτυγχάνεται η Αναγνώριση, ή αλλιώς *Οικειότητα* – μια συχνά εκφερόμενη λέξη στην ποίησή του.

Με τον τόπο αυτό, το υποκείμενο του λόγου συναρμόζεται με εύτακτη αρμονία μέσω της διαλεκτικής: από το ρηματικό, ενεργητικό *λαλώ* π.χ., έως την ονοματοθεσία του διαχρονικού σημαίνοντος της *Λαλώς* – μιας ευανάγνωστης και αληθούς παρουσίας, που ουδόλως θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως «ποιητική περσόνα», αφού συμπαράγει το λόγο ως έτερο μέρος του, στην ποίηση του Σ.Λ.Σ.

Τα συχνότατα ποιητικά του σημαίνοντα, *πηγή, σταλαγματιά / σταγόνα-στάλα, νερό, βροχή, κύματα, θάλασσα, υγρότητα, γυμνότητα*, που περιέχουν τον πανανθρώπινο νόστο, αποτελούν για τον ποιητή, όπως ακριβώς και στη φύση, πηγή ζωής και εξελισσόμενα σταδιακά, γίνονται τελικά πλωτός δρόμος⁹ για την επιστροφή στη ρίζα της φυσικής λειτουργίας των πραγμάτων, όπου και επιστρέφει διαρκώς με σχέδια τη γλώσσα και τη γραφή. Εκεί υπάρχει ζωντανός, συνεκτικός και ακμαία ενεργός, ξεκινώντας πάντα νέος και νοηματοδοτώντας σταθερά την έννοια της συνέχειας και της δημιουργίας. Με τη σιγουριά μάλιστα πάντα, ότι *ετσι είναι τα πράγματα και είναι καλά*.¹⁰

⁸ J. Lacan “Ou pire...”, *Scilicet* 5, *Seuil*, σ. 5, *L' Etourdit*, σ. 35.

⁹ Γιώργος Κ. Μύαρης, «Στο ακρογιάλι της ποιητικής θάλασσας του Σωκράτη Σκαρτσή», περ. *Θέματα Λογοτεχνίας*, τχ. 38/2008, σ. 76 επ.

¹⁰ «Τραγούδια εικόνων» I. (1999): *Ποταμι ποταμακι ποταμος./ πρωτα εσυ κι εγω γυμνος/(...)/λαμψεις του νερου στο θολο του κενου/... που μας αφηνει ωραια/ νεον εμενα εσενα νεα.*
«Λαμπρος» (1980): *Βροχη ολη η γλωσσα μου στα πραγματα ολοκληρα/ του ηλιου, πατερα,/ κι εσυ πεθανες ολοκληρος πραγμα/ γλωσσα αγαπημενη/ βροχη./ Τωρα σωπαινω πραγματικα ολοκληρος/ στη λιακαδα των πραγματων./ Το νερο δε σταματησε/ τα φυλλα προχωρανε/ πηρα παλι τους δρομους των αλωνιων/ που ασπριζουν ν' ακουμπανε όλα/ το δροσερο τιποτα./(...) / Πεθανες κι η γλωσσα μου γελαει/ ολομοναχη./.../ Εδω που ζω παλι με τα θαλασσινα/ η ευγενεια εχει το ονομα σου/ τις ευαισθητες γραμμες στην αμμο του νερου./.../μελετω τις γραμμες ευτυχισημενος/ και μονος δηλαδη ολοκληρος δηλαδη σ' όλα/ ολα ενα ενα αγαπημενα/ ειναι ολα το καθενα./.../ Ευλογησε με./ (Σ' ακουω)/.*

II

Η ποιητική του πράξει εκφέρεται με τον τρόπο της προφορικότητας, όπως την ανέλυσε αργότερα, στο σχετικό δοκίμιό του το 1995,¹¹ με μια γλώσσα που προϋποθέτει την προαφομοίωση της φυσικής εκφοράς του προγονικού λόγου: μια καθαρά «μητρική» γλώσσα, εκφερόμενη με την οικεία απλότητα ή απλή οικειότητα του παππού και της γιαγιάς, η οποία παράγει και παράγεται συγχρόνως, μακριά από λογιότητες ή επιστημονικότερες επινοήσεις.¹²

Πρόκειται για μια γραφή που απηχεί τη λαϊκή γλωσσική συνείδηση της ελληνικότητας, και συγχρόνως του κάθε γεωγραφικού τόπου, γιατί εμπεριέχει τη βιωματική αντίληψη της κυκλικής ροής του χρόνου, τους νόμους της φύσης και της άκρατης δικαιοσύνης της, και δη από τη μήτρα της γης μέχρι τον ουράνιο θόλο. Μια γραφή επομένως, που περιέχει τη «δικαιοσύνη» της βίωσης που διαπραγματεύεται.

Για την ακρίβεια, η γραφή του Σωκράτη Σκαρτσή, διαπραγματεύεται μια γλώσσα εν τη γενέσει της. Δεν περιγράφει, αλλά καταφάσκει και προτάσσει ρηματικά, επιφωνεί, σημαίνει χωρίς να ερωτά, και παρατίθεται συντασσόμενη με τα φυσικά πράγματα (εκφερόμενη π.χ. σε στίχους με επιφωνηματικές κλητικές μπροστά στην ομορφιά της απλότητας κ.λπ.). Εφορμάται από την εμπειρία και κατευθύνεται προς την αιτιώδη συνάφεια των πραγμάτων, ως μήση στη «μαντική», αναλογική δηλαδή, «ερμηνεία» τους, που επιδρά στην οργάνωση του λόγου και την έκφρασή του. Μύστης και μουόμενος,¹³ συντροφεύεται διαρκώς διαλεγόμενος, με παρόντα τον Άλλον, τόσο ως ελάχιστο απαραίτητο όρο, όσο και ως βουλευτική κατεύθυνση, όπου θα συντελεστεί κάθε φορά το ποιητικό αποτέλεσμα.

Με τον τρόπο αυτό άλλωστε, οργανώνεται το ποιητικό *EINAI* εξακολουθητικά και στα επόμενα έργα: *Σωκρατής Επιταλιωτής, θαλασσινος*¹⁴ (Οστρακα 1974), *Οστρακα* (Οστρακα 1976, 1978), *Ασκήσεις Α' και Β', Χρονικοί του ερωτά, Μια δευτερή γραφή* (Οστρακα 1978), *Κουρος του Νοστού*¹⁵ (Οστρακα 1978), *Οστρακα μνημης*, (ανθολογήση, Οστρακα, Έκδοση Δήμου Πατρέων 1982).

¹¹Σωκράτης Α. Σκαρτσής, *Η προφορικότητα*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα 2002.

Επίσης, *Μικρό δοκίμιο για τη Γλώσσα*, Παρατηρητής 1995, *Οι άλλες ώρες*, Γαβρηλίδης 2006, αλλά και *Το δημοτικό τραγούδι τ. Α'*, Πατάκης 1984, '86, *Εισαγωγή στη λαϊκή λογοτεχνία και Μικρομορφές της λαϊκής λογοτεχνίας*, Ελληνικά γράμματα 1994, 1999, κ.λπ.

¹²*Στην αρχή η καλή Λαλώ/ έγινε ο εαυτός της/ μετά το βλέμμα της/ χρωματίσε στο νου μου το γιατί/ κι ύστερα τα χερια της/ μου 'δωσαν το συμπαν/ Λαλώ τα ματια μου/ η ψυχη μου τα κανει τραγουδι/ κι η καλή μου ιστορία από κει.* («Απουσία», «Λαλώ», «Λογος», 1961)

¹³Θανάσης Νάκας, «Σωκράτης Σκαρτσής: μύστης και ποιητής της γλώσσας», στο: *Ο ποιητής Σωκράτης Α. Σκαρτσής, τιμητική έκδ. Πανεπιστημίου Πατρών*, 2008, σ. 19 επ., και περ. *Θέματα Λογοτεχνίας*, τχ. 38/2008, σ. 105 επ.

¹⁴(...) *ε Αλφειε, Αλφειε Επιταλιωτη αγορι μου,/ θελω, θελω τη θαλασσα/ ολη τη γλυκα που λεγατε/ στο νησι που μου φτιανате να μετραω Σωκρατης εαυτω/ τη γλυκα εκεινη την παλια ιστορια/ του κοσμου (...)* νερο στον αντρα του αγοριου που προχωρει για τη θαλασσα,/ θαλασσα θαλασσα θαλασσα,/ ποταμος ερχομαι Ροφιας/ γλυκα η ζωη ο θανατος/(...)/ μια λεξη υγρη κυλουμενη/ μιλουμενη./ Σωκρατης επι της αμμου. (απόσπ., *Σωκρατής Επιταλιωτής, θαλασσινος*, Οστρακα 1974, 1978, Παρατηρητής 1998, στο: *Γλώσσικα και ποιητικά*, β' έκδοση συνολικής και συμπληρωμένη, εκδ. Ελληνικά Γράμματα 2000. Ανδρέας Μπελεζίνης, «Γλώσσα και γραφή στην ποίηση του Σκαρτσή», περ. *Μανδραγόρας*, τ. 53/2015, σ. 89 επ.

¹⁵(...)/ *κι εγω Σωκρατης Σκαρτσης του Λαμπρου και της Πολυξενης/ γεννημενος καλα το τριανταεξη, χλια εννιακοσα,/ λοξος, ακομματιστος, ζωντανος ακομη./ πατηρ τριων τεκνων κι αγαπημενος της αγαπημενης του./ ικανος να γραφει καποια ποιηση/ να διαβαζει αρχαγια ελληνικα με βιβλια βαβυλωνιακα ινδικα πρωτογονα και τετια/ χωριατης και φιλος του καμμινηγκς/ σ' ενα παραθυρο του Ριου μπροστα στον κοσμο/ κι εδω, με τα χαρτια, μιλουμενος.* (*Κουρος του νοστού*, 1978)

Τα πραγματικά στοιχεία που κάθε φορά ιστορούνται, γίνονται αποδεκτά από τον ποιητή ως άλλος λειτουργικός μίτος, ή ως άλλος φυσικός «γρίφος», ο αρχέγονος και γνωστός ιστορικά «κόμβος», που ακόμη και αν δεν μπορεί να λυθεί, κόβεται με την επαφή του, η οποία υποκινεί έντονα τη δημιουργική ορμή του ποιητή, παρακινώντας τον στη χαρά της δημιουργίας. Το αξιόλογο είναι ότι ο ποιητής, συναισθανόμενος τα πράγματα, γνωρίζει πως η επαφή με το γρίφο αποτελεί και τη λύση του, τόσο δηλαδή με τη διατύπωσή του, όσο και για την αναγνωστική του πρόσληψη. Με την ενσυναίσθηση και γνώση αυτή, το έργο καθίσταται ένα νόημα που υπάρχει με τη φυσική συσχέτιση των στοιχείων που το παράγουν, από πρωταρχικό, ομιλητικό σημαίνον που αποτυπώνεται ως αναγνώσιμη λέξη, μέχρι το ποίημα ή ολόκληρες συνθέσεις ποιημάτων, διαφοροποιούμενων ως αυτούσια, αυτοτελή έργα, εντέλει δε μέχρι το εν συνόλω έργο του ποιητή.¹⁶

Η ποιητική λειτουργία συντελείται με ενσυνείδητα προ-επιστημονική γλώσσα. Πεπαιδευμένος ο ποιητής στο παγκόσμιο ποιητικό Αρχείο, αν και κατέχει βαθειά τη γνώση της επιστήμης και των θεωρητικών επιτευγμάτων, επιμένει να εκφράζεται φυσικότερα, να θάλλει από τις ρίζες του για την ακρίβεια, ώστε τα επιτεύγματα του μυαλού ταξιθετούνται στη θέση τους και η ποίησή του διατηρείται «καθαρή» από προσμίξεις της λογικής, αμιγής και ακέραη, αναζητώντας σταθερά τον αιτιατό σκοπό της.

Ο σκοπός, η τελολογική ερμηνεία, η κατεύθυνση-στόχος δηλαδή του ποιητή, δεν είναι άλλος από το να επιτύχει τη μεγαλειώδη απλότητά της: την παράθεση δηλαδή του εαυτού, με φυσικό τρόπο, ως ένα όλον με τα εν τω γίνεσθαι πράγματα που τον περιβάλλουν.¹⁷ Πρόκειται για μια αποφασισμένη απλότητα, που καθώς εκτελείται ως ποιητική πράξη, διατηρεί ακέραια τα αντισταθμιζόμενα, δύο συστατικά στοιχεία της: την ψυχική πρόθεση του ποιητικού υποκειμένου και την ποιητική μορφή. Η αιώνια «κειμενική» πάλη μεταξύ μορφής και περιεχομένου, ό,τι αποκαλείται από τους θεωρητικούς της λογοτεχνίας «ισομορφισμός», τα σκέλη δηλαδή της «αντικειμενικής» και «υποκειμενικής υπόστασης» της ποιητικής πράξης του Σωκράτη Λ. Σκαρτσής, ισοζυγίζονται σύμφωνα με την εξαρχής επιδίωξή του: τη σύμπνοια εξωτερικού, πραγματικού κόσμου και εσωτερικής πραγματικότητας, μέσα στο στίχο του. Αυτό όμως, δεν είναι άλλο από ό,τι θα ονομάζαμε «γλωσσική δικαιοσύνη», που ορίζει την ποιητική ηθική, κατά την έννοια που της έχει προσδώσει ο Αριστοτέλης με τη ρήση καθολικού κύρους «λέξεως δε γενομένης αυτή η φύσις το οικείον μέτρον εύρε».¹⁸ Υπενθυμίζουμε ότι στην έννοια του «οικείου» συμπεριλαμβάνονται, εκ των ων ουκ άνευ, τόσο ο κόσμος του ποιητή όσο και του αναγνώστη.

Η επίτευξη του παραπάνω λειτουργικού στόχου κατά την ποιητική διεργασία, είναι ένας από τους κύριους λόγους, εξαιτίας των οποίων, ενώ ο ποιητής κατατάσσεται «συμβατικά», «ηλικιακά», στη «δεύτερη μεταπολεμική γενιά», οι θεωρητικοί, εξ όσων γνωρίζω, συμφωνούν ότι δεν μπορεί να ενταχθεί, λόγω των πνευματικών και ανθρωπολογικών προσανατολισμών και επιλογών της ποίησής του, σε καμιά συμβατική κατάταξη¹⁹ «σχολών», «γενεών», ομάδων ή συντεχνιών, αν και εμφανίζεται αδιάλειπτα,

¹⁶ Λύντια Σεφάνου, «Σωκράτης Σκαρτσής: μια σύντομη ματιά στο συνολικό έργο του», στο: *Σωκράτης Σκαρτσής Η Γραμμή της ποίησης*, εκδ. Ταξιδευτής, 2008 και περ. *Θέματα Λογοτεχνίας*, τχ. 38/2008, σ. 39 επ.

¹⁷ Σάββας Μιχαήλ, «Το ποίημα ρίζωμα», στο: *Σωκράτης Σκαρτσής Η Γραμμή της ποίησης*, εκδ. Ταξιδευτής, 2008 και περ. *Θέματα Λογοτεχνίας*, τχ. 38/2008, σ. 47 επ.
Ανδρέας Μπελεζίνης «Γλώσσα και γραφή στην ποίηση του Σκαρτσής», περ. *Μανδραγόρας*, τχ. 53/2015, 89 επ., και στο: Σωκράτης Σκαρτσής, *Η Γραμμή της ποίησης*, εκδ. Ταξιδευτής, 2008.

¹⁸ Αριστοτέλης, *Περί Ποιητικής*, 1449a 24, (εκδ. Κάκτος, 1995, σ. 188).

¹⁹ Ανδρέας Μπελεζίνης, «Γλώσσα και γραφή στην ποίηση του Σκαρτσής», περ. *Μανδραγόρας*, ό.π. Mario Vitti, *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, εκδ. Οδυσσέας, 2003, σ. 496-7.

εντατικά και με πολλαπλό έργο στα ελληνικά γράμματα από το 1958. Με ποια ενδεδειγμένη «γενιά» έχει συνάφεια και αρμόζει, άραγε, να καταταχθεί ο διαχρονικά πολυγραφότατος ποιητής Σ.Λ.Σ.; Ίσως, τολμώ να πω, ότι θα πρέπει να επινοηθούν νέες κατηγοριοποιήσεις, με σκοπό τη μελέτη της ποίησης βάσει του ποιητικού *animus* των δημιουργών της, κατηγοριοποιήσεις διάφορες από την κατάταξή τους, π.χ. σε πεσιμιστές ή αισιόδοξους – αν και δεν υπάρχει επισήμως ως δόκιμος όρος ο τελευταίος. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ο Σωκράτης Λ. Σκαρτσής είναι ένας άκρα αισιόδοξος ποιητής, με την έννοια ότι συνάγεται απόλυτα από το έργο του πως γνωρίζει καλά, ασπάζεται και δηλώνει «ευθαρσώς», την ακραία ερωτική υφή των ποιητικών πραγμάτων, τόσο ακραία, ως τα όρια της θρησκευτικής ιερότητας.²⁰ Πολύ περισσότερο μάλιστα, αυτό αποτελεί, μεταξύ άλλων, το «στοχοποιημένο κέντρο» της ποίησής του. Και εδώ έγκειται μια πλευρά της «καινοτομίας» του: ό,τι κομίζει η ποίηση του Σ.Λ.Σ., είναι ακριβώς ότι φέρει και φέρεται ο ίδιος ενιαία στη φύση της, χωρίς ουδόλως να την κατονομάζει ή να την ορίζει. Η φύση του παρατίθεται καθ' εαυτή στους στίχους, ως ποιητικό υποκείμενο που αντικειμενοποιείται υποκειμενοποιημένη κάτι που σημαίνει ότι οι στίχοι ενοποιούνται λειτουργικά με το δημιουργό τους. Συνάγεται εξάλλου από τα κείμενα και τους στίχους του, και δη από τη λέξη που ο ίδιος χρησιμοποιεί συχνότατα στο έργο του, εκφερόμενη ως «πράγμα – πραγματώνω – πραγματώνεται – πραγμάτωση».

III

Στα έργα που ακολούθησαν, *Το πράγμα του κόσμου* (Α' μέρος, Οστρακα 1982, ολοκλ. 84), *Αγαλμα*²¹ (Οστρακα 1984), *Ποιήματα απ' το τίποτα* (Οστρακα 1987), *Εσθ της παρουσίας* (Αχαϊκές Εκδόσεις 1987), ενυπάρχει αυτούσιο και κατονομάζεται το σημείο εκκίνησης πάσας φυσικής ζωής, το κινητήριο «σημείο» πάντων των εν ζωή δημιουργημάτων: *Εδώ αιδως/ αιδωιο/ δεος ω δεος ω χαρη/ ω χαρα/ τερψη που εγινες κι εισαι/(...)/ μεγαλοτατος κι ευτυχισμενος/(...)/ στον ησκιο μου οριζω τα ορια/ κι αν πω, αφηνω τα πουλια κι απεξω/ κι αν θελω, γινεται η τερψη/ κι αν ειμαι, ειναι τα πραγματα (...)* (*Αγαλμα*, 1984, σ. 26.)

Απλά και τολμηρά συγχρόνως, ενυπάρχει και εκφέρεται ποιητικά στις σελίδες ολόκληρου του έργου του, καθώς το σχέδιο μονοκονδυλιάς του ίδιου, που κοσμεί το εξώφυλλο στο *Πράγμα του κόσμου*, αλλά και στις πρόσφατες, ιδιωτικής έκδοσης συλλογές του ποιητή, γεγονός που επιτείνει τη σημασία που ο ίδιος αποδίδει στο ποιητικό αυτό σημαίνον. Πρόκειται για το σημείο «τομής» των φυσικών πραγμάτων, όπου, μέσα από την εσώτατη ζωτική ορμή του ως άλλης «μοίρας», «διαιρούνται» με τη γέννησή τους ή αλλιώς, γι' αυτήν την απόλυτα πανανθρώπινη λέξη «μοιρασιά» < από το «μείρομαι», «μερίζομαι», που τα μοιράζει και τα κατανέμει στη φύση τους, με τη μύησή τους στο «μοίρασμα» του Λόγου, διαιρώντας τα ως υποκείμενα μέσω της Γλώσσας.

Αλέξανδρος Αργυρίου, στο: <https://dl.dropboxusercontent.com/u/53357974/Web_Page/index.htm>. Μιχάλης Γ. Μερκακλής: *Σύγχρονη Ελληνική Λογοτεχνία 1945-1980*, Πατάκης, 1987, σ. 154-5, «Σκαρτσής Σωκράτης», στο: *Η μετάφραση της ποίησης Πρακτικά ΚΓ' Συμποσίου Ποίησης*, εκδ. Περί τεχνών 2004, σ. 263-266, «Η ποίηση του Σωκράτη Σκαρτσή», περ. *Θέματα Λογοτεχνίας*, τχ. 38/2008, σ. 96 επ. και περ. *Μανδραγόρας*, τχ. 12-13/1996, σ. 136 επ.

²⁰Βλ. Σωκράτης Λ. Σκαρτσής, *Ένα ερωτικό*, Οστρακα 1981, *Οδυσσέας* 1984 και *Κοσμικός έρωτας*, εκδ. Πανεπιστημίου Πατρών, 1988.

²¹(...) οι γυναικες/ εδω κι εδω κι εδω/ κι εγω/ αγαλμα. Η αγαπη αγαλλεται αγαλμα.

*(*Αλιανα*): *Γυμνος απο γυμνος μεχρι το κοκκαλο/ και τους σκελετους των ζωνων και των δεντρων/ και των ασπρων οστρακων/ Αυτο που θελω ειναι και γινεται./ Ωραιο σταματησα με τις γραμμουλες στην αμμο/ του νερον και του ηλιου/ ωραιο μοναχος η ωραιο με τα πραγματα/ οστρακα ξυλα καλαμια ορθα,/ πουλια πετουμενα/ βουνα κι αστερια και παλι εδω,/ ωραιο νεος ωραιο ολα νεα./ Γυμνος εζησα ντυμενος τον κοσμο/.../Νεος παντα στη νεα ωραιο γυμνοτητα/ εδω.* (*Αγαλμα*, 1984, και στο: *Η Γραμμή της Ποίησης*, Ταξιδευτής 2008, σ. 122.)

Το γλωσσικό επίτευγμα δεν είναι άλλο από μια ζωτική κίνηση, που εφορμάται από τη ζωτική ορμή που κινεί τα σωματικά μέλη να περπατήσουν, να γράψουν, να αρθρώσουν τις λέξεις, να μιλήσουν, κατά τον ίδιο τρόπο που ο αέρας κινεί τα φύλλα να πέσουν από τα δέντρα, η κατωφέρεια το νερό του Αλφειού να κολήσει, τα εσώτερα της γης να φλοισβείται το κύμα στη θάλασσα, ή η βιοτική ώθηση για να πετάξει το πουλί από δέντρο σε δέντρο, για να φυτρώσει το χορτάρι, να μεγαλώσει και να υψωθεί το φυτό από το χώμα. Όλα άλλωστε τα παραπάνω αποτελούν μείζονα σημαίνοντα στην ποίηση του τιμώμενου ποιητή.²²

Η ίδια η κίνηση είναι ένα «μίλημα»²³, ένας έμπρακτος διάλογος, όπως ακριβώς η στάση του σώματος στη νοηματική γλώσσα των ανθρώπων, η γλώσσα των παιδιών²⁴ που παίζουν ή, εντέλει, η γλώσσα που γράφει τον εαυτό της, το μίλημά της: με μια σωματική κίνηση που ξεκινά από την ανθρώπινη βούληση (η ρηματική θέληση-θέλω²⁵ αποτελεί άλλο ένα συχνό, χαρακτηριστικό σημαίνον στην ποίηση του Σ.Λ.Σ.), που ασκείται και εκδηλώνεται στην «ένωση» της με το «σημείο» του γραφικού μέσου – μιας αρχαίας πλάκας π.χ., παπύρου, χαρτιού...

Φτάνομε έτσι στο αξίωμα, που «θέλει» το διάστημα μεταξύ της ένωσης δύο σημείων, να αποτελεί τον ορισμό της «γραμμής». Γραμμή είναι ένα σημείο κινούμενο, ή αλλιώς το διάστημα μεταξύ δύο σημείων, ήδη από τον Πυθαγόρα, τον Αριστοτέλη, τον Πρόκλο, τις θετικές επιστήμες κ.λπ.²⁶ σχετίζεται δε, με τη συχνή αναφορά των σημαινόντων τίποτα ή κάτι, τα οποία συσχετίζουν το ελληνικό με το ανατολικό φιλοσοφικό πνεύμα στην ποίηση του Σ.Λ.Σ.

²²(...) Όλα τα έχουμε ίδια/ σταγονες του νερού και κοκούς του αμμου/ νερο στον αμμο(...) κι αμμο στο νερο/ γυμνο μπροστα στη μεγαλη θαλασσα/ κι ο,τι να κανουμε είναι ιδιο/ ενα παιγνιδι/ βαρυ κι ελαφρο του ιδρωτα και του κρασιου/ κι όλα τα χερια όλα τα μαχαιρια/ στο γαλαζιο παιζουνε/ στα όλα ίδια, στα κυματα/ στο χωμα που μιλαει με τον ανεμο/ η με τα χορτα που του αρχιζουν/ ασπρες ριζες και μετα πρασινα του αερα./ για ιδες τα όλα ίδια/ γερνουν κινουνται απλωνονται./(...) καθε τι και κατι/(...) εδω νατο νατο/ να με/.../ Λαλω η πατριδα μας/ πλεουμενη/ κι εωώ/ εδω πλεουμενη/ πουθενα, εδώ/ αιδοια/ αγαπημενη. (Το πραγμα του κοσμου).

²³Η μονάχη κινήση γέλασε στον κομμενο του νου δρομο/ που χρωματισε τα γυμνα ματια μας/ κι αγαπησε το κενο με την ελλειψη του/ αληθεια στα κομμάτια της φωνης/ ψυχρα τ' αντικείμενα σβηνονται στην αρχη του νου/ παντου το γελιο/καθρεφτης που κραταμε τ' ακρα του. (Απουσια, «Γλώσσα», 1951-54).

²⁴Βλ. Σωκράτης Λ. Σκαρτσής, *Εισαγωγή στην παιδική λογοτεχνία*, Αχαϊκές εκδόσεις 1990, *Εισαγωγή στη μελέτη των στοιχείων της νέας ελληνικής γλώσσας*, τ. Α', Αχαϊκές εκδόσεις 1988, *Εισαγωγή στη λαϊκή λογοτεχνία*, Ελληνικά Γράμματα 1994.

²⁵Τι ειμαι, καλο μου; – ξερει το νερο,/ τι θεος, ανασα μου; – να τοπραγμα,/ τι θεληση, κοσμε μου; – χτυπημα, φως,/ μεγαλο μεγαλο μεγαλο τιποτα/ που χτυπαι και λαμπει/ ματια κι αιμα μου/ κι ειμαι θεος της θελησης. («Οχτω τραγουδια», 1987)

²⁶ 26 Βλ. τους προεγκλίδειους ορισμούς του Πυθαγόρα, «Σημείον εστί μονάς προσλαβούσα θέσιν»: Πρόκλος, *Εις πρώτον Ευκλείδου Στοιχείων: Όροι*, 95.21-96.15 και *Εις τον Κρατύλον Πλάτωνος Εκλογαί Χρήσιμοι*, 1.1-29, 51.21-56.

Ευκλείδης: «Σημείον εστί, ου μέρος ουθέν. Γραμμή δε μήκος απλατές. Γραμμής δε πέρατα σημεία. Ευθεία γραμμή εστί, ήτις εξ ίσου τοις εφ' εαυτής σημείοις κείται.», κ.λπ.

Βλ., επίσης, την προηγούμενη για την έννοια του σημείου λέξη «στιγμή», όπως αναφέρεται στον Αριστοτέλη, *Μετά τα Φυσικά*, 3.1001b και 3.1002b, καθώς και Αριστοτέλη, *Περί Ψυχής*, Βιβλ. 1^{ον}, Κεφ. Δ', 14, 409 α', όπου: «έτι δ' επεί φασί κινηθείσαν γραμμήν επίπεδον ποιείν, στιγμήν δε γραμμήν, και αι των μονάδων κινήσεις γραμμαί έσονται η γάρ στιγμή μονάς έστι θέσιν έχουσα, ο δ' αριθμός της ψυχής ήδη που εστί και θέσιν έχει έτι δ' αριθμού μεν εάν αφέλη τις αριθμόν, ή μονάδα, λείπεται άλλος αριθμός τα δε φυτά και των ζώων πολλά διαιρούμενα ζη και δοκει την αυτήν ψυχήν έχει τω είδει.»

Σάββας Μιχαήλ, «Το ποίημα ρίζωμα», στο: *Σωκράτης Σκαρτσής, Η Γραμμή της ποίησης*, εκδ.

Ταξιδευτής, 2008, και περ. *Θέματα Λογοτεχνίας*, τχ. 38/2008, σ. 47 επ.

Βούλα Επιτροπάκη, «Το γεωσωματικό περιβάλλον της τομής των “γραμμών” στην ποίηση του Σωκράτη Σκαρτσής», στο: *Ο ποιητής Σωκράτης Σκαρτσής*, τιμητική έκδ. Πανεπιστημίου Πατρών, 2008, σ. 32 επ. και περ. *Θέματα Λογοτεχνίας*, τχ. 38/2008, σ. 64.

Ο ίδιος ο άνθρωπος δεν είναι παρά ένα *Σημείο*, που με τη στοιχειώδη κίνησή του, περπατώντας, μιλώντας, γράφοντας, εκφράζει τον εαυτό του, υποκινούμενο να «υποκειμενικοποιηθεί» «αντικειμενικά». Το ίδιο συμβαίνει απαράλλαχτα και στα φυσικά πράγματα²⁷, με τη *γραμμή* των κυμάτων στην *άμμο*, τον άξονα προς τον ουρανό καθώς αναπτύσσονται τα φυτά ή πέφτουν τα *φύλλα* και η *βροχή*, με την πορεία των *πουλιών*, αλλά και με το βεληνεκές της ανθρώπινης *ύπαρξης*. Μια κίνηση που αναπαριστάται και *γράφεται* κατά τον τρόπο της κίνησης του χεριού που χάραξε την αλφάβητο από τα μινωικά ή φοινικικά χρόνια ως το μολύβι και την πένα, ή σχημάτισε μια *γραμμή* πενταγράμμου, χρωματικής πινελιάς, ή μια νοητή *γραμμή* σώματος σε σκηνή μια *γραμμή* κειμένου εν τέλει, που εκφράζεται ως ποίηση, μουσική, χορός, θέατρο, εικαστική αναπαράσταση, λογοτεχνία.²⁸

Η ποίηση του Σ.Α.Σ. συντάσσεται ως ευθεία ή ελλειπτική τροχιά που σχηματίζεται από την ενσυναίσθηση της φυσικότητας, μακριά από κάθε προσθετικό παράγωγο του μυαλού, αναζητώντας την οργανική της ενότητα. Για τούτο τείνει προς την αφαίρεση, χωρίς να γίνεται ουδόλως σκοτεινή ή δυσνόητη, αντιθέτως διατηρείται καθαρή, διαυγής και, για τον ανεπηρέαστο αναγνώστη, ευπρόσληπτη ποίηση. Περιορίζεται στα άκρως απαραίτητα και επιδιώκει, με μια αένια αναζήτηση, την *απαλλαγή* του ποιητικού λόγου από υλικά περιττών συμβόλων – κάτι για το οποίο επαγρυπνεί με το σύνολο του έργου του ο ποιητής Σ.Α.Σ. Την επισφαλή αναγκαιότητα στοιχείων που εκτρέπουν τη γλώσσα από τον άκρως απαραίτητο λειτουργικό σκοπό της, αμφισβητεί, με την πολυετή του εμπειρία ακόμη και σήμερα, αναζητώντας τις ακραίες εκδοχές και την ουσιαστική της ταυτότητα της γλώσσας στα πρόσφατα έργα του, που κυκλοφορούν ως ιδιωτικές εκδόσεις 20 αντιτύπων, με τους χαρακτηριστικούς τίτλους, *Ως το Ποίημα*, *Διαφανεια*, *Αλλιως*²⁹, *Λαλικος* (2012), *Η Ακρη*³⁰ (2013), *Η γλωσσα της συνθεσης* (2014), *Η Αυτοποίηση* (2016).

²⁷Σωτήρης Π. Βαρνάβας, «Θεμελιακές σχέσεις του ανθρώπου με τη φύση μέσα από την ποίηση του Σωκράτη Α. Σκαρτσής», στο: *Ο ποιητής Σωκράτης Σκαρτσής, τιμητική έκδ. Πανεπιστημίου Πατρών*, 2008, σ. 41 επ., και «Ταξιδεύοντας στη φύση με την ποίηση του Σωκράτη Σκαρτσής», περ. *Θέματα Λογοτεχνίας*, τχ. 38/2008, σ. 57 επ.

²⁸*Γραμμη το που μπορεί να μη σταθει/ κι η σταση του μου το 'δωκε τομη· τ' αχνο που μεσα μου βρεθει ή χαθει/ και το που ζω κι είναι κρυφο, γραμμη. (Γραμμη, εφηβικοί στίχοι, 1954-8, στο: Σωκράτης Α. Σκαρτσής, Τα άλλα πρόσωπα της ζωής, εκδ. περί τεχνών 2002, σελ. 85 και 136.)*

* Οι κινήσεις είναι γραμμες της ζωής/ οπως κυλιανε εδώ κι αλλού/ ως τη γραμμη της ιδίας της γραφής/ που χορευει πραγματα και γνώση/ κι ο,τι άλλο ωραια θελει/ ωσπου να τελειωνει την αρχη της/ αναλαμπη της λαμψης της αναλαμπης./Και παιζουν λοιπον ελαφρα προσωπα κι απροσωπα/ την ελαφραδα στην ελαφραδα/ που αφηνεται ηλιος κι αστρα οραματων/ ν' αγαπιουνται φως και σκια πραγμα κι ονειρο/ μια ωραια γραμμη που ηρεμει ανασα ψυχη μου/ και την κανω κινήση/ της κινήσης που με κανει. (απόσπ. 1ου μέρους, Γραμμη, Γκοβόστης 1997).

²⁹*Με το χορταρι με την πετρα/ και τον ελαφρο ησκιο της παρουσιας/ ψυχη και αγνωριστη/ ωραια υπαρχω και κοιταζομαι/ ομορφια γνώση του ολου πραγματος./ Ήταν ενας ανεμος του παντα ως αυτο το λουλουδι/.../ ως αυτη την αναπνοη της ευωδίας του ησκιου/ που τον αφηνει ελευθερο/ και με λαμπει σκια μου/ με το χορταρι με την πετρα. (Αλλιως, 2012, σ. 115: «Το δωρο», «Με το χορταρι με την πετρα».)*

³⁰*(Η Ακρη, 2013, «Προφορικά»): Είπα το μαυρο;/ ισα ισα λεω το λευκο/ ισα λευκο και μαυρο/ μια γραμμη ισα/ κλαδι λευκο και μαυρο/ ισαμε μενα. («Ισα ισα»).*

* η οικειοτητα/ τωρα/ σταγονα («Τριπτυχο», «κλιση»).

* Εδώ εκει/ παρενθεση/ ματια / θεληση/ ιδιο («Ανωριο»)

* γραμμη/ κινήση/ Να γινω/ Ιστορια/ Γλωσσα/ ολοι/ κομα/ γυρισμος/ παλαμη/ υποταγη/ αυτη η γραφη/ γαληνη/ αθλητη/ η παρουσια/ οι λεξεις/ ασπρη ψυχη/ αγαπη/ αυγη/ η ολοκληρωση/ η ψυχη/ η ζωη/ αναπνοη/ η δυνατοτητα/ η μονη αισθηση/ το ονειρο/ η στιγμη/ το πουλακι κι εγω/ το γελιο/ τωρα/ γυμνοτητα/ η ομορφια/ κοιταγμα/ γινομαι/ εδώ. («Τμηματα»)

IV

Η ποιητική βούληση διατυπώνεται με συχνότατα λεκτικά παραδείγματα καίριων σημαινόντων, όπως τα σύμβολα *πέτρα, άγαλμα, κούρος-κόρη, όστρακο, καρπός, κρύσταλλο, μάρμαρο, χαλίκι, στερεότητα*, αλλά και αυτή τούτη τη λέξη, καθώς και *βουνό, σπηλιά, μαύρο, διαφάνεια* κ.λπ., εκφερόμενα όχι μόνο σε στίχους, αλλά και σε τίτλους ποιημάτων, μάλιστα δε και ποιητικών συλλογών του, σε όσες προαναφέρθηκαν, αλλά και σε αυτές της δεκαετίας 1989-1999: *Μαρμαρο της απλας*³¹ (Καστανιώτης 1989 – 2, Αχαϊκές Εκδόσεις 1991), *Αναγλυφα* (Αχαϊκές Εκδόσεις 1992), *Τα όστρακα της ποιησης* (έκδ. Δήμου Πατρέων 1982), *Παντα νερο*, (Αχαϊκές Εκδόσεις 1995), *Ταξίδια*³² (Αχαϊκές Εκδόσεις 1998), *Το Αναστήμα*³³ (Αχαϊκές Εκδόσεις 1999, Κάκτος – κατά το μέρος, *Λαλικά* – 2001), *Το νησι* (Αχαϊκές Εκδόσεις 1999).

Είναι εμφανής η άσκηση του ποιητή στο ζεύγμα της απουσίας-παρουσίας λεκτικού αντικειμένου, κατά τη γλωσσική αναζήτηση και απόδοση του απόλυτου νοήματος. Το βλέμμα του Άλλου συμμετέχει και εδώ, ως φανταστική εικόνα, ένα μείζον, απόλυτο στοιχείο, που διακρίνεται, δεν εξισούται συγκρινόμενο με κανένα και αναζητείται: το *πράγμα* ολόφωτο. Η απρόσιτη απόλαυση, θαμμένη στο κέντρο του *πράγματος*, που παίρνει για μορφή την εικόνα της επιθυμίας του Άλλου. Το κενό στον πυρήνα του κενού του συνανθρώπου, που αρθρώνεται ως επιθυμία *αγάπης* που *στερεοποιείται*. Είναι ό,τι χαρακτηρίζεται με τον ειδικό όρο «αγαλμικό» αντικείμενο,³⁴ που κρυσταλλώνεται, απολιθώνεται, επειδή ονομάζεται. Το σημαίνον που αγκαϊώνει με την μετωνυμία του το λόγο και κάνει τον ομιλούντα-ποιητή να αγάλλεται.³⁵ Στην αναζήτηση της *αυτο-εικόνας* μέσα στον συνάνθρωπο αναπαριστάται το ανθρώπινο κενό σα να διέθετε ένα εσωτερικό: ως κενό *σπήλαιο, χάσμα, σχισμή, «ασυνέχεια», ρήγμα*. Εκεί στερεώνεται η υπόσταση σαν ένας εν ενεργεία *παλμός* από τον εαυτό στον άλλο. Στο πήγαιν' -έλα από το απόλυτο στο πεπερασμένο, μια διαρκής κίνηση ζωής, παλλόμενη στο ρυθμό των αλμάτων του κενού, στις όχθες του δυνατού και του αδύνατου, στη διαπλοκή απώλειας και ευχαρίστησης, μιας εμπειρίας, που αρθρώνει τη Μνήμη, την Α-λήθεια, διατηρεί το παρελθόν μέσα στο παρόν, και ορίζει τον *χρόνο* του υποκειμένου, τον *ρυθμό*³⁶ του, τον σφυγμό του «είναι», ως μια εν ενεργεία τομή των κινήσεών του, στο χεῖλος που συνιστά και

³¹ *Πετρα στην απλα μελι/ παλμος της υπαρξης, ωραια/ δεν υπαρχω ασπρη στερεοτητα/ γλυκα μονη.*
* *Το ποιημα γινεται μονο του/ οπως ο καρπος οπως η θεληση/ οπως εσυ οταν βγεις απ τα φορεματα σου/ το ποιημα λεγεται οπως λει το στομα σου/ το σωμα σου/ υγροτητα στο σωμα μου στο στομα μου/ και λεω/ εσυ γυμνη/ μονη ερωτας νερο ροη/ μοναχη/ το ποιημα ειναι μονο του/ εδω της απλας μαρμαρο.* (Το μαρμαρο της απλας, 1989, σ. 22.)

³² Κώστας Κρεμμύδας, «Σκαρτσής Σωκράτης, *Ταξίδια* (ποιητικά κείμενα)», περ. *Μανδραγόρας*, τχ. 20-21.

³³ Γιώργος Παναγιωτίδης, «Σκαρτσής Σωκράτης *Το ανάστημα* (ποίηση)», περ. *Μανδραγόρας*, τχ. 24.

³⁴ Jacques Lacan: *Θέση του ασυνειδήτου*, μετάφρ. Επ. Θεοδορίδης, Νασ. Λινάρδου, Ρεζιντ. Μπλανσέ, Νανσ. Παπανικολάου-Θεοδορίδου, περ. *Η Ψυχανάλυση*, εκδ. Ελληνικής Εταιρίας της Νέας Λακανικής Σχολής, τευχ. 6, σ. 8 επ.

Jacques-Alain Miller: *Η αιτιογένεση του υποκειμένου. Αλλοτρίωση και αποχωρισμός (I). Μάθημα 9^{ης} Μαρτίου 1983*, μετάφρ. Ανδρ. Σάρδης, περ. *Η Ψυχανάλυση*, ό.π., σ. 29 επ.

³⁵ Jacques-Alain Miller, ό.π. σ. 34-49, 59.

Βούλα Επιτροπάκη, «Ποίηση χθες ... αύριο ποίηση», στο: *Η Ποίηση χθες και αύριο, Πρακτικά Τριακοστού Συμποσίου Ποίησης*, επιμ. Ξ. Σκαρτσής, εκδ. Το δόντι, 2013.

³⁶ Αλέξης Ζήρας, περ. *Poetix*, αρ. 2, Αθήνα, 2010 και στο:
<https://dl.dropboxusercontent.com/u/53357974/Web_Page/index.htm>.

τον ίδιο τον άνθρωπο. Η άρθρωση τέτοιων λειτουργιών, ως άλλο αίτημα αναγνώρισης, επιθυμία ένωσης, επιλογή και πράξη, ερώτημα και απάντηση, πλήρωση ή ματαιώση, ορίζει ταυτόχρονα την επιθυμία και την απομάκρυνση από αυτήν. Πρόκειται γι' αυτή καθ' αυτήν τη λειτουργία του Λόγου, μια εμπειρία που καθορίζει το άτομο μέσα από την κάθε επιλογή του, την ηθική, τα όρια, την αξιοπρέπεια, τις αξίες, ή, κατά τα ίδια τα λόγια του ποιητή, την «αιδώς» (που δεν είναι άλλη για τον ίδιο, από το σεβασμό στη γλώσσα και τη σιωπή της), που επιτρέπει τη βίωση μέσα στην κοινωνικότητα, όπου ο άνθρωπος συναντά την ελευθερία, όπως καθορίζεται με τις επιλογές του, δομεί την ταυτότητά του, δίνει νόημα ενότητας στο έργο του και μορφή στο περιεχόμενό του, αποδίδοντας δηλαδή υπόσταση με συνείδηση εαυτού μέσα από τη βιωμένη πραγματικότητα.³⁷

Το σημείο της φαντασίας που βρίσκεται εκ φύσεως πάντα εκτός λόγου, ως κενό,³⁸ είναι ο άχρονος αλλά ενσώματος Τόπος του υποκειμένου, όπου η φαντασιακή «ενότητα» προβάλλεται ως ασυνείδητη σωματική εικόνα. Στο σώμα, το ορμέφυτο της επιβίωσης κατευθύνεται, απομακρυνόμενο από τον θάνατο, με κλειδί τον έρωτα, σε άλλα «μερικότερα» αντικείμενα, που υποκαθιστούν την απώλεια δια του Λόγου. Στην «τοπολογία» αυτή, όπου περιφέρεται ο λόγος χωρίς να μπορεί απόλυτα να την εκφράσει, η γλώσσα επιτελεί τη λειτουργία της μεσολάβησης. Με την επίφαση των γλωσσικών συμβόλων, λειτουργεί ως «μέσον», ώστε να αποφεύγεται το κενό και συγχρόνως να πληρώνεται. Η λειτουργία συμβολοποίησης συνιστά την εξανθρωπιστική λειτουργία του ρυθμιστή λόγου, όπως αρθρώθηκε αρχικά μέσα από την αγάπη των γεννητόρων³⁹· μια εμπειρία που ενυπάρχει στη γλώσσα ως νόστος. Η «ενθύμηση» αυτή του Λόγου, που είναι από τη φύση της *αγάπη*, καταμαρτυρείται ρητά ή συμβολικά, με τα σημαίνοντα *δύναμη*, *θέληση*, *ομιλία*, στην ποίηση του Σ.Α.Σ., κατά τρόπον ώστε, η πρωταρχική επιθυμία, συμβολοποιούμενη με τη γραφή, μεταλλάσσεται σε μορφή κειμένων, με τα οποία ο ποιητής αναδιανέμει τα πράγματα με τον αναγνώστη-συνάνθρωπο,⁴⁰ και παράλληλα προσχωρεί συνεκτικά σ' έναν διακειμενικό διάλογο με τους ποιητές της ποιητικής κοινότητας.

³⁷ Κώστας Δουζίνας, *Νόμος και αισθητική. Λογοτεχνία, τέχνη, δίκαιο*, εκδ. Παπαζήσης 2005, σ. 35, 27.

³⁸ Βασίλης Τσονάκας, «Η αρχιτεκτονική σκηνογραφία στην ποίηση του Σωκράτη Σκαρτσή», στο *Ο ποιητής Σωκράτης Σκαρτσής, τιμητική έκδ. Πανεπιστημίου Πατρών*, 2008, σ. 37 επ. και περ. *Θέματα Λογοτεχνίας*, τχ. 38/2008, σ. 100 επ.

³⁹ Η ομόρριξη της *γλώσσας* (<γλωχίν/ γλωξ: το γένειο του στάχυος, άκρη σταχυού, αιχμή, μυτερή απόληξη) λέξη *αγάπη* (<αγα- <αγαν- <άγανο του σταχυού + *πάομαι*: λαμβάνω, παίρνω, αποκτώ, κατέχω, κρατώ > ουδ. δωρικό παράγωγο *πάμα*: κτήμα) είναι συναφής με το δελφικό *άγαν* της μετέπειτα αιολικής και δωρικής διαλέκτου (*άγαν* = σφοδρή, υπέρμετρη επιθυμία – γνωστό από το *μηδέν άγαν* της επιγραφής του δελφικού μαντείου, φράσης που αποδίδεται στον Χίλωνα τον Λακεδαιμόνιο – λέξη που αντικαταστάθηκε από το «λίαν» της αττικής διαλέκτου), αλλά και το *άγος* (=προσβλητική, παράνομη, βέβηλη πράξη, βλ. *Κυλώνειον Άγος*).

Η γλώσσα, σύνολο συμβόλων, σημείων, ήχων, μοτίβων, αποτελεί κώδικα επικοινωνίας, αλλά και διακοσμητικό μοτίβο αναλόγου σχήματος, με διχαλωτή απόληξη. Και οι δύο λέξεις δεν είναι ασύνδετες με τη σχέση της γλώσσας με τους γερανοί και το σχήμα *V* (απ' όπου και η σφηνοειδής γραφή), αλλά και με τον κλασματικό μαθηματικό «λόγο».

Η ταυτοσημία *γλώσσας-αγάπης* ως δύο όψεις του ίδιου νομίσματος ή το δίπολο σχήμα συγκεκριμένου-αφηρημένου (εξ ου και η θεραπεία μέσω του λόγου), καταμαρτυρείται διαχρονικά από ιερά κείμενα (Κατά Ιωάννην: *Εν Αρχή ην ο Λόγος και ο Λόγος ην προς τον Θεόν και ο Θεός ην ο Λόγος*), από λαϊκές φράσεις (βλ. *Τσ' αγάπης το βοτάκι*), αλλά και από όλες τις σύγχρονες ανθρωπιστικές επιστήμες.

Από τη σημασία της *ομιλίας* ως «γλώσσας του στόματος», αναπτύχθηκε η σημασία *λόγος*, *ομιλία* ως γλωσσική εφαρμογή *λόγου* και *πράξης* και ως *επικοινωνία*, από τα Ομηρικά χρόνια μέχρι σήμερα.

⁴⁰ Μ. Γ. Μερακλής: *Παράδοση και εκσυγχρονισμός στη λογοτεχνία μας*, υπό: <<http://poetikanet.com/dokimia.php?subaction>>.

Όλα τα παραπάνω, μ' έναν τρόπο και σ' έναν χώρο συμβολικό αλλά και «τοπικό»: από τη σωματική του ύπαρξη έως την αναγνώσιμη επιφάνεια του χαρτιού του – για να ξανάρθουμε στο γνωστό άνυσμα/διάνυσμα – «γραμμή» – κλείνοντας το *χάσμα π' άνοιξε ο σεισμός*, κατά τον σολωμικό στίχο.

Με τέτοιες λειτουργικές διεργασίες ενώνεται η δημιουργική επιθυμία-ανάγκη-ορμή-θέληση με τα *πράγματα* και το κοινωνικό περιβάλλον, μέσω γραμμάτων, λέξεων, κειμένων. Μια ζωτική, λειτουργική διεργασία, που προσφέρει χαρά και αισιόδοξη απόλαυση και που ως βιωματική, λαμβάνει και δωρίζει, παιδαγωγεί και αγαλλιάζει στην πρόσληψή της. Από το ιδιωτικό στο δημόσιο, η ποίηση του Σ.Λ.Σ. ενοποιεί την ατομική με τη συλλογική μνήμη στην κοινωνικότητα της ποιητικής τελετουργίας. Με τον τρόπο αυτό, ορίζει με το έργο του μια «δημιουργική δικαιοσύνη» απέναντι στα πράγματα, συνώνυμη με την «αρμονία» και τις εκδοχές της «ποιητικής ηθικής»⁴¹.

Από ανάλογες ποιητικές αρχές διέπεται και το επόμενο χρονικά, ποιητικό έργο του Σωκράτη Σκαρτσή, με τα πολύ σημαντικά έργα που ακολούθησαν: *Η ανασα της αθανασίας*⁴² (Γκοβόστης 1995, Κάκτος, *Λαλικά* 2001), *Γραμμή*⁴³ (Γκοβόστης 1997, Κάκτος, *Λαλικά* 2001) και *Λαλικά*, Τα μείζονα ποιήματα, Κάκτος 2001.

Αλλά και τα έργα *Τα άλλα προσωπα της ζωής* (παλιά ανέκδοτη ποίηση, Περί τεχνών 2002), *Το φως του νερού* (ανθολόγηση, Περί τεχνών 2003), *Ελαφρη προτομη* (Παρατηρητής 2004), *(Γραφτα και Αντιγραφα)* και *Εκατο φορές το αδυνατο* (Περί τεχνών 2004), *Ταξίδι* (στο *Διαλογοί*, Περί τεχνών 2005), *Γυμνη πετρα* (Περί τεχνών 2006) και *Πετρα της αγαπής*⁴⁴ (Καστανιώτης 2007). Η *πέτρα*⁴⁵ στην ποίηση του Σ.Λ.Σ. είναι η *ωραία* ζωτική επιθυμία, ο νόστος της αρχέγονης αγάπης, ακόμη και με την έννοια της Αριστοτελικής «συγκίνησης», ο

⁴¹Κώστας Κρεμμύδας, «Ο ρυθμιστής ποιητικός λόγος σε έναν απορυθμιζόμενο κόσμο», στο: *Ο ποιητής Σωκράτης Σκαρτσής, τιμητική έκδ. Πανεπιστημίου Πατρών*, 2008, σ. 27 επ. και περ. *Θέματα Λογοτεχνίας*, τχ. 38/2008, σ. 71 επ.

Αλέξανδρος Αργυρίου, στο: *Πρακτικά Στ' Συμποσίου Ποίησης*, σ. 510.

⁴²*Αυτο το στέρεο πραγμα της ανασας του νου μου του ανεμου/ που το φυσαι/ κυλαι στο εδω και στο εκει/ του ακινητου που το κανει/ πραγμα κι ακουμπω./ αυτο το πραγμα/ που ειναι ο πατερας μου/ κι η γεννα της μανας μου/ κι η γλυκα της γυναικας/ με το γελιο κοντα με τ' αστερια/ και τον ηλιο/ που ειναι οσα ειναι. *Γερνει το κλαδι και υπαρχω/ μιλαει η χαρη και χαιρομαι/ ηρθε το πουλι και τελειωσε/ χνουδακι στην αθανασια. *Ανασα ματια φτερα./ Ετσι απλωνεται η απλα πεπλο/ περα παιζοντας/ ζωντανα/ να ζει η γυμνοτητα/ ανασα ματια σωμα/ ευτυχισμενο/ στα μεγαλα νερα/ να λουζεται ηδονη/ γυναικα και να ειμαι/ ολοκληρη και να ειναι./ *Ζω νερο αναπνεω φως/ και μιλαω η απλα./.../ μεγιστο κι ελαχιστο/λεω να λεω/.../Λαλω./ λαλαω. (Η ανασα της αθανασιας, απόσπ.)*

⁴³*Γελαστη γραμμη του κλαδιου/ με τα ωραια φυλλα/ λαλημα του ελαφρου πουλιου/ με τα γλυκα πουπουλα/ και σωμα που ωραια εισαι/ μεσα στις αγαπημενες παλαμες μου/ εγω κι εσυ/ κι η λαμπρη πετρα/ της ελευθερης αναπνοης/ γραμμη αγαπημενη/ αφημενη μονη/ μια. (Γραμμη, απόσπ.)*

Κώστας Κρεμμύδας, «Σκαρτσής Σωκράτης, *Γραμμή* (ποιητικά κείμενα)», περ. *Μανδραγόρας*, τχ. 20-21.

⁴⁴*Η τερψη η πετρα αγαπη/ τιποτα μονο του/ οπως η πετρα και η πετρα/ εσυ κι εγω/ η αγαπη μονη./ Η αγαπη γινεται/ η πετρα ειναι./ Πετρα της αγαπης. (Πετρα της αγαπης, σ. 46)*

⁴⁵Η νοηματοδότηση της σημαίνουσας λέξης *πέτρα* και η σχέση της με όσα προαναφέρθηκαν, γίνεται πιο εμφανής, συσχετιζόμενη με το ομηρικό (*Ιλ.*, Φ, 319) συνώνυμό της *χέραδος* (:πέτρα, λιθάρι, ιλύς χειμάρρου), που έχει συνάφεια με τις λέξεις *χαλίκι* (< *χάλιξ*), *χαράδρα*, *χάζω* (:κάνω κάποιον να υποχωρήσει, αποσύρω), *χαίνω* > *χάσμα* > *χάσκω*, καθώς και τα ομηρικά *χατέω* (*Οδ.*, ο', 398, β', 249) και *χατίζω* (:επιθυμώ πολύ, έχω ανάγκη, στερούμαι, *Οδ.* λ', 350, θ', 156): συνεπαγωγικά δε, και με το αρχ. επίρρ. *χαμαί* (< *humus*: χώμα), καθώς και με τη λαϊκού λόγου *χαμάδα* (: ώριμο καρπό ελιάς πεσμένο στο χώμα).

καρπός που μεστώνει, το αλάτι του νερού που στέγνωσε στο σταλαγμίτη κατά τον ίδιο τρόπο που συνυφάνθηκε η απώλεια στη φυγή του Λωτ, ο αιώνιος αινιγματικός πανανθρώπινος κόμβος, που τσακίζεται ως κόκκαλο με το μαχαίρι της προφορικότροπης, λαϊκής Γλώσσας – όπου άμεσα και ρητά μας παραπέμπει με τις πολλαπλές μελέτες του, αλλά και με ποιητικά σημαίνοντα όπως χωριάτης, γιαγιά ή παππούς, σε στίχους και τίτλους ακόμα των πρόσφατων έργων του, συνομολογώντας ότι είναι κάτι που επιμένει να τον απασχολεί ποιητικά.⁴⁶

Η παγιοποιημένη η γραφή εκτοπίζει από το σπήλαιο του ασυνειδήτου κάθε σκοτεινή δύναμη που θα μπορούσε να τραφεί από διαφορές, φθόνο ή απαισιοδοξία και πληρώνοντας το ρήγμα, ενοποιεί την πανανθρώπινη φύση στη γλωσσική πηγή της, όπως δηλώνεται και με τη συχνή εκφορά της σημασίας *άπλα, λευκότητα, διαφάνεια, πούπουλο, πεταλούδα κ.λπ.* στο έργο του διαχρονικά. Η οργανωμένη ενότητα της ποιητικής ιδέας όπως τη δίδαξε ο Δ. Σολωμός, παρατίθεται με πάθος ζωής απέναντι στα αιώνια ερωτήματα και στην ομορφιά της απλότητας.

V

Ομοιότροπη ποιητική πορεία καταδεικνύεται και από τα επόμενα έργα του Σ.Α.Σ., *Το Τιποτα δυο* και άλλες ενότητες που περιέχονται στο έργο *Απ' το Νησι*⁴⁷ (*Το πρόσωπο των πραγματων, Αδεσποτα, Τοσα ποιηματα, Η πεταλούδα και το σωμα, Γραφονται*, Περί τεχνών 2008), *Η Γραμμή της Ποίησης* (Μια ανθολογηση της ποίησής του, επιμ. Δ. Κατσαγάνης, Ξ. Σκαρτσής, Ταξιδευτής 2008, όπως και *Μια Μικρή Ανθολόγηση στο Ο ποιητής Σωκράτης Α. Σκαρτσής, Ομότιμος Καθηγητής του Πανεπιστημίου Πατρών, Τιμητική έκδοση. Ημερίδα προς Τιμήν του «Ποίηση και Περιβάλλον», Πανεπιστήμιο Πατρών*, επιμ. Σ.Π. Βαρνάβας, Ξ. Σκαρτσής, Εκδ. Πανεπιστημίου Πατρών 2008).

Σε τίτλους όπως *Αντιποίηση, Η αυτοπραγμάτωση, Το γένος, Η γραφή μου, Φυσιολογία, Το Ποθούμενο, Μυθολογία, Οντολογία, Λευκότητα κ.λπ.*, που αποτελούν το σώμα του τελευταίου ποιητικού του έργου *Η Αυτοποίηση*, (ιδιωτ. έκδ. 2016), εμφανίζεται ξεκάθαρα η πρόυμα παγιωμένη και επίμονη μέχρι σήμερα αναζήτησή του, της γλωσσικής ποιητικής ουσίας, ως στόχου ζωής.

* *Ο κοσμος μια ματια/ και ωραια σιωπη της.*

* *Η ποιηση του τιποτα για ολα/ η αγαπη της υπομονης.*

* *Η καθαροτητα του πραγματος/ γυμνη γραμμη/ λεγεται ολο/ οπως ειναι/ κι ειμαι θεα/ γυμνο πραγμα.*

* *.../ τραγουδαω τον εαυτο μου φυλλα και καρποι/ τραγουδακι μου/ τραγουδισμενη ανασα και σταλες/ κι αρχιζει να τελειωνει το τραγουδι/(...)/ δεντρο των καρπων / να πεφτουν εξω/ ολοκαθαροι/ τραγουδια του τραγουδιου μου.*

(*Η αυτοποίηση*, 2016, «*Η Αυτοπραγμάτωση*», σ. 49. 13, σ. 47, *Καθαρότητα*, σ. 40, «*Τραγούδι*», σ. 34.)

⁴⁶«Ο παππους μου κι εγω» (2012): *Δωρική γραμμή της παλάμης μου/ ύψος του βουνού ύψος του κόσμου/ και λιτή αναπνοή ψυχή μου/ μορφή του λόγου...* (στο: *Διαφάνεια*, 5, 2012, σ. 13.)

Αλλά και σε παλαιότερους στίχους όπως: *Τη γιαγια μου τη λεγανε Μαρितσα/ Μαριγouλα/ σ' ολο το χωριο σ' ολο τον κοσμο/ κι ωσπου γερασε κι οταν εγινε γη/ κι ετσι σας τη λεω τωρα/(...)/-γιαγouλα μου, πρωτο χωμα/ στην ποδια σου,/ σ' αγαπαω πειναω λαχταραω/ ψωμι, καρβελι στο σπιτι σου/-Ελα μο' δω!/-να με! («Γιαγια», 1974)*

⁴⁷*Όλα/ ως/ τωρα/ μαρμαρο ωραιο/ να πατησω/ αγαλμα ωραιο/ μαρμαρου/(...)/ με τις γραμμες των βουνων/ των οστρακων και της πετρας./ α νου μου/ ο δρομος που πας/ κλαδια θα τον γραμουν/ οι ριζες.* (*Απ' το νησι*, 2003, σ. 215 και *Η Γραμμή της Ποίησης*, Ταξιδευτής 2008, σ. 250 και 255).

Ο Σωκράτης Λ. Σκαρτσής εξακολουθεί με πάθος την ποίησή του, δοκιμάζοντας τις ανεξάντλητες δυνατότητες και τα κάθε φορά μετατοπιζόμενα όρια της μεγαλειώδους ελληνικής, που από τη φύση της ως γλώσσας, τα μεταθέτει διαρκώς σε νέα ζητούμενα. Τα μη περατά όριά της είναι το κίνητρο και η έμπνευσή του για ένα διαρκές ποιητικό ταξίδι, προς αναζήτηση «απτής επαφής» με την πάντα ρευστή γλωσσική φύση του προσωπικού και ποιητικού μύθου, ανάλογο με το σχήμα του σωματικού αμφορέα που τον περιέχει. Επιστρέφει πάντα σ' αυτήν και από αυτήν με λάφυρο ένα καινούριο κάθε φορά έργο, δικού του ποιητικού ρυθμού και τρόπου: προσ-εγγίζει, παρα-δειγματίζει και απο-δίδει την ποιητική πράξη ως «πραγμάτωση» (κατά την προσφιλή του λέξη) μιας «ποιητικής ιδέας», που τείνει στην τελετουργική –θα 'λεγε κανείς– έννοια της επανάληψης, απόλαυσης, κ.λπ., υπενθυμίζοντας ότι μόνο η σπονδή της ποίησης, με τις επιφωνηματικές σιωπές της γλώσσας μπορεί, ίσως, να καταστήσει ανα-γνώσιμο ό,τι η επιστήμη ερευνά χωρίς να μπορεί απόλυτα να ορίσει.

Τα πραγματολογικά στοιχεία στην ποίηση του Σ.Λ.Σ., συναντούμε, ως σημειωθεί, ως «αφορμές» και όχι ως θέμα ή ποιητικό σκοπό. Έτσι ο *Αλφειός/Ροφιάς* π.χ., γίνεται ποτάμι των μύθων⁴⁸, πριν από τη γραφή και την ανάγνωση, μια κυριολεκτικά αρχαιοελληνική γλωσσική πηγή, τόσο στην αρχέγονη ουσία του, όσο και ως σημασιολογικό στέλεχος στους στίχους, προκειμένου να πλεύσει ο ποιητής για το νόστιμον ήμαρ της εσώτατης ύπαρξης, η οποία αποτελεί τον αυτοσκοπό, το μοναδικό «θέμα» της ποίησής του.

Τα στοιχεία της διαχρονικής ελληνικότητας από τον Όμηρο, τον Ησίοδο, τον Ηράκλειτο, τους αρχαίους Λυρικούς, τα βυζαντινά μέλη, το δημοτικό τραγούδι κ.λπ. μέχρι τον Σολωμό, τον Κάλβο, τον Σικελιανό κ.ά., και με θραύσματα στοιχείων των ανατολικών λαών που μελέτησε και επεξεργάστηκε⁴⁹, καθώς και η σπουδή ζωής στο έργο μειζόνων ελλήνων και ξένων ποιητών όλων των εποχών με τους οποίους «συνομιλεί» για μισόν αιώνα και πλέον με το πλούσιο έργο, τη δράση και τη ζωή του, συμπεριλαμβανομένου και του Συμποσίου Ποίησης, ενυπάρχουν στο έργο του ως «αόρατο διακείμενο», που ενώ είναι παρόν, ουδόλως τον επηρεάζει στο ποιητικό «χρέος» που ο ίδιος όρισε για τον εαυτό του.

Κατά τον ίδιο τρόπο ενυπάρχουν, ως εκφραζόμενη γλωσσική ενσυναίσθηση και μόνο, στο έργο του, τα πορίσματα των ανθρωπιστικών και αναλυτικών επιστημών, όπως η σημειωτική θεωρία του Saussure π.χ., ή η δομική εθνολογία του Strauss και των συγχρόνων, ή η ανθρωπολογική θεωρία του καθηγητή της Σορβόνης Marcel Jousse περί κινηματικής φυσιολογίας της γλώσσας, η οποία, όταν έγινε γνωστή, ήρθε να επιβεβαιώσει και να επαληθεύσει⁵⁰ τις ποιητικές διεργασίες και το οντολογικό υπόστρωμα της μυθικής προέλευσης της γλώσσας, για τα οποία ο ποιητής είχε ήδη καταθέσει την αντίληψή του ως θέση, σε στίχους και μελέτες. (Μεγάλο μέρος δε της διδασκαλίας του M. Jousse μετέφερε,

⁴⁸Ανδρέας Μπελεζίνης «Γλώσσα και γραφή στην ποίηση του Σκαρτσή», ό.π.

Βλ. επίσης, Αφιέρωμα περιοδικού *Μανδραγόρας* στον ποιητή Σωκράτη Σκαρτσή, τχ. 12-13/1996.

⁴⁹Βλ. τις μεταφράσεις του Σ. Λ. Σκαρτσή στις εκδοτικές σειρές των εκδ. Κάκτος (Ησίοδος, *Άπαντα*, 1993, Αλκαίος, Σαπφώ, *Άπαντα*, 1996 κ.λπ.), των εκδ. Καστανιώτης (*Κείμενα των λαών* 1989-2007, *Αρχαία ελληνική ερωτική ποίηση* 1995, *Σύγχρονοι Αμερικανοί ποιητές* 1987, κ.λπ.), στις εκδ. Πανεπιστημίου Πατρών (*Επίκουρος* 1994, *Η πορεία των Μυρίων*, *Αίσωπος*, *Εφτά Διάλογοι του Λουκιανού*, *Αρχαίοι έλληνες συγγραφείς*, 2000 κ.λπ.), εκδ. Ελληνικά Γράμματα (*Ινδιάνοι*, 1995 κ.λπ.), αλλά και τις μεταφράσεις του ξένων ποιητών (e.e.cummings, Οδυσσέας 1984, Οστρακα 1976, όπου και *Η Αγρυπνια της Αφροδίτης/ Pervigilium Veneris*), κ.λπ.

⁵⁰Ανδρέας Μπελεζίνης, «Γλώσσα και γραφή στην ποίηση του Σκαρτσή», ό.π.

Θανάσης Νάκας, «Σωκράτης Σκαρτσής: μύστης και ποιητής της γλώσσας», ό.π.

κατόπιν, στα ελληνικά γράμματα με το έργο *Το σώμα της Γλώσσας. Ο Marcel Jousse και η παράδοση της οργανικής γλώσσας*, Ελληνικά Γράμματα 1996).

VI

Ποια θα μπορούσαμε λοιπόν να πούμε, συμπερασματικά, ότι είναι η πορεία του πολυγραφότατου, τιμώμενου ποιητή, αν μπορούσε να ειπωθεί με μια φράση;

Πρόκειται για ποίηση που δεν ομιλεί για τον εαυτό της αλλά συν-γιγνώσκει εγγενώς, επιθυμεί και επιδιώκει να είναι ο εαυτός της. Κατά τον ίδιο τρόπο που από αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τους σύγχρονους αναλυτές, διαχωρίζεται η σημασία του *έχω* και του *είναι*. Ο μητρικός λόγος που τον συνδέει με τα ποιητικά του πεπραγμένα είναι το «αγλαΐζον», επιθυμητό αντικείμενο της ίδιας της ανθρώπινης γλωσσικής λειτουργίας, που ταυτίζεται εκ φύσεως με τη γενετική, ερωτική ανθρώπινη φύση.

Η ποιητική ανεξαρτησία του από ρεύματα αποτελεί ιδιαιτερότητα στη νεοελληνική ποίηση. Αν ο Σεφέρης «λόγον ετέχνησε» και ο Ελύτης όρισε ποιητικά την ελληνικότητα μέσω του φωτός⁵¹, αν η Δημουλά ανέτρεψε τη λειτουργική εκφορά στα μέρη του λόγου, ο Σ.Λ.Σ. παρέθεσε και παραθέτει εαυτόν ως φυσικότροπα ομιλούμενη, λεκτική performance, για να καταστήσει αναγνώσιμα τα άδηλα, όπως ταυτίζονται άρρηκτα με την ανθρώπινη φύση. Ανακαλώντας την ασυνείδητη εμπειρία από το προγλωσσικό ή πρωτογλωσσικό στάδιο, σημειώνει γλωσσικά συμβάντα του σώματος ως διερμήνευση πρόθεσης, την ώρα που αποτυπώνεται η γραμμή της: από το άνευ νοήματος γράμμα-ματέμ⁵² έως την περιοχή όπου το υποκείμενο «μετέχει» του ονόματος και του ρήματος, με την ενσυνείδητη γνώση του σ' ό,τι συνιστά υποκειμενική και αντικειμενική υπόσταση της ποιητικής πράξης: από το ελάχιστο νόημα της γραφόμενης ακόμη λέξης, έως τον στίχο και το ποιητικό κείμενο.

Φέρεται, εκτελείται, εκτελεί και ερμηνεύεται μέσα σε και μέσα από μια ποίηση που αναπτύσσεται πέρα από χρονικά ή άλλα όρια, και που θα ταίριαζε να έχει παραχθεί σε κάθε εποχή, σε οποιοδήποτε χωρικό γεωγραφικό περιβάλλον,⁵³ όπως φέρεται να βιώνεται π.χ. η αίσθηση του ανδρός που ερωτεύεται και γίνεται πατέρας και σύζυγος ή του ανθρώπου που αποδέχεται τη φυσική απώλεια και τον θάνατο με τους όρους που συμβαίνει στο φυσικό, πραγματικό κύκλο.⁵⁴

Η ποίησή του δεν επιδέχεται μιμητές, αφού θα ήταν αναγκασμένοι να ενσκήσουν σε βαθειά γνώση εαυτού και πραγμάτων, ώστε θα ήταν φυσικό, να μην ομιλήσουν ποιητικά

⁵¹Mario Vitti, *Οδυσσέας Ελύτης Κριτική μελέτη*, εκδ. Ερμής 1984.

⁵²Δημ. Βεργέτης, «Το *mathéme* και η μετάδοση στον Λακάν (Το γράμμα και το πραγματικό)», περ. *Ψυχανάλυση*, τχ. 1/1995, έκδ. Ευρωπαϊκής Σχολής Ψυχανάλυσης, σ. 69, 35.

⁵³Δημήτρης Κατσαγάνης, «Σωκράτης Σκαρτσής: ποιητής του κόσμου έλληνας», περ. *Θέματα Λογοτεχνίας*, τχ. 38/2008, σ. 52 επ.
Βλ. επίσης τα προαναφερθέντα κείμενα των: Ανδρέα Μπελεζίνη, Θανάση Νάκα, Γιώργου Μύαρη, κ.λπ.

⁵⁴*Που πανε τα κυματα διπλα στα πραγματα/ πως περναι ο αερας του κοσμου τους γλαρους/(...)/ για ενα κομπο μελι πηγαν οι νεκροι μου.*

* *Δε ζητω τιποτα,/ μοναχα να τελειωσουν τα δαχτυλα μου στο φως/ κι ενα κομπο νερο για να μεινω/ δε ζητω τιποτα,/ μονο μια θεση κι ενα τοπο να σταθω/ για να μεινω στον κοσμο/ να περπατω πανω στο χωμα κοντα στα νερα / δε ζητω τιποτα,/ ν' αγγιζω μοναχα τον κοσμο με δικα μου δαχτυλα/ κι ουτε κοκκο χωμα δεν παιρνω/ δε χανω σταγονα νερο / δε ζητω τιποτα,/ μοναχα το χρυσο προσωπο το μοναχικο πουλι/ και να τελειωσει η μοναξια μου στο φως/ μοναχα την ανασα μου εξω απ' τον κοσμο/ κι ολο τον ερωτα της καρδιας μου/ μοναχα την αληθεια πως ειμαι,/ η αληθεια ειναι νικη./ μοναχα να νικησω. (Μελι στο νερο σημερα, 1973).*

παρά για την «οντολογία της φύσης τους» με τον αποκλειστικά δικό τους γλωσσικό, φυσικό τρόπο. Υπό αυτήν την έννοια, εκτός των άλλων, η ποίηση του Σ.Λ.Σ., πρεσβεύουσα και την κάθαρση της ποιητικής ύλης από τις περιττές ήρες της λογικής, είναι «διδασκαλία», όπως άλλωστε επιδίωξε και ο ίδιος να είναι, όχι μόνο με την επιστημονική και πανεπιστημιακή ιδιότητά του αλλά και με τη στάση ζωής του.⁵⁵

«Μέχρι πού μπορεί να φτάσει η ποίηση;», ρωτήθηκε ο ποιητής σε παλαιότερη παρουσίασή του. «Μέχρι το αγαπημένο σημείο του εαυτού, όπου γεννιούνται και γεννούν οι αισθήσεις θέασης του κόσμου και όλα τα αφηρημένα γλωσσικά ουσιαστικά» – ήταν η απάντηση, θυμίζοντάς μας τον ελληνοιστή George Thomson.⁵⁶

Ευχόμαστε στον ποιητή Σωκράτη Σκαρτσή, να χαίρει άκρας υγείας, ποιητικής δημιουργικότητας και χαράς στη ζωή και την τέχνη.

Ευχόμαστε επίσης, να υπάρξουν σύντομα ειδικοί μελετητές για ουσιαστική ανάλυση του έργου του και τη συγκριτική του μελέτη μέσα στα νεοελληνικά γράμματα.

Ένα Ανθολόγιο Σ.Λ.Σκαρτσή, Πανεπιστήμιο Πατρών, 2016, 326- 37

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΜΠΕΘΥΜΟΥΤΗΣ(:ΦΩΣΤΑΙΝΗΣ

ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΕΠΙΤΑΛΙΩΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΙΝΟΣ (ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΣΚΑΡΤΣΗΣ)

*Το τιποτα
κι εσθ
το μονο*

Ξεφυλλίζοντας, τελευταία πάλι, το γραμμένο λόγο του Σωκράτη Σκαρτσή γύρευα έναν τίτλο στο μικρό αφιέρωμα της «*άλλης σελίδας*» για τον μεγάλο και ακούραστο εργάτη των γραμμάτων μας. Λυρικός ποιητής μου φαινόταν πιο κοντά στην αλήθεια του έργου του, ο σταχαστής όμως δάσκαλος έμενε απ' έξω. Υπερρεαλιστής ποιητής μου φαινόταν ακόμη πιο

⁵⁵Για τη ζωή του ως μαθητή και δασκάλου, βλ. Αλέξης Λυκουργιώτης, στο: *Ο ποιητής Σωκράτης Λ. Σκαρτσή, τιμητική έκδ. Πανεπιστημίου Πατρών*, 2008, σ. 11 επ. Βλ. επίσης, τα προαναφερθέντα κείμενα των: Ανδρέα Μπελεζίνη, Θανάση Νάκα, καθώς και το άρθρο του Δημήτρη Κατσαγάνη για το έργο *Γραμμή* στην εφημερίδα *Νέα Προοπτική*, αρ.φ. 174, 5/7/1997, σελ. 14, αλλά και: Νίκος (Σπήλιος) Αργυρόπουλος, «Μυρίσαι την γλώτταν», περ. *Μανδραγόρας* (αφιέρωμα στον Σ.Λ.Σ), τχ. 12-13/1996, όπου και σχετικό κείμενο του Δημήτρη Κατσαγάνη, καθώς και <https://dl.dropboxusercontent.com/u/53357974/Web_Page/index.htm>, αλλά και τα περιοδικά που εξέδωσε, την *Ανθολογία Η ποίηση στην Πάτρα* και *Σύγχρονοι Πατρινοί ποιητές* (Οστρακα 1972, '73), όπως εν γένει τις ανθολογίες που επιμελήθηκε κ.λπ.

Για την προώθηση της ποίησης, βλ. τις μεταφράσεις του πρωτογονικών, ανατολικών και ελληνικών κειμένων και μύθων, τις σχετικές Ανθολογίες που επιμελήθηκε, το εκδοτικό του από το 1973 και εξής (ίδρυση και διεύθυνση εκδόσεων «Οστρακα», 1973-1987, ίδρυση και διεύθυνση Εκδόσεων Πανεπιστημίου Πατρών, 1993-99, επιμέλεια Πρακτικών του Συμποσίου Ποίησης του οποίου ήταν ιδρυτικό μέλος), την έκδοση περιοδικών (*Οστρακο, Παρουσίαση, Υδρια, Ρυθμος, Μαθητικοί Παλμοι, Μικρη Υδρια, Οστρακα β', Ανθρωποθεωρια, Συμποσιο* κ.ά.), τη διοργάνωση διεθνών Συνεδρίων κ.λπ., καθώς και τις μελέτες, άρθρα και δημοσιεύσεις του στα περιοδικά που εξέδωσε και αλλού.

⁵⁶George Thomson (1903-1987), *Η ελληνική γλώσσα αρχαία και νέα*, Εκδοτικό Ινστιτούτο Αθηνών, Κέδρος 1964, σ. 27, όπου: «Προϋπόθεση της γραμματικής είναι η διαμόρφωση αφηρημένων εννοιών».

περιορισμένος τίτλος, μια και ο Σωκράτης Σκαρτσής δεν αναζητά εναγώνια νέους δρόμους, ν' ανακαλύψει θέλει τους παλιούς, πεπατημένους από ανθρώπους με σώμα και ψυχή μες «στη λιακάδα των πραγμάτων». Έτσι μακριά από κατηγορίες και περιορισμούς όπως το θέλει και η ποίησή του, βρήκα δηλωτικό του έργου τον τίτλο μιας ποιητικής του συλλογής: *Σωκράτης Επιταλιώτης θαλασσινός*.

Από το Επιτάλιο της Ολυμπίας η καταγωγή του Σωκράτη Σκαρτσή. Εκεί που ο Αλφειός συναντάει τη θάλασσα το ποτάμι το τέρμα του, η ποίηση την αρχή της. Τα γελάδια κατεβαίνουν για νερό, άντρες με τραγιάσκες και ρόζους στα χέρια σπρώχνουν τα κάρα που βουλιάζουν στην άμμο, οι γυναίκες σηκώνουν τα φορέματα να μη βραχούν και βρέχονται. Ο ποιητής πάει πίσω γυρεύοντας αρχαίους προγόνους. Βλέπει το γέρο Νέστορα να ψάχνει τα δικά του γελάδια στις εκβολές του Αλφειού, τον Τηλέμαχο γιο του Οδυσσέα με την παλάμη παλάμη γείσο στα μάτια να ασρώνει τις ακρογιαλιές μη και βρει τοκαράβι του πατέρα του.

«Αλφειε Αλφειε Αλφειε Επιταλιωτη να το αγορι σου».

Εκείνες στα νερά το φως και την άμμο που *«γράφει σβήνει»* χαράσσεται στη συνείδηση του ποιητή η φυσική αρμονία των πραγμάτων. Κομμάτι του κόσμου ο ίδιος, πράγμα από τα πράγματα μικρά και μεγάλα αποκτούν όλα υπόσταση ιερή· θέλει να τα τραγουδήσει.

«Έχω μια ιστορία κλεισμένη στην αγαπη που τα κάνει όλα ενα».

*«Σωπα, κι ακου τη θάλασσα
κι ακου το νερο στα κοχυλια
κατω απ' του αερα τη φωνη
ακου την απλα του κοσμου».*

*«Δεν ζητω τιποτα
μοναχα να τελειωσουν τα δαχτυλα μου στο φως
κι ενα κοσμο νερο για να μεινω.
Δεν ζητω τιποτα
ν' αγγιζω μοναχα τον κοσμομε δικα μου δαχτυλα
κι ουτε κοκκο χωμα δεν παιρνω
δε χανω σταγονα νερο».*

*«Μελι και γαλα σ' ετρεφα
ψυχη μου
και μου φυγες αερας και νερο
μου φυγες κι εμεινε οκοσμος
λαθος παλιο και νεα αληθεια
λογος και καημος».*

*«Κι ειμαι μοναχος με τα οστρακακαι τα συννεφα.
πως φευγουνε τα χρονια, πως ερχονται τα κυματα
καιπως οι αφροι γραφουν την αμμοκαι τις μερες,
που παω κι ερχομαι, τι γραφω σβηνω...»*

Στο ποίημα «Λάμπρος» ο ποιητής μιλάει στον πατέρα του.

*Ποιος να με μαθει για το θανατο που εκανε;
Ξερεις αυτη τη ζωη
την κλεινω στο φως
η στο σκοταδι.
Και ειμαι μπροστα σου,
ο' ολα αυτα,*

να, πατερα, χαλικια,
παρε, ψωμι, πατερα,
πιες, πατερα, νερο.
Πατερα μου, λειπεις,
κι ειμαι εδω,
πατερα μου λειπω,
κι εισαι εκει.
Κι ολα γινονται ολο ευγενεια.
Και ξεγινονται
ολο πονο ολο θλιψη
μορφες του αμορφου
αμορφο της ψυχης
ομορφια.
Πατερας.

«Απο μακρια ερχομαι», δηλώνει ο Σωκράτης Σκαρτσής που κινάει από τον Ηράκλειτο (η οδός μία άνω και κάτω), περνάει στον ταοϊσμό (το κάτι και το τίποτα, παράγουν το ένα το άλλο) και στις *Ουπανισάδες* τα θρησκευτικά Ινδικά κείμενα, τη ποίηση των λαών και τα κείμενά τους, γυρίζει στον Β. Κορνάρο και τον Δ. Σολωμό, το δημοτικό τραγούδι όπου σταματάει. Ο Σ. Σ. Αποκαλύπτεται στη γλώσσα του λαού και τα δημιουργήματά της, μοναδική πηγή έμπνευσης, αμόλυντης, ζωντανής και αξεπέραστης. Από τα έργα του Σ.Σ. που ξεπερνούν τα 110 βιβλία θα αναφέρουμε τις (20) τουλάχιστον ποιητικές συλλογές, δοκίμια για τη γλώσσα, ανθολογίες πατρινών ποιητών, μεταφράσεις (cumplings κ.α.), τα περιοδικά *Όστρακο* (3 τεύχη), *Υδρία* (55 τεύχη), το *Έπος του Γίλγαμές* και τα κείμενα των λαών (25 βιβλία) και την τελευταία την φιλόδοξη προσπάθεια ανθολόγησης της Νεοελληνικής ποίησης από τους Βυζαντινούς χρόνους μέχρι τις μέρες μας.

Το ποίημα για τον Σ.Σ. δεν πρέπει να σημαίνει αλλά να είναι όχι να περιγράφει τη βροχή αλλά να την δημιουργεί: «*Μακάρι, παιδί μου, να λες νερό και να είναι νερό*». «*Και η πιο ωραία λέξη, αν είναι γλωσσικά νεκρή, αν το υποκείμενο που τη λέει δεν της δίνει ζωή απ' τη ζωή του, ανήκει στο λεξικό της επιστήμης κι όχι στη γλώσσα της ζωής*».

Ποιητής της αγάπης ο Σωκράτης Σκαρτσής για πρόσωπα και πράγματα. Είναι το μόνο που δίνει νόημα στο πέρασμα από το άσπρο στο μαύρο από το φως στη σκιά. Η αγάπη εδώ δεν είναι ένα γεγονός εξωτερικό που λειτουργεί το υποκείμενο και το αντικείμενο αλλά μια κατάσταση εξαφάνισης-ταύτισης και των δύο σ' ένα κάτι, ίσως στο παν.

«Σ' αυτο το ωραιο τιποτα που ειμαι και μιλω
μ' αυτο τ' ωραιο κατι που σ' αγαπαω
.....»

«Ω αγαπη
νερο φως
μερα και νυχτα
ω αγαπη
παλμε του κοσμου.
Ω ΑΓΑΠΗ
ΤΟ ΜΟΝΟ ΤΟΥ ΤΙΠΟΤΑ».

«Ειμαστε λαχταρα και γλυκα
μεσα κι εξω
πραγμα και πραγματικοτητα
και κανουμε τον ερωτα
αντρας και γυναικα
μαζι και χωριστα
να για σενα
να για μενα
ενα».

*«Κι ετσι ταξιδεω
ερωτας
πετρα που ευτυχισμενη ειναι και μενει
και κινειται στο γλυκο κυμα του νερου
στην αμμουδια ως περα
και βουλιαζει κι ειναι πια των πραγματων του νερου
και γινεται παλι πετρα χαλικι αμμος
ασπρη ερωτας».*

Στόχος όλων των δημιουργών είναι η αλήθεια της δουλειάς τους. Ο Σωκράτης Σκαρτσής αυτή την πάλη για το φυσικό, το απλό, το αληθινό, τις ρίζες και τις πρώτες αρχές, την ξεκίνησε από την πρώτη μέρα που έγραψε και την συνεχίζει μέχρι σήμερα αδιάλειπτα. Τα βάζει με τη σύμβαση, την αλλοτρίωση, την απομάκρυνση από τη φυσική ζωή, τον πραγματικό εαυτό μας, τον νόθο πολιτισμό, την αστική ζωή. Είναι Λυρικός ποιητής, μακριά από ωραία λόγια και συνάμα στοχαστής. Τα πεζά του διαβάζονται σαν ποιήματα και αντίστροφα. Ο Σωκράτης Σκαρτσής δεν γράφει ποιήματα, κάνει ποίηση.

Αρνητικό παράγοντα στην ποίηση του Σ.Σ. θεωρώ τον ανατολίτικο μυστικισμό, το «φιλόσοφο της ποιήσεως σκοπό» και αυτή είναι μια προσωπική άποψη. Εκεί που το τραγούδι του Σ.Σ. είναι ελεύθερο από στοχαστικές αναφορές μου αρέσει πιο πολύ.

*«Λουλουδακι του γιαλου
στο λιγουλι αερα
μοναχουλι σου
μ' αερινες ριζες
πως κρατιεσαι
μπροστα στη θαλασσα
τη μεγαλη».*

*«Βροχη βροχουλα κουβεντουλα μου
υγη μοσχατη και βασιλικη
στοχωμα μου το σπιτικο
καρδουλα μου της ζεστας».*

«Τι ωραια αυτη η στιγμουλα».

*«Γερνεις
σε πιεζουν οι γραμμες της ζωης
και χανεσαι στις γραμμες της ψυχης σου».*

*«Ερχεσαι
ωραια αγαπη αρωμα ζωης
και λαχταρα πρωτη οπως το νερο
η το λευκο της αγνοτητας».*

*«Η ομορφια με τελειωνει
η ομορφια σου...».*

*«Στο προσωπο σου
η ζωη
ανοιγει τα ματια της».*

Τραγούδι μοναχικό, η ποίηση του Σωκράτη Σκαρτσή, στις ρίζες της ύπαρξης, που η μοίρα της είναι αυτή και όχι άλλη. Ο ποιητής δεν αφήνεται να παρασυρθεί απ' τον καημό του τέλους.

Του φτάνει το φως, το νερό, το γυμνό κορίτσι, ο ρυθμός του κόσμου. Ο ίδιος έγινε ένα λαρύγγι για να φθάσει σε μας η ομορφιά των πραγμάτων.

Περ. *Τεχνικά Θέματα*, τ.39, 1999, 30 - 32

«ΑΠΟΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΣΤΟΝ ΓΙΟΥΑΝ»

Για τον Σωκράτη Σκαρτσή

Γίναμε πλούσιοι στη ζωή από ανθρώπους που μας έδωσαν πολλά ενώ δεν μας χρωστούσαν τίποτα, λέει κάπου ο Αντόνιο Πόρτσια.

Χρωστάμε πολλοί πολλά στο Σωκράτη Σκαρτσή. Σε ό,τι με αφορά, αν και περηφανεύομαι ότι είναι φίλος μου, το χρέος μου καθόλου δεν λιγοστεύει.

Στη σημερινή εκδήλωση θέλω να του αφιερώσω ένα ποίημα γραμμένο από τον πιο μοντέρνο ποιητή της Κίνας, τον Γουάνγκ Γουέι που έζησε τον 8^ο αιώνα, σε μετάφραση Γιάννη Λειβαδά.

ΑΠΟΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΣΤΟΝ ΓΙΟΥΑΝ ΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΗ ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΣΤΟ ΑΝΣΙ

*Στην πόλη του Γουέι η πρωινή βροχή
κατακάθισε τη λεπτή σκόνη*

*Το πανδοχείο καταπράσινο
με τα καινούργια φύλλα της ιτιάς.*

*Σου λέω πιες ακόμα
ένα ποτήρι κρασί*

*Πέρα στα δυτικά σύνορα θα φτάσεις
και φίλους δεν έχεις εκεί.*

Διαβάστηκε σε τιμητική εκδήλωση του Πανεπιστημίου Πατρών και στο βιβλίο *Ο ποιητής Σωκράτης Σκαρτσής*, τιμητική εκδήλωση στο Πανεπιστήμιο Πατρών, 2008 (αδημοσίευτο).

ΓΙΩΡΓΟΣ ΤΣΙΡΩΝΗΣ

Ο ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΑΔΡΑΧΝΕΙ ΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ

«Τοση ομορφια τοση ευγενεια της λαχταρας μου
τι άλλο απο νερο καθαρο οπως υπαρχω
να με παιρνει να σε φερνει κοριτσι
δροσερο κι ανοιγμενο να με πεις
να με πεις ανθρωπο τελειωμενο»
(Μαρμαρο της απλας)

Να μιλήσει κανείς για το Σωκράτη, το Σωκράτη Σκαρτσή! Τι να πρωτοπείς άραγε;! Πώς να χωρέσει σε κάποιες σελίδες μια δροσερή γαλανή ζωντάνια, που γίνεται άγαλμα λευκό μες στη θάλασσα, γίνεται πέτρες που σμιλεύονται στα νερά της αγάπης;

«Σταγονα λαμπερη μεγαλη
γυαλοκοπημα
η διαφανεια κοσμος
της υγρατητας ψυχης.
Κυλαει μιλαει παει.
Γελαει το ασπρο επιπεδο
μαρμαρο κρυσταλλο στο νερο
καθαρο σταγονες στερεες.
Εγω ω.»
(Μαρμαρο της απλας)

Αν μπορείτε να φανταστείτε, αν μπορείτε να σπάσετε τους τοίχους αυτού του δωματίου, τους τοίχους κάθε δωματίου, που ίσως τώρα βρίσκεστε και να κάτσετε δίπλα σ' ένα παιδί που σκορπάει η καρδιά του στην άμμο του καλοκαιριού και γίνεται ολόκληρο μια θάλασσα, βάφεται γλάρος γαλανός και σκορπάει σα σώμα γυμνό μες στον ήλιο, έχετε, αλήθεια, διαβάσει το πρώτο μεγάλο κεφάλαιο της δικής του ποίησης. Μιας ποίησης τιτάνιας έμπνευσης, που ανοίγει από το τίποτα, από το κενό, απ' τον «κου τόπο», με χαρά και μόχθο αόρατο, μονοπάτια, δρόμους, λεωφόρους της άμεσης επαφής με το πράγμα του κόσμου, που είναι εκείνο, που είστε εσείς, που είναι όλα σε μια γνήσια ενότητα, σ' ένα κοσμικό ερωτικό αγκάλιασμα.

«Ημουνα γαλαζιο παιδι,
ποταμι μου, παρε τα λογια μου καθως περνas και κυματιζεις
και στριφογυριζεις μεσα κι εξω απ' την ψυχη μου
ωραιο ποταμι και μεγαλο
κατω απ' τα πολλα κλαδια των δεντρων
διπλα στις ποταμιδες που σε πινουν,
περνα και παιρνε με, Αλφειε μου,
βαθυ παιδι κι ωραιο και μεγαλο
πρωτο ανθρωπινο υλικο κι ολον προσωπο
μπροστα στα προσωπα των κοριτσιων
και των φυλλων και των πουλιων
κι ολου του νερου που κυλαει στο χωμα•
περνα, ποταμι μου, και παιρνε με
πριν απο μενα με μενα μετα απο μενα
ο ωραιος Αλφειος μου
ο γαλαζιος ο παιδικος κι ο μεγαλος μου.»
(Κουρος του νοστου)

Α ελα γλυκε

κοσμε
λαλησε γλυκα
κορμι
ελα γλυκια
κορη
κοσμημα καλο
+λαμπερο
λαμψη θα λαμψη να
λαμψη λα
θανατος θαλασσα
ανασα της αθανασιας
(Λαλικά)

«Λαλω
Ο Δίνα είναι το συμπαν
κι έχει για σπιτι την ψυχη μας
παμε στ' άλλα χωραφια
παμε στο δέντρο πισω απ' το βουνο
ν αγκαλιαστουμε μες στον ησκιο
παμε να κοψουμε γαλαζιες παπαρουνες
με τριγωνικες πρωινες σταγονες
να βρεξουμε τα χερια μας σε μαυρο χιονι
να βρουμε δρομους μοναχους γι' αναπνοη μας».
(Λαλικά)

Οι γραμμές που αόρατες συναντιούνται, από γύρω μας, από μέσα μας, σε μια κρυφή λέξη του κόσμου, που ορίζουν ένας κίονας δωρικός που στέκει φασματικά δίπλα σε μια άνυδρη, λεβέντικη ξερολιθιά και το παράπονο του κόσμου, που γίνεται αγκάλιασμα πλατύ και λευτερώνει έναν καημό, που ξεκινά από τη γη βαθιά, και σα φωτιά, από το βωμό υψώνεται στα ουράνια.

«Τραβαω τη γραμμη οπως θελω
δωρικες γραφες»
(Διαφανεια)

«Άλλο δεν ειμαι απο πραγμα του αερα
και ματια των πραγματων
ψυχη να είναι μονος ο κοσμος
ν αντηχουν λαμψεις τα πουλια στη νυχτα
που βγαινει κυμα στη μερα με τους χρυσους νεκρους»
(Μαρμαρο της απλας)

Έτσι ο Σωκράτης ακούει το χόμα που πιάνει, που είναι, που γέννησε και τον γέννησε, έτσι αυτός κι εκείνοι πάνω από αυτό και κάτω του, με τη ζωή που ζουζουνίζει χαρούμενα και φανερά, αλλά κι υπόγεια και μυστικά, γιατί:

«Τη γιαγια μου τη λεγανε Μαριτσα
Μαριγουλα
σ' ολο το χωριο σ' ολο τον κοσμο
κι ωσπου γερασε κι οταν εγινε γη
κι ετσι σας τη λεω τωρα
και την τραγουδαω στα βουνα και στον αεα
και στα κενα,

Μαριτσα, μετρώντας με τη γλωσσα της,

Μαριτσα, μαθαινοντας ελληνικα
μια γλωσσα της ανθρωπιας μετρημενη
στις εικονες και στις μυρουδιες και στο λευκο θανατο·
τη γιαγια μου τη λεγανε Μαριτσα
Μπαμπω
και μιλαγε με γραμμές και μουσικη
με ηχους που φυτρωναν σ' αυτο το ενα χωμα
φαγωσιμοι ακουστοι ρυθμισμενοι»
(Οστρακα)

Το να κάνεις ποίηση με πράγματα υψηλά είναι κάτι δύσκολο, το να φτιάχνεις ποίηση με πράγματα τόσο απλά, τόσο απτά, τόσο εδώ και στα χέρια μας, είναι κάτι πολύ δυσκολότερο. Κι όμως! Έτσι έφτιαξε ο Θεός τον άνθρωπο. Με λίγο χόμα και νερό και την ανάσα του. Κι αν έτσι έκανε ο Μεγάλος Δημιουργός, δεν έδειξε το δρόμο, άραγε, και στο μικρό δημιουργό; Να πηγαίνουμε γυμνοί στην ποίηση και χωρίς να κρατάμε τίποτα στα χέρια μας, μοιάζει να λέει κάθε στίχος του Σωκράτη. Να πηγαίνουμε αγνοί και άοπλοι. Και να αφήνουμε αυτό που ήδη υπάρχει, να ζωγραφίζει στο χαρτί μέσα απ' το χέρι μας, όπως κυλάει επάνω του η ζωτική ανάσα μας. Κι ένα βαθύ, απλό μυστικό: η ποίηση ήδη υπάρχει, η ποίηση είναι γραμμένη. Μα στη δική της, προφορική, γλώσσα. Αν ακούσουμε όπως ακούμε, αν δούμε όπως βλέπουμε, αν νιώσουμε όπως νιώθουμε, αληθινοί κι ακέραιοι, η ποίηση ξαναγράφεται στη δική μας, πια, γλώσσα.

«Έτσι πηγα τα βουνα στην ανασα μου
γυρο γυρο ψηλα τον ουρανο
κι αναπαυτηκα σ' ολα ιδιος.
...Λεω γραφουν τα βουνα κι η σιωπη,
τα σχηματα των δεντρων που ειναι η θα γινουν
γραφω απ' το σωμα μου στα ματια μου
αυτην την αρμονια που ειμαι
θεατης και θεωμενος
θεατρο μοναχο ευδαιμονια.»
(Κουρος του νοστου)

Μεσημερι
σ' ενα κύκλο
της αυλης
(Η πρωτη γραφη)

Το βουνό, η θάλασσα, που μέσα της αιώνια πλέει, το πουλί, που φτάνει στην κορφή και μεμιάς τον ουρανό και θάλασσα ενώνει, είναι μια γραμμή, που μέσα στο Σωκράτη, ξάφνου, ανυψώνεται σε ναό αρχαιοελληνικό μπρος στη θάλασσα κι οι κίονες, γυμνή ομορφιά στο γαλάζιο. Κι αυτός, γερμένος ελαφρά σε μια κολώνα, στέκει και το βλέμμα του, γη κι ουρανό.

«Ο κοσμος είναι αγαλμα λευκο
γερτο στο επιπεδο που αρχιζει
οπως η αμμουδια στα κυματα,
εν' αγαλμα λευκο στην αμμο της θαλασσας
καθαρο χωρις τιποτα
μονο του ερωτα που βγηκε απ' τον επιπεδο κοσμο
των γελαστων κυματων
ζωη μαρμαρου»
(Κουρος του νοστου)

Σταγονες πεφτει

ο ηλιος
στα ματια μου
(Η πρώτη γραφή)

«Δωρική γραμμή της παλαμής μου
υψος του βουνου υψος του κοσμου
και λιτη αναπνοη ψυχη μου
μορφη του λογου
ολης αυτης της οδου στο χωμα
γλυκια μου αφη αερακι ωραιο
που ζωγραφιζει αυτον τον κοσμο
δωρική γραμμή παππου μου
δωρο μου
δωρεαν δημιουργεις
οπως το λευκο μαρμαρο
κιονες και κομματια
και ναος του νου
να ενωνεται πραγμα ο κοσμος
ανατολη και δυση κι αστρο μου
να πετρα
δωρο μου.
Δωρική γραμμή η μορφή της ωραιότητας»
(Διαφάνεια)

Το πριν και το μετά, το τώρα και το αύριο, εμείς ζωντανοί κι εμείς αγέννητοι, αύριο νεκροί, όπως οι δικοί μας και ξαναγεννημένοι, λουλούδια στην αγκαλιά του κόσμου, πουλάκια στου ποιητή τη χούφτα, που την ανοίγει αργά αργά και βότσαλα καθαρά κατρακυλούν. Και βρίσκει ο Σωκράτης το δρόμο ξανά για τη θάλασσα, μαζί αναπνέουμε, μαζί ζούμε ακριβοί μου, που ζείτε τώρα κάτω απ' το χώμα.

Βροχη ολη η γλωσσα μου στα πραγματα ολοκληρα
του ηλιου, πατερα
κι εσυ πεθανες ολοκληρος πραγμα
γλωσσα αγαπημενη
βροχη.
Τωρα σωπαινω πραγματικα ολοκληρος
στη λιακαδα των πραγματων.
Το νερο δε σταματησε
τα φυλλα προχωρανε
πηρα παλι τους δρομους των αλωνιων
που ασπριζουν ν' ακουμπανε ολα
το δροσερο τίποτα....
(Οστρακα Μνήμης)

Ο παππους μου ο Αλεξης ζουσε ελαφρα κι
ανασαινε σιγα
να μην ταραξει τα βουνα και τ' αστερια
κι ηταν σιωπη μπροστα μου.
Ειχε σκαψει τη ζωη του χωμα
και κοιμηθηκε τον ουρανο
να κοιταζω τωρα εδω
την πνοη και το νερο
και τ' ονειρο της παλαμής του.
(Διαφάνεια)

Πώς θα ξεχωρίσουμε τους παρόντες απ' τους απόντες, όταν συχνά το άγγιγμα απ' το χέρι τους είναι πιο ζωντανό, πιο γερό στον ώμο μας από τόσων ζωντανών τα χέρια; Όταν της ζωής μας το χνάρι σαν υνί πάνω στη γη χαράζει και το δικό τους βήμα;
Δε ζούμε στα φαινόμενα των μορφών. Ζούμε στην ύπαρξη.
Πώς να τον πεις τον θάνατο, σα δε τον νοιώθεις;

Εσυ
τώρα
είσαι ο,τι ξέρεις, πατερα,
κι εγω που σε ξερω τωρα
μ' αγγίζεις,
ειμαι κι εσυ
που τρως το μελι
οπου στελνεις τις μελισσες
να κανουν τα λουλουδια
που ονειρευονται τις ριζες
των νερων της πραγματικοτητας
της θαλασσινης αυτης
τωρα
εδω,
+

μελεταω τις γραμμες ευτυχισμενος
και μονος δηλαδη ολοκληρος δηλαδη σ' ολα
ολα ενα ενα αγαπημενα
ειναι ολα το καθενα.
Αυτο ησουν, εγω,
κι ειμαι οπου εισαι
παντου εδω.
Εδω
(Οστρακα Μνημης)

Ολοκληρος ειμαι ολα ολοκληρα
πατερας
της λαχταρας του τιποτα
του πατερα μου
που την κραταω αστραφτερη
παππους αρχαιος
το παιδι που γεννησα
τρια παιδια
της γυναικας μου,
της Λαλως.
Πατερα μου, λειπεις
κι ειμαι εδω
πατερα μου, λειπω
κι εισαι εκει.
Γελαω απο δω παιζοντας εκει
πραγματικος και πονεμενος
κι ευτυχης.
Ευλογησε με
(Σ' ακουω).
(Λαλικά)

Κι ενωμένα, θάνατος και ζωή, χέρια δεμένα, αγκαλιασμένα στο ίδιο κορμί, στο ίδιο διάφανο φως, ξεσπούν στο μεγάλο έρωτα, εκείνον που αναδύεται και γίνεται άγαλμα του νου και τρυφερό λουλουδάκι των βράχων. Αρμύρα, γυναίκα, γη και φως, που τυφλώνει ως τη φώτιση. Έρωτας, χέρια απαλά, γυναίκα σύμβολο, γυναίκα αιώνια.

Η γλυκα
γίνεται
γυναίκα
(Ως το ποίημα)

Ω αγαπη
νερο και φως
μερα και νυχτα
εσυ κι εγω
ω αγαπη
παλμε του κοσμου...
(Το πραγμα του κοσμου)

Αυτη τη ζωη ομορφαινεις
ετσι γινομαι αυτος και σε βλεπω
με υγρα ματια μονος απ' ολα
τα γυμνα που ευωδιαζουν.

Ολα αρχαια νεα
με τα χερια και τα βηματα σου
και τις πνοες των φορεματων σου.
Εισαι το μαυρο λιγνο φωτεινο κοριτσι
που αρχιζεις ολα τ' αρχαια
νεα, γυναικα της αγαπης...
(Το πραγμα του κοσμου)

Το τιποτα
κι εσυ
το μονο
(Η πρωτη γραφη)

Δεμένα σφιχτά όλα στην ποίηση του Σωκράτη, σφιχταγκαλιασμένα, γυναίκα, γη, θάλασσα, ήλιος, νερό, παιδιά, μιλούν για το απτό και το άρρητο θαύμα της Δημιουργίας. Για κει που ξεκινούν τα γλυκά νερά της Ύπαρξης, για κει που χύνονται με τη μοσχοβολιά τους και μας καλούν να πάμε, να πάμε... Κι ο ποιητής δεν τους χαλά το χατίρι. Μαζί τους θα πάει στο μεγάλο σκάφος της ζωής. Και θα μας καλεί αιώνια μαζί του σ' ένα σφιχταγκάλιασμα γης και αγάπης.

Ειμαι ενα κυπαρίσσι ορθο
κι εσυ εισαι η γη που μ' εχει
κι οι δυο ενωμενοι αρχιζουμε
τον ουρανο του κοσμου
(Ως το ποίημα)

Και πως φευγουν τα κυματα, ποιες πορτες θα κλεισουν

σε τωση μυρουδια αλατιου και δροσεραδα χορτου
που ανοιγει η γη μας με μαρμαρινα νησια;
Η αρχαια καταρα λευτερωσε το νερο και τα φρυδια μας
κι απορια δεν εχουμε πανω στις πετρες•
σαν οι εσπερες μαλακωνουν τα βουνα και τα χερια μας,
κατεβαινουμε αλαφροι στα περιγιαλια
και ταξιιδεουμε στη θαλασσα ασπρα ιχνογραφηματα.
Μα τις αυγες που απλώνουν αλωνια πλατια σαν τις παλαμες μας
μενουμε ανεργοι αναμεσα ασπρο και γαλαζιο•
ποια πορτα πια ν' ανοιξουμε αλλη απ' του σπιτιου μας,
που το νερο κρυσταλλινο ποτιζει την καρδια μας;
(Νερο στις μερες)

Τι θελουν τα κοριτσια
κι οι πεταλουδες στη θαλασσα;
Το νερο φτερουγιζει στις ακρες
πως ν' αγγιξει ο ανεμος με λαμπερες σταγονες
τα ματια που λαμπουν.
(Νερο στις μερες)

Α βρε Σωκράτη! Ποσους και ποιους δρόμους και κόσμους έφτιαξες και άνοιξες για μας!...

Δε ζητω τιποτα,
μοναχα να τελειωσουν τα δαχτυλα μου στο φως
κι ενα κομπο νερο για να μεινω•

δε ζητω τιποτα,
μονο μια θεση κι ενα τοπο να σταθω
για να μεινω στον κοσμο
να περπατω πανω στο χωμα κοντα στα νερα•
δε ζητω τιποτα,
ν' αγγιζω μοναχα τον κοσμο με δικα μου δαχτυλα
κι ουτε κοκκο χωμα δεν παιρνω
δε χανω σταγονα νερο•
δε ζητω τιποτα,
μοναχα το χρυσο προσωπο το μοναχικο πουλι
και να τελειωσει η μοναξια μου στο φως
μοναχα την ανασα μου εξω απ' τον κοσμο
κι ολο τον ερωτα της καρδιας μου,
μοναχα την αληθεια πως ειμαι,
η αληθεια ειναι νικη,
μοναχα να νικησω.
(Μελι στο νερο, σημερα)

Περ. Μανδραγόρας, αρ.52, 2015, 132-4

[ΓΙΑ ΤΟΝ ΣΩΚΡΑΤΗ ΣΚΑΡΤΣΗ]

Η ποίηση του Σωκράτη Σκαρτσή έρχεται να μας συναντήσει πριν από τη χρονικότητα της ύλης, πριν από τη χρονικότητα της θέασης. Μας συναντά εκείνες τις λίγες, τις χαρισματικές ή χαρισμένες στιγμές της ύπαρξης, που βλέπουμε χωρίς ενδιάμεσους εκείνο που υπάρχει γύρω μας, εκείνο που απλώνεται μέσα μας. Μιλάει σε μια γλώσσα χωρίς γλώσσα, κινάει από ένα

πολιτισμό χωρίς πολιτιστικά επιτεύγματα, χωρίς κατακτήσεις, χωρίς σύμβολα. Γιατί το σύμβολο είναι η πρώτη απόπειρα υποδούλωσης της φύσης με το μυαλό, καθυπόταξης του φυσικού με το νοητό. Είναι, επιχειρεί να είναι, η πρώτη ματιά του πρώτου ανθρώπου στη γη, όπου δε χωρίζεται το μέσα από το έξω, όπου δε βιώνεται χωριστά το «μέσα σε μένα» από το «γύρω από εμένα». Ο άνθρωπος στην ακρογιαλιά είναι άνθρωπος και θάλασσα, και κύμα και καημός και πουλί διαβατάρικο και πουλί φλογέρα. Ο άνθρωπος είναι, όπως όλα είναι. Είναι μαζί τους, είναι αυτά, είναι αυτά και είναι αυτός απλά και αξεδιάλυτα σε μια μαγεία παραδεισένια. Σε μια ιστορικότητα του ανιστορικού. Αρχικά να βλέπει ένα πουλί και πάει να δει με τα μάτια του πουλιού, να αφήσει το πουλί να κλέψει τη ματιά του, να γίνει αυτός ο ίδιος και η πένα του τα μάτια του πουλιού. Κάθεται στο δέντρο και ανασαίνει όπως το δέντρο με χίλια φυλλάδια. Και είναι το κελάηδισμα και το νερό που τρέχει στις φλέβες αυτού του δέντρου και το χόμα που το γεννάει και το τρέφει, του ήλιου το παιχνιδίσμα στα φύλλα του. Και αυτή είναι η ιστορικότητα του ανθρώπου που μας προτείνει ο Σωκράτης Σκαρτσής. Ένας άνθρωπος που κάνει ιστορία την προϊστορικότητά του, την ανιστορικότητά του, που ιστορεί την Ύπαρξη που κολυμπάει στην Ύπαρξη. Που δε βλέπει τη Φύση, αλλά αφήνει την Φύση να μπει μέσα του και να δει εκείνη αυτόν, να δει εκείνη τον εαυτό της με τα μάτια του. Χαϊδεύει το φως πριν το πούμε φως, πριν το δούμε φως. Χαϊδεύει το φως και τη σκιά όταν το φως μας είδε και η σκιά μας έκρυσε. Ο Σωκράτης νοιώθει τον Μάγο-Πλάστη-Δημιουργό που είναι παντού, που είναι το κάθε τι, το σμήνος των γαλαξιών και ο κόκκος σκόνης, που νοιώθεται από τον ίδιο του τον εαυτό του (που μέρος του είμαστε), ως Απόλυτο-Ένα, αλλά και ως τα άπειρα μόρια της ύπαρξής του. Μας καλεί πολύ πριν και πού πίσω από το δυϊσμό. Μας καλεί να βιώσουμε, να οραματιστούμε τον ολισμό του Ενός, όχι όμως ως συμπίκνωση, αλλά ως διάχυση. Να είσαι σκεπασμένος απ' τη θάλασσα και να παίρνεις στην αγκαλιά σου όλη τη θάλασσα. Είναι μαγεία χωρίς μυστήριο, είναι θρησκεία χωρίς Θεό. Είναι παράδεισος χωρίς ευτυχία και πτώση, χωρίς πριν και μετά. Είναι η ακέραια φωνή της ύπαρξης που λυτρώνει σώμα, ψυχή και πνεύμα, με το αγνό και αθώο βλέμμα του πρωτόπλαστου, όπου κάθε τι είναι πρωτόπλαστο και όλα πλάθονται διαρκώς στο γίνεσθαι μιας δημιουργίας αέναης, που όλα είναι φρεσκοκομμένα από το δέντρο της ζωής και της μη ζωής.

Α δημοσίευτο

ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΣΚΑΡΤΣΗΣ: ΟΤΑΝ ΜΙΑ ΖΩΗ ΚΛΕΙΝΕΙ ΜΧΙΛΙΑΔΕΣ ΑΛΛΕΣ

Νοιώθω όπως καθένας από εμάς, ιδιαίτερη χαρά να βρίσκομαι σήμερα εδώ. Για να τιμήσουμε ένα σπουδαίο, ένα τεράστιο Έλληνα. Ένα Δάσκαλο με κεφάλαια, που έρχεται από τους βαθιούς αιώνες του Γένους, όχι μόνο του Ελληνικού μα και εκείνου των Ανθρώπων. Ένα σπουδαίο ποιητή αλλά και άνθρωπο των γραμμάτων. Πάρα πολλοί του οφείλουν πάρα πολλά, κι ας μην πράττουν, όλοι, ανάλογα. Είμαι κι εγώ ένας από το ανώνυμο πλήθος, που του χρωστά πολλά.

Σωκράτη, το ευχαριστώ μου δε φτάνει.

I. Η δική μου συμβολή σ' αυτήν την τιμητική μέρα, για τον άνθρωπο που αγαπάμε και η εδώ παρουσία του μας τιμά βαθιά, έχει δύο σκέλη.

Στο πρώτο θα αναφερθώ στο ζήτημα, ότι ο τρόπος που μιλά κανείς συχνά αποβαίνει σημαντικότερος και από το ίδιο το περιεχόμενο των όσων λέγονται, παίρνοντας αφορμή και αιτία από τον ίδιο το Σωκράτη.

Το δεύτερο περιέχει κάποια μικρά μου σχόλια στο ποτάμι της ποίησης του Σωκράτη, που κατακλύζει τόσο την ελληνική, όσο και την παγκόσμια ποίηση, σε μια ροή που έρχεται από τα βάθη του ανθρώπινου πολιτισμού και συνεχίζει και τραβάει βαθιά πέρα στο χρόνο.

II. Λοιπόν, στο πρώτο θέμα.

Ακούω σημαίνει δίνω εσωτερικά στον άλλον τη δυνατότητα να αρθρώσει το δικό του λόγο, γιατί του δίνω το χώρο του μέσα μου. Έτσι, το να μιλώ, γίνεται ο τρόπος να αφουγκράζομαι τις εσωτερικές δονήσεις του άλλου από εκείνα που λέω. Υπάρχει ομιλητής, μόνο επειδή υπάρχει ακροατής ή καλύτερα ο ακροατής «φτιάχνει», πλάθει τον ομιλητή. Μιλάμε, σκεφτόμαστε, εκφραζόμαστε ανάλογα μ' αυτόν που ακούει. Στο μικρό του βιβλίο Ο Ακροατής, ο Σωκράτης δείχνει ξεκάθαρα τη βαθιά διαλεκτική αυτή σχέση (και ασφαλώς και άλλα, πολύτιμα).

Από εκεί ανεμπόδιστα μπορούμε να ανοιχτούμε στο πέλαγος της διαλογικής σχέσης, δηλαδή της σχέσης διαλόγου δυο ανθρώπων που συνομιλούν. Και είτε ο ένας μιλά και ο άλλος ακούει είτε εναλλάσσονται άμεσα ομιλητής με ακροατή, ουσιαστικά μιλούν μαζί, σιωπηλά και αόρατα, χτίζουν ένα αθέατο διάλογο, που, από πριν ειπωθούν τα λόγια, ο αόρατος διάλογος αυτός δίνει μορφή, πλάτος και βάθος σε όσα λέγονται. Την αθέατη αυτή σχέση διαμορφώνει και κάποιο στοιχείο, που συχνά αποβαίνει πιο σημαντικό από τη μορφή και το περιεχόμενο του εξωτερικού λόγου ή διαλόγου. Τον τρόπο που λέγεται, ό, τι λέγεται. Ο τρόπος αυτός έχει μέσα του την ψυχή, τα όνειρα, τα πάθη και την ανάσταση του ομιλητή. Αυτά μιλούν πιο καταλυτικά στην ψυχή του ακροατή, παρά τα λόγια τα ίδια, που μπορεί, κάποιες φορές, να μη μπορούν να αποδώσουν εκείνο που ποθεί ο άλλος, βαθιά κι αληθινά, να πει.

Να μη μακρηγορώ. Είχα και έχω την τύχη εδώ και οκτώ χρόνια να είμαι πλάι στο Σωκράτη και να τα λέμε. Μου είπε πολλά, μου άνοιξε πολλούς και σπουδαίους δρόμους. Ακούγοντας, με βοήθησε να αρθρώσω καθαρά το δικό μου διαλογικό ποιητικό λόγο. Η ματιά του στα πράγματα, η βαθιά, πλατιά και ολιστική του γνώση, η εμπειρία του από τα ανθρώπινα, ποιητικά και μη, η ποίησή του, επέδρασαν καταλυτικά επάνω μου.

Πάντα όμως στ' αυτιά μου εκείνο που επιμένει, είναι ο ήχος της φωνής του. Ένας ήσυχος τρόπος να κοιτάει τα κύματα και να μιλάει απλά και με φως. Τα κύματα που λικνίζονται βαθιά στην ψυχή, στα χέρια του γίνονται λέξεις ήλιος, λέξεις δέντρα, λέξεις φως, γίνονται νερό και ποτήρι μαζί. Μα δεν είναι ο ήχος. Είναι ο ρυθμός που πηγάζει βαθιά από μέσα του, που δίνει στα λόγια αυτά τη σφραγίδα εκείνη, που σε κάνει να βλέπεις και να μοιράζεσαι μια εμπειρία. Σ' αυτό τον ήσυχο, βαθύ ρυθμό μετουσιώνεται ένα χθες, ένα αύριο και το αιώνιο τώρα.

Όσοι τον άκουσαν και τον ακούν, αξιώθηκαν δώρο ανεκτίμητο.

Αφηνε πάντα τον κοσμικό ρυθμό, δάσκαλε, να παίζει στα χαρούμενα φύλλα του σήμερα.

Και να κολυμπούν στον ουρανό δελφίνια.

III. Στο δεύτερο θέμα, τώρα.

Να σημειώσω ότι, όπου αναφέρεται η ποίηση του Σωκράτη, για αποφυγή τυχόν σύγχυσης με τα δικά μου σχόλια, θα είναι γραμμένη με γράμματα πλάγια.

Ίσως είναι πολύ απλός για να τον καταλάβεις. Ίσως είναι λάθος να προσπαθήσεις να καταλάβεις. Ο Σωκράτης σε καλεί να νοιώσεις. Ν' αναπηδά το αίσθημα, η αίσθηση, όπως το κύμα στη θάλασσα, όπως ο ήλιος στην κορυφογραμμή.

*ενα καρο, πατερα μου, μ' ανθρωπους
με ροζους με τραγιασκες
να περναι τον πορο του ποταμιου
στο Θρυο, Αλφειοιο πορον,
στο νερο που περναι η γυναικα
με σηκωμενα φορεματα
και βρεχεται, ωχ βρεχεται
στα ματια μου τωρα:*

*

*Εισαι λουλουδι
που λεει
του κοσμου τη σιωπή.*

*

*Μες στις αυλης τα φυλλα
πεφτει η βροχη
τη νυχτα.*

*

*Στην αρχη η καλη Λαλω
εγινε ο εαυτος της
μετα το βλεμμα της
χρωματισε στο νου μου το γιατι
κι υστερα τα χερια της
μου 'δωσαν το συμπαν.*

Ανοιζτε τα μάτια, τ' αυτιά, το στήθος την καρδιά. Δεν είστε εδώ, δεν είστε εσείς. Πετάτε, κολυμπάτε στο αχανές, μια σφαίρα λαμπερή στην αιθρία. Όλα τα ποτάμια, όλες οι θάλασσες, όλα τα δέντρα, όλες οι αγάπες.

*σου χαρισα ενα ψηφιδωτο τραγουδι
σου χαρισα ενα νιοκοπο διαμαντι
Το 'χεις στο λευκο λαιμο σου
κι ετσι αγαπιομαστε στον κοσμο
επλαστηκες στα χερια μου Λαλω
που γινηκαν στη γεννηση σου
κανε ποτηρι το διαμαντι
ελα να πιω δροσια μες στο λακκακι του λαιμου σου.*

*

*Ειν' η καλη μου
λουλουδια που λυγανε
στην αγκαλια μου.*

*

*Να γινει ο ηλιος
νερο
μες στο ποτηρι.*

*

*Σταγονες πεφτει
ο ηλιος
στα ματια μου.*

Απ' την κορφή στα έγκατα. Μ' ένα χέρι σφριγηλό που χτυπά ο παλμός της κοσμικής ζωής. Πετούν τα πουλιά, πετούν και φτιάχνουν ουρανό, φτιάχνουνε θάλασσες.

*Μπροστα στα κύματα
παιδιά μεγάλα μ' ασπρα βαθιά ματιά
με τις πλάτες στο ψωμί και στις ελιές
και στα χωράφια
διψασμένα κύματα νερό
βαθιές πηγές που λαμπουν στο χωμά
να σταλαζουν στα χέρια τους*

Οι νέοι, οι γέροι, τα παιδιά, νεκροί και ζωντανοί, σύντροφοι του αιώνιου στο τώρα.
*Ωχ, γιαγιά γιαγιά γιαγιά του ψωμιού μου
του χωριού των φυλλών των ανθρώπων
σου και από γλώσσης μελιτος γλυκιών ρεεν αυδή,
γιαγιά μου Νεστοριτίσσα
παραμύθου και πονεμένη*

Θ' ανοίξει την πέτρα για να βρει νερό για να ξεπηδήσει η αγάπη.

*Θα 'ρθεις σα χθες
με τα λευκά σου
χερακιά.*

*

*Το χελιδόνι
που θα 'ρθει στο μπαλκόνι σου
ήρθ' απ' τα ματιά σου.*

*

*Χλομο μου νουφαρο,
που γερνεις
στη λιμνή που κοιτάζεις*

*

*Μέλι και γαλα σ' ετρεφα,
ψυχή μου,
και μου 'φυγες αερας και νερο,
μου 'φυγες κι εμεινε ο κόσμος
λαθος παλιό και νεα αλήθεια.*

Ποιος Τιτάνας τον κόσμο ξαναφτιάχνει;! Δώσ μου, Θεέ μου, τις δέλτους σου να σβήσω και να γράψω.

*Ω τι γλυκό το φως των κοριτσιών,
οραμα κι άρωμα και γεύση, θε μου·
ματιά μ' αδειάζουν, ματιά με γεμίζουν,
ποσα ματιά λαμπσαν, ποσα λαμπουν
ως τις σκιες του κόσμου, ως τις ακρες του νερού,
κι εγω παταω τη νυχτα.*

Απόλυτη ακραία αίσθηση ακαριαία γυμνή ως το κόκαλο της απόλαυσης, της αρμονίας. Κυλούν οι κόσμοι κι οι ουρανοί σε μια χούφτα θάλασσες κι εμείς πουλιά που τραγουδούμε.

*Κοφτοι λοφοι ανοιχτοι με τα δέντρα
ως τα βουνα με τα συννεφα
η γυμνοτητα της ομορφιας των πραγματων
που μιλαει οντας
αυτη η οντοτητα μου*

που αφηνει τα ματια μου
μαλακα με το πραγμα του αυλου
φως αναπνοη.

*

Πουλια νερα μεσα μου φυλλα
παιζομαι μ ολα κι αρμονιζομαι την ομορφια σου
σαν το κλαδακι που κοβει τις αυρες
φωτανε οι μυρουδιες
σαν το πουλακι που νατο ειναι
σαν τα ματια σου

*

Σπαραζουν τα μαλλια σου δυτικα,
οι ματιες σου φως και φωτιες·
θα ξαναβγει ο ηλιος
στις κολονες και στα κυματα,
ασπρη αχιβαδα, στομα της δροσιας,
λουλουδισε τον κοσμο.

Τραγουδήστε απόλυτα, απόλυτα λεύτεροι, πρωτόπλαστοι, αθώοι, γυμνοί, με λάσπη
τον κόσμο ξαναφτιάξτε χαλάστε πάλι, ξαναφτιάξτε!

γελα
κι απλωσε κι ανοιξε
πηγαινε κι ελα
τρεχα στο γιαλο της ωρας και στο φως,
χαιδεμενη μου,
παιζε τον κοσμο,
τρυφερο μου,
δες το γελιο που ανθισε καιρους μεγαλους
σταλαζε μικρο μικρουλη κοσμο
στο γιαλο, στο πλατος
μπρος από το κυμα
δωθε απ' τη μεγαλη θαλασσα
που φευγει του φωτος

*

Κυμα με κοιμαγε κυμα με ζυπναγε
κι εβγαينا στη θαλασσα την πρωινη
τη γλυκια στην τρυφερη αμμουδια
ολο σχεδια παιγνιδακια ολη η θαλασσα ως την αμμο
τρυφερες γραμμες,
αφρος αφρουλης χαλικακια δροσερεςσκιες
σκιουλες και νυχακια πρωινου πουλιου
που 'φυγε για τη μερα,
αμμος νερο καθρεφτης
– «ωραιο που ειναι το πρωι» –
τι καθρεφτιζει,
γλαρε μου πετουμενε οστρακο που αναθυμασαι
ολανοιχτο της θαλασσας;

Δεν είναι μόνο ελευθερία, είναι βαθιά αγάπη για ό, τι ζει, ό,τι πεθαίνει ό, τι θα γεννηθεί.

Λουλουδακι του γιαλου
στο λιγουλη αερα
μοναχουλι σου
μ' αερινες ριζες

*πώς κρατιεσαι
μπροστα στη θαλασσα τη μεγαλη.*

Λόγια προφητικά ανάμεσα από βότσαλα στο στόμα κι ένας αέρας που φυσά και πάει ψηλά.

*Χαλικια και ματια
αυτη η πνοη αναπνοη
που μιλαει αυτο το σωμα
αναμεσα στην αρχη και την
αλλη αρχη.
Ονομα και ιστορια, κυματα.
Ωραια αυγη γλυκια δυση
κι ονειρα ανεμος.
Αναπνεω
και η θαλασσα μ' αγαπαι.*

Και πάει πέρα, πέρα από κάθε ύπαρξη, κάθε φαντασία, στο αδύνατο, τη μόνη δυνατή αλήθεια, την Πραγματικότητα.